

VAJAVAINEN VANHEMMUUS – OHITETTU ISYYS

Isien kokemuksia vanhemmuudesta eron aikana ja sen jälkeen

Mesiäislehto-Soukka Helinä
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Sosiaalipolitiikan pro gradu –tutkielma
Toukokuu 2008

Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

MESIÄISLEHTO-SOUKKA, HELINÄ: VAJAVAINEN VANHEMMUUS – OHITETTU ISYYS
Isien kokemuksia vanhemmuudesta eron aikana ja sen jälkeen

Pro gradu –tutkielma, 68 s., 3 liitesivua

Sosiaalipolitiikka

Toukokuu 2008

Tutkimuksessa kuvaillaan eronneiden miesten vanhemmuutta avo- tai avioeron aikana ja sen jälkeen. Tutkimuksen lähestymistapa on laadullinen. Tutkimuksen aineisto kerättiin keväällä 2006 ja syksyllä 2007 haastattelemalla kahdeksan miestä, jotka kaikki olivat lastensa biologisia isiä ja jotka olivat kokeneet avo- tai avioeron. Miehet olivat iältään 30-52 -vuotiaita, heidän erostaan oli kulunut vaihtelevasti aikaa aina yhdestä vuodesta 11 vuoteen. Tutkimukseen osallistuneilla isillä oli lapsia yhteensä 12, jotka olivat erohetkellä keskimäärin 6,5 -vuotiaita. Haastatteluaineistoa kertyi 50 sivua, joka analysoitiin sisällön analyysillä.

Tämän tutkimuksen tuloksena syntyi kuva eronneen miehen vanhemmuudesta miesten itsensä kertomana. Kuva vanhemmuudesta oli kuin polku, joka erilaisten asioiden ja tapahtumien seurattuna johti eri tasoiseen vajavaiseen vanhemmuuteen aina lapsen asumisesta isän luona menetettyyn vanhemmuuteen, jossa isä ei enää edes tavannut lastaan. Isät surivat menetystään, hakivat apua ammattiauttajilta ja purkivat surua keskittymällä työhön ja urheiluun. Monet heistä kävivät läpi huoltajuskiihtaan liittyvän raskaan oikeusprosessin. Isät kokivat ex-puolisonsa ja viranomaisten ohittavan heidän isyytensä. Erityisesti perheyhteydestä ulkopuolisena pitäminen tuotti tutkimuksen miehille kokemuksen siitä, että miestä ei pidetty isänä. Ristiriita yhteiskunnan asettamien toiveiden ja isyyden toteutumisen välillä oli tutkimuksen isille ilmeinen. Tämän tutkimuksen tuloksia ei voi yleistää kaikkiin avioeron kokeneisiin miehiin; tulokset tukevat vain osittain aikaisemmin aiheesta tehtyjen tutkimusten tuloksia.

Avainsanat: avo- ja avioerokokemukset, kokemukset vanhemmuudesta, isät, sosiaalipolitiikka

University of Tampere
Department of Social Policy and Social Work

MESIÄISLEHTO-SOUKKA, HELINÄ: INEFFECTUAL PARENTHOOD - FATHERHOOD
BYPASSED BY PROFESSIONALS

Fathers' experiences of parenthood during and after divorce

Master's Thesis, 68 p., appendices 3

Social Policy

May 2008

The study describes the parenthood of men during and after divorce or break-up of a common-law marriage. A qualitative research method was selected. The data were collected in spring 2006 and autumn 2007 by interviewing eight men, who were biological fathers to their children, and whose relationship with the wife or partner had ended. The age of the men varied from 30 to 52 years, and the relationships had ended 1-11 years earlier. The participants had a total of 12 children, whose mean age at the break-up was 6.5 years. The interview data involved 50 pages, which were subjected to content analysis.

The study produced a picture of a divorced man's parenthood as described by the men themselves. The picture resembles a path of consecutive events and things, which ends at various degrees of parenthood, from living with the child to lost parenthood, where the father did not even see his child. The fathers grieved their loss, consulted professional helpers and sought relief from work and sports. Many of the fathers had undergone stressful legal proceedings over the custody of the children. They felt that the ex-spouses and authorities ignored their fatherhood. Being excluded from the family especially resulted in the experience of not being considered a father anymore. There was a clear conflict between social expectations and fatherhood in practice.

The results of the study cannot be generalized to cover all the men, who have experienced a divorce. The results are only partly in harmony with earlier studies on the subject.

Keywords: ineffectual parenthood, fatherhood bypassed by professionals, divorce, break-up, experiences of parenthood, fathers, social policy

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 VANHEMMUUS JA ISYYS.....	3
2.1 Perheen historia	3
2.1.1 Esimodernin yhteiskunnan perhe.....	3
2.1.2 Modernin yhteiskunnan perhe	5
2.1.3 Postmodernin yhteiskunnan perhe	6
2.2 Isät tutkimuskohteena Suomessa.....	9
2.2.1 Isyys ja elämäkertatutkimus	10
2.2.2 Isyys, kriittinen ja kulttuurihistoriallinen miestutkimus	11
2.2.3 Isyys ja perhe- ja terveystieteellinen tutkimus	14
2.2.4 Isyys, kasvatusta- ja käyttäytymistieteellinen tutkimus, psykologia ja psykiatria.....	16
2.3 Avioero ja isät	18
2.3.1 Avioero, vanhemmuus ja isyys.....	19
2.3.2 Avioero, isän velvollisuudet ja oikeudet	23
2.3.3 Avioero ja isän toissijainen vanhemmuus	26
3 TUTKIMUKSEN KULKU JA METODOLOGIA	30
3.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat.....	30
3.2 Tutkimukseen osallistuvat, aineisto ja sen kerääminen.....	30
3.3 Tutkimuksen lähestymistapa.....	31
3.4 Tutkimusaineiston analyysi	31
3.5 Tutkimuseettiset kysymykset.....	32
3.6 Tutkimuksen luotettavuus.....	33
4 VAJAVAINEN VANHEMMUUS – OHITETTU ISYYS.....	36
4.1 Tutkimukseen osallistuvien isien taustatiedot	36
4.2 Vajavainen vanhemmuus	37
4.2.1 Eroisien kokemukset vanhemmuudesta eron aikana	37
4.2.2 Eroisien kokemukset vanhemmuudesta eron jälkeen	38
4.3 Ohitettu isyys	43
4.3.1 Eroisien kokemukset ex-puolison toiminnasta vanhemmuuden onnistumiseksi	43
4.3.2 Eroisien kokemukset viranomaistoiminnan tuesta vanhemmuuden toteutumiseksi	45
5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	50
5.1. Toissijaisesta vanhemmuudesta vajavaiseen vanhemmuuteen	50
5.2 Ohentuneesta isyydestä ohitettuun isyyteen	57
5.3 Johtopäätökset	60
6 JATKOTUTKIMUSHAASTEET	61
LÄHTEET	62

1 JOHDANTO

Kiinnostus eronneiden miesten vanhemmuutta kohtaan sai alkunsa saamastani kirjeestä, jossa isä esitti huolestuneisuutensa epäoikeudenmukaisesta kohtelusta miehen pyrkiessä olemaan lapselleen isä ja vanhempi eronneen miehen elämäntilanteessa. Vanhemmuuden toteutuminen ei perheen elämää kohdanneessa aviokriisissä ole arkikokemusten mukaan elämän helpoimpia asioita. Vanhemmuutta ei ole turhaan nostettu yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi. Väitetään vanhemmuuden olevan hukassa ja erityisesti isien vanhemmuuteen on kiinnitetty huomiota avioerojen yhteydessä, jolloin parisuhde rikkoutuu ja vanhemmuuden toteutuminen on vaarassa. Vanhemmuus on tärkeä tutkimuskohde, erityisesti miesten vanhemmuus siksi, että on olemassa epäily siitä, mitä isyydelle on tapahtumassa.

Isyyttä on Suomessa tutkittu eri tieteenaloilla ja eri näkökulmista. Isyyttä on tutkittu yhteiskuntatieteissä, kuten sosiologiassa, kriittisen miestutkimuksen, kulttuurihistorian, perhe- ja terveystieteiden sekä käyttäytymistieteiden, kuten psykologian ja kasvatustieteen, mutta myös lasten psykiatrian parissa. Yhteiskuntatieteissä tutkimus on kohdentunut määrittelemään perhettä ja isyyttä yhteiskunnallisena muutoksena ja isyyttä ja vanhemmuutta kasvatuskulttuurissa tapahtuneina muutoksina. Kriittisen miestutkimuksen tehtävänä on ollut tutkia miestä sukupuoleen liitetystä viitekehystä. Kulttuurihistoriallisen tutkimuksen taustalla on 1990-luvulla miesten itsensä kertomat omaelämäkertatekstit. Tämä tutkimussuuntaus lähestyy kriittistä miestutkimusta. Perhe- ja terveystieteet puolestaan ovat lähestyneet isyyttä perheenlisäyksen ja vanhemmuuteen kasvun näkökulmasta. Kriittinen perhetutkimus hakee vaihtoehtoja totutuille selityksille perheestä suosien metodologista pluralismia. Hoitotieteen tutkimuskohteena ovat olleet neuvolapalvelut, perhevalmennus ja nuorten perheiden terveystieteen raskauden aikana. Myös naisen ja miehen synnytyskokemus ja keisarileikkausperhesynnytys ovat olleet kiinnostuksen kohteena hoitotieteessä, samoin kuin isien kokemukset perheen kasvaessa ja elämän muuttuessa. Käyttäytymistieteissä, erityisesti psykologiassa, on tutkittu sekä isän merkitystä pojan sosiaaliselle sukupuolelle että lastaan odottavien vanhempien vanhemmuuteen siirtymisen vaiheita. Lasten psykiatriassa on puolestaan keskitytty tutkimaan varhaista vuorovaikutusta ja kiintymyssuhdeteoriaa.

Isällä on tärkeä rooli lastensa vanhempana. Vanhemmuus liittyy parisuhteeseen, ja sen rikkoutumisen yhteydessä myös lasten hyvinvointi ja elämä kärsii. Kartovaaran (2007) mukaan

Suomessa oli vuoden 2005 lopussa 1,4 miljoonaa perhettä, joista 13 250 perheessä koettiin avioero. Silven (2005) arvioi, että lähes 30 000 suomalaista lasta kokee vuosittain vanhempiensa eron. Lapsiperheiden avoliitoissa ero koetaan kaksi kertaa useammin kuin muissa perheissä. Aihealue koskettaa koko perhettä, erityisesti miestä ja lasta tai lapsia. Äitejä ei saisi sulkea tästä tutkimuksesta pois. Jos heidät olisi päädytty ottamaan käsillä olevaan tutkimukseen mukaan, tutkimusasetelma olisi edellyttänyt sitä, että saman perheen molempia vanhempia olisi haastateltu lähes samaan aikaan samoin teemoin. Tässä tutkimuksessa tehtiin tietoinen valinta; kuullaan vain isien ääni! Siitä, mikä on isän kokemus, jos vanhemmuus ei toteudu, ei ole olemassa tutkittua tietoa. Myöskään vertailuun soveltuvaa tutkimusta suhteessa äiteihin ja äitien kokemuksiin ei ole olemassa.

Tässä laadullisessa tutkimuksessa keskitytään tutkimaan eronneiden miesten vanhemmuutta avo- tai avioeron aikana ja sen jälkeen. Tutkimuksen pääasiallinen tutkimuskysymys on: Miten eronneet isät kokevat vanhemmuuden omassa elämässään?

Tutkimuksen alaongelmat määriteltiin seuraavasti:

- * Miten isät kokevat suhteensa lapsiin eron aikana ja eron jälkeen?
- * Miten isät kokevat ex-puolison toiminnan vanhemmuuden onnistumiseksi?
- * Miten viranomaistoiminnalla tuetaan eroisien vanhemmuutta?

Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla ja se analysoitiin sisällön analyysillä.

Tutkimuksen toisessa pääluvussa tarkastellaan vanhemmuutta ja isyyttä perheen historian viitekehysessä, aluksi yhteisönä yleensä, esimodernin maailman aikaan, edeten moderniin maailmaan aina perheiden tilanteen tarkastelemiseen tämän hetken Suomessa. Avioeron prosessia miehen ja isän näkökulmasta pyritään selvittämään, vaikkakin niukan olemassa olevan tutkimustiedon avulla.

Kolmannessa luvussa keskitytään selvittämään tutkimuksen kulku ja siihen liittyvät metodologiset yksityiskohdat, kuten tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat, tutkimuksen lähestymistapa, tutkimukseen osallistujat, aineisto, sen kerääminen ja analyysi. Samassa luvussa käsitellään tutkimuksen eettiset kysymykset ja tutkimuksen luotettavuusseikat.

Tutkimustulokset esitellään pääluvussa neljä ja pohdinta johtopäätökset luvussa viisi ja jatkotutkimushaasteet luvussa kuusi.

2 VANHEMMUUS JA ISYYS

2.1 Perheen historia

Sosiologinen tulkinta perheestä korostaa sitä, että perheellä on tietty tehtävä sosiaalisena yhteisönä. Yhteiskunta rakentuu osista, joiden toimivuudesta perhe kantaa oman vastuunsa. Perheen perustehtäviä ovat ihmiskunnan jatkuvuuden takaaminen eli lisääntyminen, joka liittyy läheisesti seksuaalisuuteen. Toinen perustavaa laatua oleva tehtävä on lasten sosiaalistaminen yhteiskunnan jäseniksi. Parsons piti aikuisten persoonallisuuden vakauttamista tärkeänä (Parsons & Bales 1955.) Näin yhteiskunnan jäsenenä toimiminen onnistuu moitteettomasti. Puhutaan funktionalistisesta tulkinnasta, joka syntyi 1950-luvulla ja oli vastaus väitteisiin siitä, että perhettä oli kohdannut epäjärjestys ja perheen merkitys oli vähentynyt. Merkkeinä tästä pidettiin avioerojen lisääntymistä, seksuaalimoraalin höltymistä ja alentunutta syntyvyyttä. Lapsia pidettiin erittäin todennäköisenä avioparin yhdessä pysymistä ennustavana tekijänä. (Parsons & Bales 1955, 9-17.) Edellä esitetyn lisäksi perheen yleisinä funktioina mainitaan perheen fyysisestä hyvinvoinnista huolehtiminen, hoidon ja hoivan antaminen lapsille ja emotionaalinen tehtävä; hellyyden osoittaminen ja erilaisten tunteiden jakaminen lasten ja puolison kesken (Jallinoja 1985, 6; Nieminen 1983, 9-14).

Vanhemmuudessa ja isyydessä tapahtuneita muutoksia on vaikea ymmärtää, ellei tunne perheen historiaa. Perheen historia liittyy läheisesti yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin, kuten palkkatyöläistymiseen (Lehtonen 1990, 207), jolla on ollut merkittäviä vaikutuksia perheiden elämään. Perhe on ollut monen eri tieteen alan kiinnostuksen kohteena; erityisesti yhteiskuntatieteiden. Seuraavaksi tarkastelen perheen historiaa yhteiskuntatieteen viitekehyksessä, kolmen eri kehitysvaiheen kautta kuvailemalla perhettä esimodernin, modernin ja postmodernin yhteiskunnallisen kehitysvaiheen avulla.

2.1.1 Esimodernin yhteiskunnan perhe

Perheen historiassa esimodernista vaiheesta voidaan puhua ennen teollistumisen aikakautta. Rauhalan (1981) mukaan on kyse 1800-lukua edeltävästä ajasta. Keurulainen (1998) sijoittaa sen 1900-luvun alkuun. Teollistumiseen saakka perheiden arki, riippumatta siitä, miten monta jäsentä ja kuinka monesta sukupolvesta jäseniä perheeseen kuului, oli hyvin samanlainen. Perhe eli omavarais- tai luontaistaloudessa osallistuen perheen maatalous- ja muihin töihin yhteisvastuullisesti. Yhteiskunta eli kristillisen yhtenäiskulttuurin piirissä, rakentui yksinkertaiselle

työnjaolle ja osaamiselle. Elinpiiri oli melko suppea, työnjako yksinkertainen ja selkeä. Nainen vastasi kotitöistä ja lastenhoidosta, mies ulkotöistä, maa- ja metsätöistä. Perhe käsitteenä oli nykyistä huomattavasti laajempi, perheeseen kuului koko suku. Biologinen yhteys oli tärkeä, mutta myös muut perusteet kelpasivat perheeseen kuulumisen perustaksi. Kristinuskon tuoma kummijärjestelmä (Takala 1992) toi mahdollisuuksia kuulua tarvittaessa kummien perheeseen. Toisinaan myös palvelusväki laskettiin perheeseen kuuluvaksi. Näin muodostui suurperhe. (Takala 1987, 83 - 85).

Luontaistaloudessa elämisellä oli erityinen merkitys niin ruuan tuotannon, kulutuksen kuin sosiaalisen huolenpidonkin suhteen. Perhe vastasi tästä kaikesta itse, perhepiirissä, yhteisöllisesti. Kariston, Takalan & Haapolan (1988, 94 - 97) mukaan aviopuolison valinta työkyvyn ja omaisuuden perusteella olikin perusteltua mahdollisimman varman toimeentulon vuoksi. Taloudellinen selviäminen oli usein tunteiden aiheuttamaa vetovoimaisuutta tärkeämpää. Suhosen (1935) mukaan avioliitto nähtiin sijoituksena, lähinnä uuden työvoiman saantina taloon. Jallinojalla (1985, 39 - 42) on erilainen näkemys talonpoikaiskulttuurin laskelmoivasta tavasta avioliiton solmimiseen. Hän esittää, että ajatus omaisuuden perusteella tapahtuvasta puolison valinnasta oli enemmänkin vanhempien ja suvun kuin nuorempien, vaikka joissakin tapauksissa nuoret taipuivat vanhempiensa toiveisiin taloudellisten realiteettien huomioon ottamisesta.

Esimodernilla ajalla tilattoman väestön puolisonvalinnan perusteet korostuivat. Tilatonta väestöä oli runsaasti, ja avioliitot tilattoman ja ylempään säätyyn kuuluvan välillä olivat kiellettyjä. Tilattoman pojan etsiessä itselleen morsianta tärkeimpiä ominaisuuksia olivat terveys, hyvä kunto, työkykyisyys ja erilaiset taidot. Kauneusihanteena oli terve, voimakas nainen. Suuri fyysinen kokokin katsottiin eduksi. (Suoninen 1986.) Yhteisön kontrolli puolison valinnassa oli heikointa tilattoman väestön keskuudessa. Tämä johtikin siihen, että nämä nuoret saivat seurustella melko vapaasti päätyen esiaviollisiin raskauksiin, jotka olivat tuolloin melko yleisiä. (Jallinoja 1985, 39-44.)

Perhe on muotoutunut ajan hengen ja yhteiskunnassa vallitsevien tilanteiden mukaan. Esimodernina aikana ihmisen elinkaari oli huomattavasti lyhyempi kuin nykyisin, ja usein naiset kuolivat esimerkiksi synnytykseen. Korkea kuolleisuus saikin aikaan erilaisia perhetilanteita. Uusperhe ei ollut vieras ilmiö, vaikkakin uudelleen avioitumisen ja perheiden monimuotoistumisen taustat olivat selvästi erilaisia kuin nykyisin. (Takala 1992.)

Esimodernissa yhteiskunnassa isyys määrittyi yhteydessä miehen asemaan suvussa. Samaan sukuun kuuluvat kokivat kuuluvansa myös samaan perheeseen. Avioliitto koettiin pyhäksi ja pysyväksi asiaksi. Miehellä oli tuolloin laillinen suojeleminen, oikeuksien ja velvollisuuksien järjestelmä. Vanhemmuus korostui, koska isät olivat vastuussa oman perheensä kasvatustyöstä; koko kyläyhteisön tukemana. Vaikka näin oli, isät kuvataan usein kasvatustyössään etäisiksi, työntekoa korostaviksi, jopa ankariksi. Tätä kasvatustapaa on kutsuttu patriarkaaliseksi kasvatustraditioksi. Esimodernissa yhteiskunnassa kaikki perheeseen liittyvä kuvattiin miesten näkökulmasta. Isät olivat lasten virallisia holhoojia aina vuoteen 1929, jolloin avioliittolaki Suomessa uudistettiin. (Keurulainen 1998.)

2.1.2 Modernin yhteiskunnan perhe

Moderni yhteiskunta sijoittuu teollistumisen alkuaikoihin ja sen jälkeiseen ajanjaksoon, 1800-luvulle, jatkuen aina toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Modernia perhettä ilmensivät irtautuminen laajasta sukulaisten verkostosta omaksi yhteisöksi. Perhe yksityistyi, biologinen sukulaisuus korostui ja perhe määrittyi myös yhdessä asumisen kautta. Kasvava hyvinvointi, pidentynyt elinikä ja avioerojen välttäminen pitivät perhettä yhdessä aikaisempaa pidempään. (Takala 1992).

Yhteiskuntarakenteellinen muutos oli saanut alkusysäyksen teollistumisesta. Muutos ilmeni erilaisena kaupungeissa ja maaseudulla. Perhekäsitysten taustatekijät (Jallinoja 1985, 33) johtivat individualisempaan perhekäsitykseen kaupunkimaisessa yhteisössä, jossa palkkatyön seurauksena muotoutui kaupunkilainen elämäntyyli. Tämä näkyi selvästi myös asumisessa. Aluksi erityisesti porvarisperheissä vanhemmille ja lapsille järjestettiin omat makuuhuoneet, kodissa oli myös edustustilat ja palvelijoiden asunnot, jotka pidettiin muista tiloista erillään. Rahvaan kansanosan yksihuoneiset savupirtit muuttuivat vähitellen tuvan, kamarin ja erillisen saunan kokonaisuuksiksi. (Karisto, Takala & Haapola 1988, 99.) Luontaistalous säilyi vielä maaseudulla pitkään pitäen yllä maalaista elämäntyyliä, perinteistä perhettä ja familistista perhekäsitystä.

Edellä esitetyt käsitykset perheestä eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan erilaisia näkökulmia, jotka toteutuvat eri tavoin eri aikoina perheiden elinkaarissa. Familistinen perhekäsitys korosti ja korostaa edelleen perheen merkitystä yli henkilökohtaisten tarpeiden ja pyrkimysten. Sitä onkin pidetty ”korkean moraalin” perhekäsityksenä johtuen siitä, että vakaiden ja kiinteiden perheiden on ajateltu edistävän koko yhteiskunnan vakautta ja toimivuutta. Individualistinen perhekäsitys tuli paremmin

tunnetuksi vasta 1900-luvulla. Se korostaa henkilökohtaisten tunteiden, tarpeiden ja pyrkimysten nostamista perheen edun edelle. Individualistisen perhekäsityksen mukaan rakkautta pidetään ainoana yksilöiden välistä suhdetta koossa pitävänä tekijänä, jolloin avioliittokin nähdään jopa kahlitsevana voimana (Jallinoja 1985, 26-29).

Modernin yhteiskunnan myötä suhtautuminen puolison valintaan muuttui niin, että avioliitto ja elinkeino eriytyivät toisistaan ja vanhempien järjestämät avioliitot olivat sangen harvinaisia. Tunteenilmaisut, romantiikka ja henkilökohtaiset mieltymykset saivat sijaa. Sukupuolimoraali muuttui. Nautinnollinen asennoituminen seksuaalisuuteen lisääntyi väestön keskuudessa ja siitä seurasi nopeasti kasvava aviottomien lasten määrä. (Karisto, Takala & Haapola 1988, 96.)

Teollistumisen mukanaan tuoma yhteiskunnallinen murros näkyi kaikkien perheenjäsenten elämässä (Lahikainen 1978). Teollistumisen alkuaikoina kaikki perheen jäsenet osallistuivat muutaman vuoden ikäisestä lähtien kuolemaansa tai työkykynsä menettämiseen saakka tuottavaan työhön, jota tehtiin aamuvarhaisesta iltamyöhään. Pian kuitenkin lasten työssäkäynti kiellettiin kokonaan. Myöhemmin vanhempien ollessa tehdastyössä lapset hoitivat toisiaan ja olivat Lehtosen (1990, 207-209) mukaan käytännöllisesti katsoen heitteillä. Lasten osallistuminen perheen töihin oli tuttu ilmiö ja työn kautta kasvattaminen tärkeä kasvatuseriaate myös maatalousvaltaisilla alueilla.

Lapsuus sinänsä oli hyvin vieras käsite perheen aikuisille. 1800-luvulla lapsuus alettiin nähdä aikuisuudesta erillisenä. Sitä ryhdyttiin varjelemaan ja pitämään tärkeänä. Kariston, Takalan & Haapolan (1988, 98) mukaan lasten kasvatusta ja koulutusta alettiin nähdä vanhempien yksinoikeutena. Tärkeänä kasvatuseriaatteena nähtiin kuitenkin edelleen myös muiden lasten tekemisiin puuttuminen tilanteen sitä vaatiessa, vaikka yhteisöllisyys ja kyläyhteisön vaikutus olivatkin pikku hiljaa häviämässä.

2.1.3 Postmodernin yhteiskunnan perhe

Postmoderni yhteiskunta sai alkunsa suurissa kaupungeissa jo 2. maailmansodan jälkeen. Tälle kehitysvaiheelle tunnusomaisia piirteitä ovat perheiden monimuotoisuus; korkeat avioeroluvut, uudelleenavioitumisen raju nousu, avioliittojen yleistyminen ja lapsiluvun pieneneminen 5-6 lapsesta 2-3 lapseen. Isän asema muuttui teollistuvassa yhteiskunnassa vuosina 1940-1975. Miesten palkkatyössä korostui teollinen tuotanto ja pohjoismainen hyvinvointi-ideologia sai alkunsa. Teollistuminen muutti perheen merkitystä, roolia ja asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa.

Korhosen (1999) mukaan palkkatyö vei miehet pois kotoa, ja isän rooli kutistui (vrt. Heinonen 1990). Nainen otti vastuun sekä kodin hoitamisesta että kasvatustehtävästä. Tuolloin lapset olivat Lehtosen (1990, 207) mukaan ”valvotussa vapaudessa”. Naisen asema muuttui yhteiskunnan yleisen kehityksen, kuten tekniikan kehityksen ja naisten kouluttautumismahdollisuuksien lisääntymisen myötä. Lampisen ym. (1982) mukaan 1950-1960-luvuilla työssäkäyvien äitien määrä kasvoi 10 prosentista 59 prosenttiin.

Sekä teollistuva että jälkiteollinen yhteiskunta ovat modernin yhteiskunnan vaiheita. 1970-luvun puoliväliä voidaan pitää jälkiteollisen palvelu- ja tietoyhteiskunnan alkuna. Tämän kehitysvaiheen tunnusmerkkejä ovat tiedon, taidon, käsitysten ja normien nopeat vaihtelut. Talouskriisit ja ympäristöongelmat olivat tuolloin tyypillisiä yhteiskunnallisia ilmiöitä. Perheestä oli tullut elimellinen osa yhteiskunnan perusrakennetta. Perheen rooli muuttui kuluttajakeskeisemmäksi, ja perheen tarvitsemat palvelut ryhdyttiin ostamaan kodin ulkopuolelta. Käytännössä kehitys johti naisten lisääntyvään työssä käymiseen ja suomalaisen naisen taloudelliseen itsenäistymiseen.

Monen sukupolven perheestä oli siirrytty kahden sukupolven perheeksi (Keurulainen 1998, Korhonen 1999). Molemmista vanhemmista oli tullut palkkatyöläisiä. Lehtosen (1990, 207) mukaan lapset olivat valtiollisesti sosiaalistettuja, veihän koululaitos lapset osaksi päivää kotoa pois. Myöhemmin päivähoitojärjestelmä mahdollisti perheen pienimmille hoidon muualla kuin kotona. Nykyisin lasten esikoulu, koulu ja runsas harrastustoiminta yhdistettynä vanhempien liikkuvaan työhön on edelleen vähentänyt mahdollisuuksia viettää yhteistä aikaa perheen kanssa. Jallinojan (1985, 97) mukaan palkkatyö hajotti perheen ykseyden. Nykyisin lapsuutta pidetään tärkeänä elämänvaiheena sinänsä. Nätkinin (2003) mukaan sitä ei haluta tarkastella vain aikuiseksi kasvamisen ja sosiaalistumisen kautta.

Tällä hetkellä elämme postmodernissa yhteiskunnassa. Kriittisen perhetutkimuksen edustajat Nätkin (2003), Forsberg (2003), Kuronen (2003) ja Ritala-Koskinen (2003) kuvaavat osuvasti perhettä murroksessa, lähinnä 2000 -luvulla. Nätkin (2003) kuvaa perheen historiaa nykyisessä ja esittää miten perhekeskustelussa etsitään alituisesti alkuperäistä, oikeaa ja luonnollista. Forsberg (2003) nostaa esille tunteiden kasvaneen merkityksen, neuvoteltavuuden ja valinnan lasten mahdollisuutena. Kuronen (2003) pohtii eronnutta perhettä, lähinnä vanhemmuutta eron jälkeen ja toteaa sen sukupuolittuneen vahvasti. Ritala-Koskinen (2003) pohtii uusperhettä lasten silmin.

Nätkinin (2003) mukaan ydinperheajattelussa korostuu se, että vanhempien parisuhde ja erityisesti heteroseksuaalinen parisuhde on se, mihin ”ehjä ydinperhe” ideologia on ankkuroitunut. Biologinen vanhemmuus, isään ja äitiin liittyvät erilaiset odotukset – työn ja vastuunjaossa, oman äidin hoiva ja naisen ja kodin vahva kytkös ovat piirteitä, jotka liitetään ydinperheajatteluun. Lapsuuden ymmärtäminen erillisenä ja lasten ja vanhempien suhteen ymmärtäminen hierarkkisenä ovat myös tyypillisiä piirteitä. Myös perheen kuvauksissa yksityisen ja julkisen erottelu on ydinperheelle oleellista. Nätkinin (2003) mukaan modernin ja postmodernin perhemallin tarkastelu ei perustukaan näiden taustalla olevien aikakausien tarkastelulle, vaan perheeseen liittyvän ajattelutavan ja asenteen olemassaololle ja pohtimiselle. Moderni perheajattelu hakee piirteitä alkuperästä, oikeasta ja luonnollisesta ja postmoderni kyseenalaistaa niitä. Yksilöityminen eli individualisoituminen on toinen kyseenalaistamisen ohella ilmenevä piirre perheen prosesseissa. Nätkin (2003) esittää sen lineaarisena kehityskulkuna, joka näyttäytyy perhettä purkavana suuntauksena. Siinä perhe purkautuu pienemmiksi osasiksi perheenjäsenten yksilöityessä ja erilaisten prosessien eriytyessä.

Tänä päivänä korostetaan samanaikaisesti elämässä menestymistä ja romanttista rakkautta, vaikka toimitaan osin näitä vastaan, jolloin nämä kaksi asiaa eivät yhdistykään toivotulla tavalla. Avoliittojen ja avioerojen yleistyessä myös avioliitto muuttaa muotoaan. Parisuhde ja vanhemmuuskin ovat eronneet toisistaan. Nätkinin (2003) mukaan myös sukupuolen käsitettä voidaan purkaa erottelemalla lisääntyminen ja seksuaalisuus toisistaan. Kehitys ei ole kuitenkaan aivan suoraviivaista. Perhekin on ajoittain vahvempi ja välillä sen voidaan nähdä heikkenevän.

Kurosen (2003) mukaan parisuhde sinänsä on muuttanut muotoaan. Parisuhteen on ajateltu perustuvan perheen varaan, mutta Kurosen (2003) ja Forsbergin (2003) mukaan Giddensin (1992) yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun tuomat käsitteet ”puhdas suhde” ja ”läpivirtaava” tai ”yhteenvirtaava” rakkaus kuvaavat parisuhteen luonnetta yksilöityvässä jälkimodernissa yhteiskunnassa. Puhtaassa suhteessa korostuu suhteen muodostuminen vapaaehtoisen valinnan perusteella ja sen jatkuminen niin pitkään kuin suhde tyydyttää molempien tarpeita. Aktiivista, satunnaista rakkaudentunnetta eivät kahlehti perinteet tai yleiset puolisoille kuuluvat moralisäännöt, jotka ovat osa romanttista rakkautta ja jossa haetaan ”sitä oikeaa” ja ”ikuista”. Myös Jallinoja (2000, 11) on pohtinut tätä, tuoden mukaan parin elämään ns. kolmannet, jotka voivat olla uusia mielenkiintoisia henkilöitä, mutta myös muita mielenkiinnon parisuhteesta muualle vieviä tekijöitä.

Nyky-yhteiskunnan ja perheen toiminnan edellytyksenä on, että vanhemmuus on jaettu tasapuolisesti vanhempien kesken (Huttunen 2000, 2001) ja että päivähoitojärjestelyt (Laki lasten päivähoidosta 36/1973) toimivat. Osa kasvatusvastuusta on siirtynyt yhteiskunnalle. Pluralistinen perhemalli, jossa ydinperheen rinnalle on muodostunut lukuisia erilaisia perhetyyppejä, kuten särkyneet perheet (Rotkirch 2000) ja uusperheet (Ritala-Koskinen 2003), on hyväksyttävä postmoderni perhemalli. Siinä molemmilla tai toisella aikuisella voi olla lapsia edellisistä liitoista, ja heidän perheeseensä voi kuulua myös parin yhteisiä lapsia.

Sekä uusperheiden että yksinhuoltajaperheiden määrä, joissa huoltajina on äiti tai isä, on kasvanut. Vuonna 2006 uusperheitä oli 52 920 perhettä, eli 9 prosenttia kaikista lapsiperheistä (Tilastokeskus 2007a). Yksinhuoltajaäitien asema on muuttunut siten, että yhä useammin lapset saavat uuden sosiaalisen vanhemman, isän. (Tilastokeskus 2007b; Huttunen 2001.) Jallinoja (2000, 10) määrittelee perheen enemmänkin ideana ja tunnesiteenä kuin käytännössä täydellisesti toteutuvana kokonaisuutena. Perheenjäsenet ovat kukin omilla tahoillaan, mutta palaavat yhteen, useimmiten päivittäin, jotkut viikoittain, jotkut tätäkin harvemmin. Tavatessaan he tietävät kuuluvansa samaan perheeseen.

Perheen historian tarkasteleminen osoittaa hyvin seikkaperäisesti sen, kuinka kiinteä osa perhe on eurooppalaista ja suomalaista yhteiskuntaa. Tämän tutkimuksen kannalta on tärkeää tunnistaa vanhemmuuden, erityisesti isyyden merkitys perheen historiassa aina tähän päivään saakka. Huoli siitä, mihin isyys on menossa, ei ole turha. Isä on merkityksellinen henkilö lastensa sosialisointiprosessissa, jossa on kyse sukupolvien välisestä vuorovaikutuksesta, kulttuurin, yhteiskunnan asettamien normien, lakien, arvojen ja monien muiden sääntöjen siirtämisestä sukupolvelta toiselle. Se, että perhe ja isä edustavat lapsilleen sosialisointiprosessin primääritasoa, tekee asiasta entistä tärkeämmän riippumatta siitä, edustaako isä ydinperhettä, uusperhettä, särkyneitä vai yksinhuoltajaperhettä. Tämän lisäksi lapsuus on tärkeä elämänvaihe, johon juuri nyt kutsutaan isiä mukaan.

2.2 Isät tutkimuskohteena Suomessa

Miehiä, isyyttä ja vanhemmuutta on Suomessa tutkittu eri tieteenaloilla ja eri näkökulmista. Isyyttä ja vanhemmuutta on tutkittu yhteiskuntatieteissä elämäkertatutkimusten, kriittisen miestutkimuksen ja kulttuurihistorian, perhe- ja terveystieteellisen tutkimuksen ja käyttäytymistieteiden, kuten

kasvatustieteen, psykologiatieteen ja psykiatrian parissa. Seuraavaksi tarkastelen aikaisempia tutkimuksia ja niiden antia tämän tutkimuksen kannalta.

2.2.1 Isyys ja elämäkertatutkimus

Elämäkertatutkimukset sijoittuvat 1990-luvulle. Niiden aineistot on kerätty sodan kokeneiden miesten jälkeläisiltä, pääasiassa 1940-luvulla syntyneiltä miehiltä. Korhosen aineisto on peräisin 1950-luvulla lapsuuttaan eläneiltä miehiltä. Elämäkertatutkimukset (Roos 1987; Siltala 1994a; b; Hoikkala 1994; Tigerstedt 1994; Korhonen 1999) paljastavat isyyden kehitystrendit Suomessa ja kertovat, millaisia suomalaiset miehet ovat olleet isinä ja kasvattajina.

Roosin (1987) kuvaama suomalaismies on isänä kurja. Näiden miesten tarinasta puuttuvat lapset kokonaan. Muutos tähän tulee 1940-luvulla syntyneiden miesten tarinoissa, joihin lapset jälleen palaavat. Tigerstedtin (1994) mukaan nuorempien miesten tarinoissa esiintyy niin lapset kuin kuvaukset omasta isyydestäkin. Roosin (1987; 1994) tyyppitarina keski-ikäisestä suomalaismiehestä paljastaa lapsuudenkodissa esiintyneen vain niukasti positiivisia tunneilmauksia, ankaruutta, etäisen isän ja alistuvan, jossain määrin elämäänsä pettyneen äidin sekä ujon, vaikkakin aktiivisen lapsen, josta koulu tekee itsetunnon heikon. Armeija näyttäytyy negatiivisena kokemuksena, kotoa lähtö ajolähtönä, ammattikoulutus nopeasti hankittuna, vaimon löytäminen sattumalta ja raskauden johtaminen avioliittoon. Tämä tarina päättyy 1990-luvun kriisivuosien työttömyyteen ja taloudellisiin vaikeuksiin. Lapset saavat aikaan tässä tyyppitarinassa enemmän murhetta kuin iloa.

Siltala (1994a; b) ja Hoikkala (1994) tutkivat samoja elämäkertoja. Siltala (1994a) löysi tarinoista erityyppisiä isiä: ”jyrääviä”, ”juoppoja räyhääjiä”, ”luhistuneita miehiä” ja ”mitätöityjä isiä”. Siltala arvioi suomalaisen mieskulttuurin jättävän isän mallin sisäistämisen liian vähälle. Hän arvioi, että menneiden sukupolvien miehiltä on puuttunut kiinnostus lapsia kohtaan. Siltala korostaa selvästi äidin kokemusta isästä ja sen merkityksen välittymistä lapselle. Kuvauksissa on näkyvissä se, että aineistot ovat peräisin sodan kokeneiden jälkeläisiltä. Hoikkalan (1994) isäkuva on myönteisempi. Hän liitti kasvatuksen valtaan ja eri-ikäisten välisiin auktoriteettisuhteisiin. Miehen malliksi muodostui onnistunut, asemaan johtanut työura ja omaisuuden hankkiminen. Mies esiintyy kuvauksissa perheensä omistajana.

Korhonen (1999) puolestaan löysi sekä myönteisiä kuvauksia että kuvauksia, joissa isät menettivät otteensa. Hänkin tyypitteli miehet: vastuutaan korostaviksi, taustalta tukijoiksi, toiminnallisiksi, miehiseksi auktoriteeteiksi mutta myös otteensa menettäneiksi isiksi. Vanhemmuuden ulottuvuuksina Korhonen (1999) eritteli tutkimukseensa osallistuneiden miesten kasvatusotteen, vuorovaikutuksen, saatavilla olon ja työn- ja vastuunjaon. Kun Korhosen isätyyppelijä ja vanhemmuuden ulottuvuuksien piirteitä yhdistetään, voidaan päätellä, että kaikilla muilla ryhmillä paitsi vastuutaan korostavilla miehillä esiintyi kovin eriytyvät maailmat lastensa kanssa ja sukupuolen mukaan eriytynyt työnjako puolisonsa kanssa. Toiminnalliset isät poikkesivat sallivuudessaan ja ohjaavuudessaan kuin myös kasvatusvastuussaan muista isistä. Heiltäkin kotityöt jäivät vaimon vastuulle, mutta lasten harrastuksista he pitävät huolen.

2.2.2 Isyys, kriittinen ja kulttuurihistoriallinen miestutkimus

Kriittisen miestutkimuksen (Kontula 1995a; b; Jokinen 1999; 2003; Grönfors 1999) tehtävänä on tutkia miestä sukupuoleen liitettyssä viitekehyksessä. Siinä nousevat esille miehiin liitetyt, naisista poikkeavat asemat. Tässä tutkimussuuntauksessa on pyritty tekemään näkyväksi olemassa oleva tietty ihanteellinen maskuliinisuuden muoto, jolle muut maskuliinisuudet ja myös feminiinisyudet ovat alisteisia (Aalto 2004, 4.) Modernissa länsimaisessa kulttuurissa tällaisia normeja ovat heteroseksuaalisuus, fyysinen voimakkuus, yhteiskunnallinen menestys, rationaalisuus, itsehillintä ja sukupuolinen kyvykkyys. (Jokinen 1999; Kontula 1995a; b; Grönfors 1999). Monen miehen elämä ei vastaa maskuliinista ihannetta, mutta siitä huolimatta maskuliinisuutta kannatetaan ja ylläpidetään. Näin sen avulla taataan valta-asema, joka perustuu naisen alistamiseen. Maskuliinisuus on persoonallisuuteen ja ruumiiseen viittaavien piirteiden kategoria ja miehisten ominaisuuksien ideaali, mutta se muotoutuu prosessissa, joka on aika- ja paikkasidonnainen (Jokinen 2003, 8-14.)

Kulttuurihistoriallinen tutkimussuuntaus on ikään kuin jatkoa elämäkertatutkimuksille. Se sijoittuu 1930- ja 1960-luvulla syntyneiden miesten kertomuksiin. Aalto (2004, 3-5) ottaa kantaa mielenkiintoisella tavalla nimenomaan maskuliinisuuden ja isyyden käsitteisiin. Tässä yhteydessä isyys nähdään yhtenä niistä osatekijöistä, joilla määritetään miesten sukupuolta (Kolehmainen & Aalto 2004.) Biologinen isyys on voimakkaasti yhteydessä seksuaalisuuteen. Biologisen isän tehtävänä on lastensa siittäminen. Isyyden määrittely biologisen, sosiaaliseen ja psykologiseen isyyteen (Huttunen 2000) voidaankin nähdä tässä yhteydessä kulttuurisesti muotoutuneeksi.

Kontula (1995a; b) ja Grönfors (1999) nostavat esille miehen seksuaalisuuden, vallan, väkivallan ja työn. Grönfors (1999) kuvaa seksuaalisuutta arvoihin läheisesti yhteydessä olevana kulttuurisidonnaisena ilmiönä. Seksuaalisuus on perustarve, joka liittyy lisääntymiseen ja tyydytyksen saamiseen ja antamiseen, mutta myös vallan käyttöön. Seksuaalisuuden väkivaltaiset muodot saattavat saada aikaan alistamista, kilpailua, häpeää ja suoranaista väkivaltaa (vrt. Säävälä, Nyqvist & Salonen 2006). Miehet kilpailevat seksuaalisuudessa. Tämä tulee ilmi lähinnä partnerien ja suoritusten määrässä. Tutkijat Grönfors (1999) ja Kontula (1995 a; b) väittävät seksuaalisuuteen liittyvän kilpailun jatkuvan läpi koko elämän. Seksuaalisuuden voidaan sanoa olevan vuorovaikutteista tai yksisuuntaista eli hedonistista. Parisuhteen seksuaalisuuden ajatellaan yleensä olevan vuorovaikutteista.

Haavio-Mannila & Rotkirch (2007; vrt. Haavio-Mannila & Kontula 2001) tutkivat seksi- ja aviosuhteiden tyyppejä Suomessa, Pietarissa ja Virossa. Suomalaismiehistä 15 prosentilla (naisista 29 prosentilla) oli ollut yksi ainoa seksi- ja aviosuhde, vastaava luku pietarilaisilla oli 22 prosenttia (naisilla 33 prosenttia). Useita seksikumppaneita (ns. peräkkäissuhteita), mutta yksi uskollinen aviosuhde, oli ollut vastaavasti 30 prosentilla suomalaismiehistä (naisista 30 prosentilla) ja 15 prosentilla pietarilaismiehistä (naisista 21 prosentilla). Ns. rinnakkaisuuksia oli suomalaismiehillä seuraavasti: yksi uskoton aviosuhde 20 prosentilla suomalaismiehistä (naisista 8 prosentilla) ja 24 prosentilla pietarilaismiehistä (naisista 11 prosenttia), useita aviosuhteita, ja nykyisen aikana uskottomia oli 5 prosenttia suomalaismiehistä (naisista 2 prosenttia) ja 9 prosenttia pietarilaismiehistä (naisista 3 prosenttia).

Vertailun vuoksi todetaan, että miesten ja naisten välillä on edellä mainitun tutkimuksen mukaan eroja. Miehet ovat hiukan aktiivisempia seksisuhteissaan. Rinnakkaisuuksissa huomattava ero naisiin nähden on virolaismiesten tuloksissa, heistä 62 prosenttia keskittyi rinnakkaisuuksiin, kun siellä naisten vastaava luku oli vain 12 prosenttia (Haavio-Mannila & Rotkirch 2007).

Seksuaalisuus liittyy parisuhteeseen, parisuhde naisen ja miehen väliseen intiimiin elämään. Parisuhteen rikkoutumiseen liittyy usein ulkopuoliset seksisuhteet; pettäminen ja sen seurauksena luottamuksen menettäminen. Useimmiten seksuaalinen kanssakäyminen parisuhteen rikkoutumisen seurauksena puolison kanssa loppuu.

Edellä esitetyn lisäksi miehelle tärkeitä maskuliinisuuden piirteitä ovat kilpailullisuus ja aktiivisuus (Grönfors 1999). Nämä toteutuvat parhaiten työelämässä. Vaikka myös perhe on miehelle elintärkeä asia, miehet nostavat monissa eri tilanteissa työn tärkeyden muiden edelle. Miehen

perustehtävä on ollut huolehtia perheen ruuasta ja asunnosta, olla perheen pää. Perheen merkitystä miehelle ei ole tutkittu riittävästi. Koti, perhe ja parisuhde mainitaan miehelle tärkeinä asioina useissa eri tutkimuksissa. (Grönfors 1999, Mesiäislehto-Soukka 2005, 119). Aallon (2004) tutkimustulokset vahvistavat mielenkiintoisella tavalla arkiarjattelen mukaisia näkemyksiä elättäjän rooliin liittyvästä maskuliinisuudesta. Kertomuksissaan miehet ohittavat perheensä ja muun yksityiselämän ja sisällyttävät siihen ansiotyön ja muut julkisen elämän suoritukset. Mies esiintyy aktiivisena toimijana, joka suoriutuu ja suorittaa. Erityisesti työ korostuu niin, että sitä voisi sanoakin vallitsevaksi perinteiseksi maskuliinisuuskäsitykseksi. (Aalto 2004.)

Aallon (2004) mukaan miehet puhuvat kodista paljon, asuntona ja sen taloudellisten puitteiden takaamisena. Vanhemmilla miehillä korostuu velvollisuus asumisen järjestäjänä. Puheet liittyvät perheen päänä, elättäjänä toimimiseen ja taloudellisena turvaajana esiintymiseen. Mies tekee näin yksityisestä julkista kodissaan, joka on naisen valtakunta ja jota mies pitää työllään yllä! Nuoremmat miehet puhuvat kodin tilavuudesta ja tarkastelevat sitä lasten tarpeiden näkökulmasta. Tilan tarjoaminen lapselle on ”hyvää isyyttä”. Nämä miehet eivät enää korosta taloudellista vastuutaan yhtä paljon kuin vanhemmat. 1960-luvulla syntyneet miehet puhuvat myös kodistaan sisätilana ja siellä tehtävistä kotitöistä. Nämä miehet ovatkin löytäneet elämälleen sisältöä kotitöistä ja lastenhoidosta. Mielenkiintoinen on piirre, jossa nuoret miehet väsyvät arjen rutiineihin, kaipaavat ”omaan aikaa”. Vanhemmat miehet puhuvat paljon vähemmän kodin sisätilasta ja kotitöistä. Näiden miesten isyystarinoiden paikat löytyvät pihoilta, metsistä ja urheilukentiltä.

Aallon (2004) tutkimuksessa työ kuvataan perheen elättämiseen liittyvänä, jotkut miehet puhuvat työstään synnintunnustuksena asettaessaan työn perheen edelle. Työurasta kertominen on hyvin suosittua. Tosin 1960-luvulla syntyneet eivät korosta työtä, jotkut eivät edes mainitse alaansa, eivät myöskään valita työn ja lasten hoidon yhteensovittamista. Koti-isienkin isyyskertomukset sisältävät työstä kerronnan, koska he pitävät kotona olemista lapsille tärkeänä, vaikka kokevat asian lähes häpeällisenä. On mielenkiintoista, että nuoret miehet kertovat myös vaimonsa raskaus- ja synnytystarinoita. Vanhempien miesten tarinoissa puolestaan keskeistä on oma isä, jota he kuvaavat edelleen lapsen näkökulmasta. Nuoremmat miehet tarkastelevat isäänsäkin aikuisen silmin pohtien omaa suhdettaan isäänsä aikuisina. Kertovan miehen perspektiivi on itsekeskeinen.

Kriittisen miestutkimuksen anti tälle tutkimukselle on se, että se nostaa esille miehen maskuliinisuuden ja erilaisuuden. Kulttuurihistoriallinen tutkimus paljastaa mielenkiintoisesti

elämäkertatutkimusten jatkeena sen tosiasian, että isyys muuttuu yhteiskunnan muutoksen myötä. Se vahvistaa myös ydinperheideologian mukaista ajattelua perheestä.

2.2.3 Isyys ja perhe- ja terveystieteellinen tutkimus

Isyyttä on perhe- ja terveystieteissä tutkittu niukasti. Tehdyissä tutkimuksissa isät ovat olleet aineistoissa mukana äitien kertoessa toiveitaan lapsensa isää kohtaan tai aineistoja on kerätty molemmilta puolisoilta. Suoranaisesti isien oma ääni on päässyt kuuluville tutkittaessa perheellisyyttä isien kokemana (Mesiäislehto-Soukka 2005). Isiin kohdentuvat perhe- ja terveystieteelliset tutkimukset ovat useimmiten liittyneet perhevalmennukseen (Soukka 1997), äitiyshuollon seurantaan (Paavilainen R. 2003), synnytystapahtumaan (Liukkonen & Vehviläinen-Julkunen 1997; Vallimies-Patomäki 1998; Melender 2002), keisarileikkausperhesynnytykseen (Kalliovalkama 2003) tai lasten hoitoon. Isyyteen ja vanhemmuuteen kasvua tutki Kaila-Behm (1997) äitiysneuvolatoimintaa Viljamaa (2003), lasten kaltoin kohtelua Paavilainen E. (1988) ja parisuhdeväkivaltaa Flinck (2006).

Terveystieteellisten, hoitotieteen piiriin kuuluvien tutkimusten anti on ollut se, että isiä ei ole otettu riittävästi huomioon neuvoloissa. Palvelut eivät ole olleet riittävän asiakaslähtöisiä eivätkä isät ole päässeet tarvittavan tuen piiriin. Perheellisyyksen yhteydessä (Mesiäislehto-Soukka 2005) miehet kokevat tarvitsevänsä keskustelua ja rohkaisua keskustellessaan omista lapsuudenkokemuksistaan sekä vertaistukea isäksi kasvamisessa, isänä toimimisessa ja isän vastuussa.

Miehet halusivat enemmän keskustelutukea koskien parisuhdetta ja kodin ilmapiiriä. Työn ja ajankäytön yhteen sovittaminen lapsiperheissä oli heille vaativa tehtävä. Isille perheellisyyks oli erittäin merkityksellinen uuden elämänvaiheen alku, johon miehet paneutuivat rakentamalla henkisesti ja fyysisesti kotia ja ”pesää”. Isät jäävät sivuun äitiysneuvolapalveluissa edelleen. Tässä tilanteessa olisi arvokasta hyödyntää sekä asiakaslähtöisyys että isien tasa-arvoisempi huomioiminen. Tämä koskee erityisesti eronneita isiä lastenneuvolapalvelujen käyttäjinä. Myös uusperheiden isät kaipaavat yksilöllisempää huomioimista uuden perheellisyyksen yhteydessä. (Mesiäislehto-Soukka 2005, 119).

Terveystottumusten juurruttaminen ja tiedon tarpeen tavoittaminen matalaan sosiaaliekonomiseen luokkaan kuuluvien isien parissa olisi paremmin hyödynnettävissä menetelmiä kehittämällä (Hyssälä 1992). Suomessa korkeat perhe- ja parisuhdeväkivaltaluvut ovat herättäneet runsaasti

keskustelua. Lasten kaltoin kohteluun (Paavilainen E. 1998) on paneuduttu laatimalla neuvoloille vauvojen ravistelusta varoittavia ohjeita ja suosituksia. Paavilainen ja Flinck ovat julkaisseet lasten kaltoinkohtelun hoitotyön suosituksen vuonna 2008. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa vähentäviä keinoja on kehitetty erityisesti miehiä varten ja asia on nostettu puheeksi monin eri tavoin (Flinck 2006).

Perhetutkimus on sosiaalitieteiden keskeistä tutkimusaluetta. Kriittisen perhetutkimuksen edustajat Nätkin (2003), Forsberg (2003), Kuronen (2003), Ritala-Koskinen (2001; 2003) ja Rantalaiho (2003) kuvaavat osuvasti perhettä murroksessa, lähinnä 2000 -luvulla. Tänä päivänä on välttämätöntä puhua myös pirstoutuneesta vanhemmuudesta (Rotkirch 2000) merkittävästi yleistyneiden avioerojen vuoksi. Ritala-Koskinen (2001) tutki vanhemmuutta eron jälkeen. Tutkimuksen kohteena oli uusperhe. Kyseisessä tutkimuksessa todettiin, että pluralistinen perhemalli tuottaa monenlaisia järjestelyjä perheille tänä päivänä. Hokkanen (2005) tutki yhteishuoltajavanhemmuutta äitinä ja isänä eron jälkeen. Hänen näkökulmansa aiheeseen oli yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Perustutkimuksia koskien eronneiden vanhemmuutta ovat Litmalan (2002) toimittama teos Lapsen asema erossa ja Kurki-Suonion (1999) oikeustieteellinen väitöskirja Äidin hoivasta yhteishuoltoon. Teoksissaan tutkijat tuovat perusteellisesti esille avo- ja avioeron lainsäädännöllisen puolen.

Perhe- ja terveystieteellinen tutkimus on kehitysvaiheessaan, mutta asiantuntijat ovat valmiudessa kohtaamaan muuttunut perhetilanne ja isien tasa-arvoisempi mukaan ottaminen vanhempana. Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut tutkittuun tietoon perustuvaa ohjeistusta isien mukaan ottamisesta äitiys- ja lastenneuvoloille (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004.) Uusi lastensuojelulaki (417/2007) ja monet meneillään olevat kehittämishankkeet puolestaan pyrkivät vaikuttamaan enenevässä määrin lapsiperheiden muuttuviin tilanteisiin ja auttamaan näin lasten- ja nuorten elämässä ilmenevissä vaikeuksissa. Harava-projekti (2004) on tästä yksi konkreettinen esimerkki.

Perhe- ja terveystieteellisen tutkimuksen anti tälle tutkimukselle on auttaa muodostamaan käsitystä siitä, mikä on perheiden tilanne muuttuvassa maailmassa. Ritala-Koskisen (2001) tutkimus auttaa osaltaan keskittämään tämän tutkimuksen aihealuetta, marginaalisena, mutta tärkeänä aiheena, sille kuuluvalla paikallaan sosiaalitutkimuksen kentässä.

2.2.4 Isyys, kasvatus- ja käyttäytymistieteellinen tutkimus, psykologia ja psykiatria

Isyyttä ja vanhemmuutta sekä perhettä yleensä on tutkittu kasvatustieteen parissa. Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle oli Huttusen (1990; 1994) tutkimuksen kohteena. Pääpaino on ollut perustutkimuksessa, erityisesti kehitys- ja kasvatopsykologiassa, jossa tutkimus on kohdentunut lapsen kehitykseen, oppimiseen, motivaatioon, koulukypsyysyteen ja soveltavan tutkimuksen muun muassa oppimisvaikeuksiin ja koulukiusaamisen ilmiöön. Koulun ja kodin välinen yhteistyö ja vanhempien vastuu ovat tämän alueen ydinalueita.

Kasvatustieteellisessä tutkimuksessa on keskitytään pohtimaan isyyttä ja vanhemmuutta. Huttunen (2000; 2001) käsittelee isyyttä perinteisen vanhemmuuskäsitteen kautta, jossa biologian näkökulma isyyteen ja isiin on lapsen siittäminen, puhutaan lapsen biologisesta isästä. Sosiaalisessa isyydessä taas isä on juridinen henkilö, jonka lapsi mieltää isäkseen. Hän esiintyy lapsen virallisena isänä vastaten myös lapsen elatuksesta omalta osaltaan. Psykologinen isyys on tärkeä osa perinteistä vanhemmuutta. Se tarjoaa lapselle tunnepohjaisen ja kokonaisvaltaisen suhteen isään. Isä jakaa arjen lapsen kanssa (Huttunen 2000) ja siihen kuuluu miehen kokema vahva isyyden tunne, kokemukset lapsen odotuksesta, synnytyksestä ja lapsen ensimmäisistä elinkuukausista, hoivaavuutta, sitoutumista, jakamista, vastuullisuutta ja huolenpitoa.

Edellä esitetyssä on kyse myös generatiivisesta isyydestä (Erikson 1980; Snarey 1993), jossa isäksi tulemisella ja isänä olemisella on miehelle itselleen henkilökohtainen ja psykologinen merkitys ihmisenä ja isänä. Kyse on miehen vastuusta mallin antamisessa ja siirtämisessä nuoremmille miehille, seuraavalle sukupolvelle. Tutkimusten (Aalto 2004; Torkkeli 2001) mukaan tänä päivänä oma koettu isyys ei anna nuorelle miehelle riittävää mallia toimia isänä.

Psykologiatiede paneutuu ihmisen identiteetin, itsetunnon ja minäkuvan kehittymiseen. Sen alaan kuuluvat myös tunne-elämän alueen kehitys, motivaatio, oppiminen ja muisti sekä sosiaaliset taidot ja niiden kehittyminen. Psykologinen näkemys isyydestä korostuu vanhemmuuden ainutlaatuisen läheisenä ja merkityksellisenä ihmissuhteena, joka muodostuu kahden eri sukupolvea edustavan välille. (Hirsjärvi ja Huttunen 1991; Tähtinen 1992.) Lasten psykiatrit (Mäntymaa & Tamminen 1999; Mäntymaa 2006; Tamminen 2004) ovat kiinnittäneet erityistä huomiota lapsen varhaiseen vuorovaikutukseen ja vanhemmuuden laatuun. Kiintymyssuhdeteoriaa ovat kehittäneet ja soveltaneet varhaiseen vuorovaikutukseen perhetyössä Kalland (2002) ja Sinkkonen (2001). Kiintymyssuhteen häiriintyminen (Silven 2005), lasten kaltoin kohtelu ja seksuaalinen

hyväksikäyttö ovat psykologien ja lasten psykiatrien kiinnostuksen kohteena. Erityisesti Sinkkonen (1990; 1998; 1999; 2001; 2003; 2007) on käsitellyt poikien ongelmatikkaa tämän päivän muuttuvassa maailmassa.

Isän läsnä- tai poissaolon merkitys lasten kehitykseen on ollut tärkeä keskustelu- ja tutkimusaihe vuosituhaten vaihteen molemmin puolin. Psykologiatieteessä ja erityisesti lasten psykiatriaan kuuluvan tieteen alueella (Sinkkonen 1998, 11-12; vrt. Vuori 2001; 2004) on huomio kiinnittynyt isien puuttumiseen erityisesti poikien elämästä. Tutkijat (Huttunen 2000, 2001; Rönkä & Rönkä 1994) kuvaavat isyyden ohenemisen ja vahvistumisen problematiikkaa. Oheneva isyys ääriesimerkkinä tarkoittaa miehen häviämistä vastuustaan kokonaan, vahvistunut isyys taas miehen lujaa sitoutumista isyyteensä. Oheneva isyys liitetään vahvasti avo- tai avioeroihin, joiden seurauksena isä ei asu enää samassa osoitteessa ex-puolisonsa ja lastensa kanssa.

Molempia vanhempia tarvitaan lasten kasvatustyöhön. Lapsi tarvitsee suhdetta molempiin vanhempiinsa varhaislapsuudessaan ja myös sen jälkeen kehittyäkseen tasapainoiseksi nuoreksi ja aikuiseksi. Isyyskeskusteluun liittyvät myös yksinhuoltajaäidit, joiden määrä Suomessa on kansainvälisestikin korkea. Heidän taloudellinen tilanteensa ja sen vaikutus lastensa hyvinvointiin ja tulevaisuuteen on huolestuttavaa (Tiittanen 2002). Yhdysvalloissa 34 % yksinhuoltajaäitien perheistä elää köyhyysrajan alapuolella. Suomessa EU:n kriteerien määritellyn köyhyysrajan alapuolella elää 11 % perheistä, joista suurin osa on yksinhuoltajaperheitä (Julkunen 2006.) Erityisen tärkeää on turvallisuuden tarpeen tyydyttyminen, ihmisarvon kokeminen ja yhteisyyden tunteminen. Vanhempien tukea tarvitaan nuoren jakaessa kasvun taakkaa.

Tutkimusten mukaan osa suomalaisista perheistä voi huonosti. Tammisen (2004) mukaan avioerot heijastuvat perheisiin ja lasten pahoinvointiin ja lasten ja nuorten mielenterveyden ongelmat ovat lisääntyneet (Harava-projekti 2004). Psykiatrien (Sinkkonen 2003; 2001; 1999; Tamminen 2004; vrt. Cacciatore 2008) mukaan varhaisen vuorovaikutuksen merkitys on korvaamaton. Isien puuttumisella lasten elämästä on todettu olevan negatiivisia yhteyksiä lasten tulevaisuuteen (Guterman & Lee 2005.) McDowell & Wakefield (1991) raportoivat isän puutteen korreloivan poikien rikollisiin taipumuksiin. Suomessa Sinkkonen (1998, 11-12) on kiinnittänyt tähän erityistä huomiota.

Kasvatustieteellisen tiedon anti tälle tutkimukselle on isyyden eri puolien ymmärtäminen ja vanhemmuuden esiin tuominen. Psykologiatieteen ja psykiatrian anti puolestaan on vanhemmuuden

ja isyyden merkityksen syvällisempi ymmärtäminen. Tähän liittyvät myös lapsen kehitykseen liittyvät ja esiin tulevat poikkeavat tilanteet. Psykologiatieteen / lapsipsykiatrian anti tälle tutkimukselle on tässä mielessä merkittävä. Suomessa on runsaasti psykologian ja psykiatrian osaamista, mutta lasten parissa tehtävä työ, vanhemmuus lapsuudessa, kaipaa osin tekijöitään. Tämä ongelma on selkiytynyt erityisesti kouluterveyskyselyjen tuloksissa (Stakes 2007).

Tutkimusaiheeni on selvästi monitieteinen. Siksi on vaikea määrittää tarkasti, mikä tieteen ala on tärkein ja merkittävin. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa sosiaalipolitiikan alueelta.

2.3 Avioero ja isät

Avioliittolain (411/1987) mukaan avioeron voi hakea toinen tai molemmat puoliset yhdessä puolen vuoden harkinta-ajan jälkeen tai jos puoliset ovat asuneet viimeiset kaksi vuotta erillään ennen erohakemuksen vireillepanoa. Eroaminen avoliitosta on vielä helpompaa. Paajasen (2003, 67) tekemän selvityksen mukaan naiset olivat aloitteentekijöinä kahdessa kolmesta avioerotapauksesta. Lopullisista avioeropäätöksistä puolet teki nainen. Lopullisen avioeropäätöksen puoliset tekivät useammin yhdessä. Saman tutkimuksen (2003, 87-88) mukaan vanhemmuus ja parisuhde olivat tyytyväisyyttä herättäviä tekijöitä omassa elämässä kaikkein useimmin. Eronneet miehet olivat kaikkein tyytymättömmimpiä vanhemmuuteensa. Tämän katsottiin johtuvan siitä, että lapset jäävät usein äidin luokse asumaan ja isät tapaavat lapsiaan vain sovitusti. Suomalaiset pitivät tärkeänä sitä, että saivat parisuhteessaan arvonantoa osakseen, ilot ja surut jaettiin kumppanin kesken, taloudellinen turvallisuus toteutui eikä tarvinnut olla yksin.

Bo-Anders Holm ym.(1982, 19-20) esittää, että erossa on juridinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Juridinen ulottuvuus tarkoittaa eron käynnistämistä ja hakemista, lasten huollon ja tapaamisoikeuden järjestämistä ja omaisuuden jakamista. Sosiaalisessa ulottuvuudessa ihmissuhteet muuttuvat usein hyvinkin oleellisesti. Tämä on lähellä emotionaalista ulottuvuutta, joka sisältää tunteita, luovuttamista, tyhjyyttä, surua ja toivottomuutta, mutta myös myönteisiä, helpotuksen ja vapauden tunteita. Tämän tutkimuksen kannalta on oleellista keskittyä vanhemmuuden ulottuvuuteen, jossa suhteet lapseen on luotava uudelleen ja pohdittava samalla millaisia velvollisuuksia ja oikeuksia isillä on avioeron yhteydessä ja millaiseksi isän vanhemmuus muodostuu. Näin ollen juridista ulottuvuutta avo- tai avioerossa ei voida ohittaa.

2.3.1 Avioero, vanhemmuus ja isyys

Lastensuojelun keskusliitto (2008) on määritellyt vanhemmuudelle lapsen ikää vastaavat funktiot. Kaikkiin ikävaiheisiin sopivia vanhemmalle kuuluvia funktioita ovat huoltajan, rakkauden antajan, ihmissuhdeosaajan, rajojen asettajan ja elämän opettajan tehtävät. Nämä funktiot vaihtelevat lapsen iästä ja sukupuolesta riippuen. Vanhemman tulee tuntea lapsen kehitysvaiheet ja lapsen tunnemaailma niin, että lapsen ja vanhemman välisestä suhteesta muodostuu turvallinen ja lapsen itsetuntoa kehittävä ja vahvistava. Lapsi-vanhempi suhde on merkityksellinen ja herkkä. Siksi sitä pitää vaalia kaikissa tilanteissa.

Suomi on Euroopan kärkimaa avioeroluvuissa tällä hetkellä. Eronneisuusluvut ovat korkeita kaikissa Pohjoismaissa. 1800-luvun lopussa avioerojen määrä Suomessa oli vain 30-60 avioeroa vuodessa. Tuolloin uskonto, mutta myös naisen asema, rajoitti avioerojen määrää. Tämän hetkisen avioerokeskustelun taustalla on vuoden 1988 alussa voimaan tullut avioliittolaki (411/1987), jonka seurauksena eron saaminen helpottui. Sen myötä myös avioeroluvut nousivat. Tuoreiden tilastojen mukaan lapsen vanhempien parisuhde rikkoutuu entistä useammin. Tilastokeskuksen (2007a) mukaan Suomessa oli vuoden 2006 lopussa 1 431 376 perhettä, joista lapsiperheitä oli 589 448 eli 42 prosenttia perheistä. Kartovaaran (2007) mukaan 13 250 perheessä koettiin avioero. Avioliittoja puolestaan solmittiin 29 501 ja 66 prosenttia kaikista perheistä oli aviopareja.

Tilastokeskuksen (2007a) mukaan kahdeksan prosenttia kaikista perheistä, joilla on lapsia, on avopareja. Litmalan (2002, 10) mukaan parisuhteista joka viides oli avoliitto, Helsingin seudulla noin 30 prosenttia kaikista parisuhteista. Lapsiperheiden vanhempien avoliitot rikkoutuvat kaksi kertaa niin usein kuin avioliitot. Kartovaaran (2007) tutkimuksesta ilmenee myös, että eroaminen periytyy. Eronneiden isovanhempien lapset eroavat useammin kuin muut oli sitten kyse avo- tai avoliitosta. Isälle jää usein etävanhemman rooli, ja usein lapsi saa uuden isän äidin solmiessa uuden suhteen. Tuoreen tilaston (Tilastokeskus 2007a, 18) mukaan yksinhuoltajaaideista 39 prosenttia elää naimattomana.

Yksinhuoltajuusluvut vaihtelevat huomattavasti kaupunki- ja maaseutumaisten kuntien kesken. Uusimaa (23 prosenttia) johtaa alueellisesti, ja Helsinki (30 prosenttia) kuntatasolla. Pohjanmaan maakunnissa on yksinhuoltajia vähiten, 14-16 prosenttia, Luodossa puolestaan on kuntana yksinhuoltajien määrä pienin, 4 prosenttia. Tilastokeskuksen (2007b, 18) mukaan yksinhuoltajaisien osuus lapsiperheiden huoltajista oli kaikissa maakunnissa 2-3 prosenttia. Vuonna 2007 uusperheitä

kaikista lapsiperheistä oli 9 prosenttia, 52 920 perhettä. Monista merkeistä voidaan päätellä, että samanaikaisesti kun avo- tai avioerot lisääntyvät, molempien vanhempien tarve lapsen kasvun ja kehityksen tukijana kasvaa.

Avioeroa sukupuolittuneena ilmiönä on tutkittu verrattain vähän. Avioeron jälkeisen ajan on todettu sukupuolittuneen (Kuronen 2003). Vidgrenin (1993) mukaan ero on kriisi, jossa esiintyy kieltämisen, luovuttamisen ja hyväksymisen vaiheet ja joihin sopeutuminen on yksilöllistä. De Bruijin ym. (1994) tutki suomalaisten miesten selviytymistä avioerotilanteissa haastatteleamalla eronneita miehiä. Tutkimuksen mukaan erosta selviytyminen ei ole sukupuoleen sidottua, vaan selviytyminen riippuu siitä, miten ero on tapahtunut ja millaisiksi eronneiden vanhempien ja lasten väliset suhteet ovat muodostuneet. Kyse on siitä, millaisia konkreettisia vaikutuksia erolla on henkilön myöhempään elämään.

De Bruijin ym. (1994) tutkimuksessa todetaan, että selviytymistä vaikeuttaa se, että eroon liittyy vanhemmuuden menetys. Isän kannalta epävarmuustekijöitä vanhemmuuden säilymisessä on enemmän kuin äidin. Tähän liittyvät vahvat käsitykset äidin ja lapsen välisestä kiinteästä suhteesta, ja yleinen mielipide vanhemmaksi paremmin sopivasta henkilöstä tai sukupuolesta. Oletettavaa on, että miehen selviytyminen avioerosta on yhteydessä siihen, millainen kokemus hänelle muodostuu isyyden mahdollisesta menettämisestä eron yhteydessä. Jos mies menettää vanhemmuutensa ja isyytensä avo- tai avioeron yhteydessä vastoin tahtoaan, hänen on ilmeisesti erittäin vaikea selviytyä. (De Bruijin ym. 1994.) Muutamat miehet ovat purkaneet omia tuntojaan kirjoittamalla avioerokokemuksensa kirjan muotoon (Kokkonen 1995; 2004; Seppänen 2000). Vanhemmuutta voidaan pitää ”eronneen perheen” perheyhteyttä jatkavana tekijänä. Sen toteutumisessa on nähtävissä sukupuolittuneisuutta, jopa sukupuolisokeutta. (Kuronen 2003.)

Täsmällisiä tutkimustietoja yksinhuoltajuuden tai avioeron vaikutuksista puolisoihin tai lapsiin ei ole olemassa Suomessa. Forsbergin (2003) mukaan sosiologinen keskustelu perheestä ja lähisuhteista ei ole suuntautunut vielä lainkaan lapsiin. Ylipääntensä teesi tunteiden keskeisyydestä ja perhesuhteiden vaihdettavuudesta on kyseenalainen lasten perhekokemuksena. Aikuisen halu vanhemmuuteen uusperheessä ei riitä, se ei takaa lapsen myönteistä kokemusta uudesta sosiaalisesta vanhemmasta (Kuronen 2003). Aihe on arka ja syyllistävä. Vallitseva käsitys on se, että lapselle on suotuisaa olla jatkuvassa yhteydessä molempiin vanhempiinsa. Rantalaiho (2003) korostaa isän vanhempainvapaakiintiön moraalista sivumerkitystä ja lapsen oikeutta vanhempansa (tässä isän) hoivaan. Hän nostaa esille myös miehen mallin tarpeen pojille.

Kurki-Suonio (1999) on siteerannut väitöskirjassaan lukuisia avioeron seurauksiin liittyviä tilanteita kansainvälisten tutkimusten valossa ja esittänyt esimerkkejä eronneiden isien ja myös heidän lastensa tapaamiseen ja yhteishuoltoon liittyen. Vaikka jonkinlaista tutkimustietoa onkin, päätelmiä tehdään usein arkikokemusten ja muussa yhteydessä saatujen tutkimustulosten perusteella. On eettisesti arveluttavaa ja monista eri syistä vaikeaa tehdä selkeitä johtopäätöksiä asioista, joissa on monia vaikuttavia tekijöitä samanaikaisesti. Kuitenkin, esimerkiksi Kiiänmaa & Lyyra (2007) ovat kehittäneet menetelmän lasten selviytymiselle vanhempien erosta.

Kansainväliset tutkimukset kertovat siitä, että isän puuttuminen korreloi poikien rikollisiin taipumuksiin. Lisäksi sekä tyttöjen että poikien fyysinen hyväksikäyttö ja laiminlyönti ovat yhteydessä isän puuttumiseen perheestä (Guterman & Lee 2005). Lasten psykiatrit ovat kiinnittäneet huomiota riiteleviin vanhempiin, jotka käyttävät lasta tai lapsia välineenä riidoissaan. Sinkkonen (1998, 205-213) esittää, että tällaisessa tilanteessa lapsi ei voi säilyttää mielikuvaa molemmista vanhemmista rakastavina vanhempina. Toisen vanhemman moittiminen lapsen kuullen on pahimpia loukkauksia. Lapsen tai lasten vanhempien tulisi säilyttää eron jälkeenkin kyky ja halu yhteistoimintaan lapsen tai lasten parhaaksi. Tämä on lapsen selviytymisen näkökulmasta paras vaihtoehto.

Silven (2005) arvioi, että lähes 30 000 suomalaista lasta kokee vuosittain vanhempiensa eron. Parisuhdeterapeutit ovat kiinnittäneet huomiota erityisesti niihin eroaviin pareihin, joilla on alaikäisiä lapsia. Kun erot ovat nopeita ja vaivattomia, parit eivät ehdi selvittää ongelmiaan, keskinäinen riitely jää kesken ja siirtyy lasten huoltajuuskiistaksi. Avioliittolakiin (411/1987) on vaadittu jopa lakimuutosta koskien eroavia pareja, joilla on alaikäisiä lapsia. Lakialoitteen tarkoituksena oli velvoittaa parit osallistumaan parisuhdeterapiaan ennen eroon tuomitsemista (Lakialoite 175/2002 VP.)

Avioero aiheuttaa stressiä, inhimillistä surua ja kärsimystä, varsinkin jos prosessi on hyvin riitainen. De Bruijn ym. (1994) mukaan miesten kokemien erilaisten ongelmien kasautuminen ja siitä aiheutuva stressi voi aiheuttaa vaarallisen ja tuhoavan syöksykierteen. Yleisesti tiedetään, että miehet saavat henkistä tukea puolisoltaan useammin kuin naiset. Avioerotilanteessa miestä puoliso ei ole tukemassa. Viitteitä siitä on, että miehet hakevat tukea ja apua, jos vain löytävät oikean tahon. Paajasen (2003, 90) selvityksen mukaan 34 prosenttia eronneista miehistä haki ammattiauttajan apua parisuhdeongelmiinsa, mutta 29 prosenttia ilmoitti, ettei löytänyt sopivaa ammattiauttajaa.

Hokkanen (2005) tutki yhteishuoltajavanhemmuutta äitinä ja isänä eron jälkeen. Tässä väitöskirjatutkimuksessa tulee ilmi naisten eli äitien ja miesten eli isien välillä vallitsevat erot suhteessa lapsiinsa, mutta myös ex-puolisoihinsa. Tutkimus vahvistaa käsitystä avo- ja avioerojen aiheuttamasta elämän monimutkaisuudesta, mutta osoittaa myös sen, että avioeron jälkeen voidaan löytää useita erilaisia ratkaisuja ja elää kutakuinkin normaalia elämää erosta huolimatta.

Miesten avioerokokemuksia ei ole tutkittu, mutta tietoa tästä problematiikasta on voitu saada välillisesti miesten kriisihoitoon keskittyneiden yksiköiden kautta. Esimerkiksi Miesten kriisikeskuksen asiakkaiden tavallisin ongelmien yhdistelmä oli Nyqvistin (2004, 33) mukaan parisuhdekriisi, työelämän vaikeudet ja mielialaongelmat. Kriisikeskuksen toiminnan pääkohteeksi muodostuikin alusta saakka parisuhteen päättymiseen liittyvät kriisitilanteet.

Ahrons (2006) tutki USA:ssa avioeron vaikutuksia perhesiteisiin haastatteleamalla 173 aikuista, 20 vuotta heidän vanhempiansa avioeron jälkeen. Tutkija oli kiinnostunut siitä, millainen vaikutus eronneiden vanhempien välisellä suhteella oli ollut, kun sitä arvioitiin 20 vuoden kuluttua. Myös se, millainen merkitys eronneen vanhemman uudelleen avioitumisella oli lapselle, kiinnosti. Lapset, jotka kertoivat vanhempiansa tehneen keskenään yhteistyötä myös eron jälkeen, kertoivat myös paremmasta suhteestaan vanhempiinsa, isovanhempiinsa, sisar- ja velipuoliinsa, äiti- tai isäpuoleensa ja myös heidän vanhempiansa ja sisaruksiinsa. Ahronsin (2006) mukaan oman vanhemman uudelleen avioituminen vaikutti lapsen ja vanhemman suhteen laatuun voimakkaasti. Yksi kolmasosa muisti vanhemman uudelleen avioitumisen stressaavampana kuin itse avioeron. Molempien vanhempien avioituessa uudelleen, kaksi kolmasosaa koki isän uudelleen avioitumisen stressaavampana kuin äidin. Silloin kun suhde omaan isään särkyi, olivat suhteet isovanhempiin, äitipuoleen ja sisar- sekä velipuoliin etäiset tai ne puuttuivat kokonaan.

Avioerolla on monia vaikutuksia inhimillisten kärsimysten lisäksi. Huoltajuuskiistojen, monien oikeuskäsittelyjen, useiden asiakkaalle ilmaisten oikeuskäsittelyjen ja omaisuuden jakamisen lisäksi yhteiskunnalle koituu menetyksiä maksamatta jääneistä elatusmaksuista. Vuonna 1990, avioliittolain muutoksen jälkeen, elatusapunsa jätti suorittamatta 45 544 henkilöä ja vuonna 1999 luku oli jo 63 860. Yhteiskunnan lapsille suorittamien elatustukien kokonaissumma nousi kymmenessä vuodessa lähes 90 prosenttia. Laskelmien mukaan nousu oli 439 miljoonasta markasta 829 miljoonaan markkaan. (Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja 2000, 55).

Naisella on ollut kautta aikojen vahva asema perheessä ja kodissa. Näyttää siltä, että isyyspolitiikassa miehen vanhemmuus ja isyys merkityksellistetään yhteiskunnallisena kysymyksenä juuri silloin kun isistä on puute ja isiä tarvitaan eniten. Rantalaiho (2003) kuvaa tätä siten, että isyyttä ei pidetä luonnollisena ilmiönä vaan muodostetaan sellainen sommitelma kuin kulloinkin on tarpeen.

2.3.2 Avioero, isän velvollisuudet ja oikeudet

Aikaisemmin kuvattiin tämän päivän perhettä ja todettiin, että eletään postmodernin perheen vaihetta. Postmodernin yhteiskunnan perheessä perheenjäsenten erillisyyt ja yksilöllisyys korostuvat. Ritala-Koskisen (2001) mukaan tämä aiheuttaa niin vanhemmuuteen kuin perheen arkeenkin monenlaisia järjestelyjä. Lapselle kuuluva perusoikeus on, että lapsella on molemmat vanhemmat. Tämä oikeus on voimassa huolimatta siitä, ovatko vanhemmat keskenään naimisissa vai eivät. Vanhemmuudessa ja isyydessä on kyse vanhemman vastuusta, jota on säädelty laeilla (Avioliittolaki 234/1929; Avioliittolaki 411/1987; Isyyslaki 700/1975; Elatusturvalaki 671/1998 ja Lastensuojelulaki 417/2007) lapsen edun vuoksi.

Vanhemmuuteen liittyy läheisesti perhe. Avioliitossa elävän lapsen vanhempi on lain mukaan mies, kenen kanssa nainen on naimisissa. Lapsen vanhemmat ovat lapsen huoltajia. Avioliitossa oleva isä tunnustaa isyyden lastenvalvojan vastaanotolla (Isyyslaki 700/1975) ja puolisoitten adoptoidessa lapsen, käräjäoikeus vahvistaa isyyden tunnustamisasiakirjojen perusteella (Laki lapseksi ottamisesta 153/1985). Samalla sovitaan yhteishuollosta, jota säätelee laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (HTL 361/1983). Isyys vahvistetaan myös, jos uusperheen isä adoptoi puolisonsa lapsen. Puhutaan juridisesta isyydestä. Biologisen isyyden perusteella määräytyy lapsen perintöoikeus isään (Perintökaari 40/1965.) Vanhemmuutta ja isyyttä varten tarvitaan tänä päivänä lakeja, neuvoja ja ohjeita johtuen elämän monimutkaistumisesta ja erityisesti perhepluralismista.

Avioeron yhteydessä molemmilla lapsen vanhemmilla on velvollisuuksia. Velvollisuudet ovat määräytyneet lapsen oikeuksien ja lapsen edun mukaisesti. Isyyslain (700/1975) säätämisen yhteydessä holhouslakiin tuli säännös (23a§), jossa vanhemmalle annettiin lapsensa tapaamisoikeus. Myöhemmin, vuonna 1984 tuli voimaan laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (HTL 361/1983). Tässä laissa korostetaan lapsen etua ja tämä määrittelee lapsen suhteen eronneisiin vanhempiinsa. Tämän lain idea on, että lapsella on oikeus tavata muualla asuvaa vanhempaansa.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (HTL 361/1983) on hyvin yksiselitteinen ja selkeä, mikäli vanhemmat kykenevät sopimaan asiasta sovussa. Tällöin he laativat sopimuksen kirjallisesti ja alistavat sen sosiaaliviranomaisen vahvistettavaksi. Lapsen vanhemmat voivat tehdä sopimuksen lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta siten, että he uskovat lapsen huollon molemmille vanhemmille yhteisesti, tai huolto uskotaan yksin toiselle vanhemmalle. Mikäli vanhemmat eivät asu yhdessä, vanhemmat määrittelevät kumman vanhemman luona lapsi asuu. Koska lapsella on oikeus pitää vanhempien sopimalla tavalla yhteyttä vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu, siitä sovitaan sopimuksessa. Valjakkalan (2002) mukaan sosiaalitoimessa ei vahvisteta tätä hienojakoisempia työnjakomääräyksiä sisältäviä sopimuksia. Tällaiset järjestelyt on vahvistettava tuomioistuimessa. Sopimusta ei voida laittaa pakolla käytäntöön jos lapsi on täyttänyt 12 vuotta. Myös nuoremman lapsen mielipide on merkitsevä, jos katsotaan lapsen olevan tarpeeksi kehittynyt (Valjakkala 2002.) Lapsen huolto päättyy kun lapsi täyttää 18 vuotta tai solmii tätä ennen avioliiton (HTL 3.2§).

Suurin osa lapsen asumista ja tapaamisoikeutta koskevista kysymyksistä ratkaistaan vanhempien välisellä sosiaalitoimessa vahvistetulla sopimuksella. Mikäli esille nousee asioita, joiden perusteella voidaan olettaa, ettei sopimus ole lapsen edun mukainen, on sosiaalitoimen jätettävä sopimus vahvistamatta. Vanhempien tekemää sopimusta sosiaalitoimi ei voi kuitenkaan muuttaa. Tällaisessa tapauksessa asia siirretään tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tuomioistuin voi antaa myös määräyksen siitä, kenelle lapsen huolto voidaan väliaikaisesti uskoa. Tällainen päätös edellyttää erityisiä syitä (HTL 17§). (Litmala 2002, 65-67.)

Vanhemmille on jätetty vanhemman vastuu ja vapaus päättää lapsen asioista. Huoltajaksi sovittu vastaa lapsen hoivasta, elatuksesta ja kasvatuksesta. Huoltaja tai yhteishuoltajuuden kyseessä ollen, huoltajat päättävät lapsen asuinpaikasta, koulutuksesta ja uskontokunnasta. Vanhempien tulee kyetä sopimaan keskenään lapsen huollosta; onko se yksin- tai yhteishuolto, kenen luona lapsi asuu ja miten hän pitää yhteyttä muualla asuvaan vanhempaansa (HTL 7§). Lapsen vanhemmilla on yhteistoimintavelvollisuus. Litmala (2002, 73) kuvaa asian seuraavasti: ”Huolto ja huoltajuus tarkoittavat nimenomaan vastuuta ja päätäntävaltaa lapsen henkilökohtaisissa asioissa. Sen sijaan elatusvelvollisuus ja tapaamisoikeus- ja luonapito-oikeudet ratkeavat eri sääntöjen mukaan. Lapsen oikeus tavata muualla asuvaa vanhempaansa ei ole sidoksissa siihen, onko vanhempi huoltaja vai ei. Vaikka lasta koskeva päätöksentekovastuu ehkä katsotaan tarkoituksenmukaiseksi rajata vain toiselle vanhemmalle, lapsi voi säilyttää kontaktin muualla asuvaan vanhempaansa tapaamisoikeuden avulla.”

Tilanteessa, jossa vanhemmat eivät kykene ratkaisemaan lapsensa huoltoa ja tapaamista sovussa on sosiaalitoimen edustajan, yhdessä lastenvalvojan kanssa, ryhdyttävä selvittämään asiaa. On tunnusteltava kumpi vanhempi voidaan henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella olettaa kykenevän takaamaan lapselle sen huolenpidon, jota lapsenhuoltolaki edellyttää. Silloin kun lapsen huoltovastuu on uskottava jommallekummalle vanhemmista, yleensä yhteistyökyvyttömyyden vuoksi, ja kummankin vanhemman lapselle tarjoamat olosuhteet näyttävät moitteettomilta, ratkaisukriteereiksi nousevat vanhempien persoonallisuuden arviointi. Savolaisen (1984, 91) mukaan persoonallisuusprofiilin tekeminen on yhtä ongelmallista kuin sen huomioon ottaminen päätöstä tehtäessä. Litmalan (2002, 70) mukaan tällaisen selvityksen tekemiseen on harvoin tarvetta. Siinä tapauksessa, että asia on tuomioistuimen käsiteltävänä, vanhempien ominaisuuksia koskeva selvitys liittyy osana tuomioistuimen sosiaalitoimelta pyytämään olosuhdeselvitykseen. Riitatilanteissa tuomioistuin, käräjäoikeus ratkaisee siis huoltajuuden ja määrittelee samalla toiselle vanhemmista laajan tai suppean tiedonsaantioikeuden lapsen edun mukaisesti.

Avo- tai avioeroon päätyneellä isällä on velvollisuus osallistua biologisen lapsensa elatukseen (Isyyslaki 700/1975; Elatusturvalaki 671/1998), huoltoon, hoivaan ja kasvatukseen, johon erityisesti lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva laki tähtää. Kyse ei ole vain taloudellisesta ja materiaalisesta, vaan erityisesti isän antamasta emotionaalisesta tuesta. Lapselle on tärkeää turvan, hellyyden, kiintymyksen ja ymmärtämyksen saaminen ja aikuisen läsnäolo. Lapsen ja vanhemman välille ovat tunnesiteet kehittyneet jo aikaisemmin lapsen syntymän yhteydessä ja varhaislapsuudessa (Mesiäislehto-Soukka 2005, 119.) Nykyisin puhutaan kiintymyssuhteesta (Kalland 2002), joka kehittyy jo lapsen ensimmäisten elinkuukausien aikana ja jatkuu koko lapsuusajan.

Tänä päivänä isät ovat mukana lastensa odotuksessa, synnytyksessä ja vastasyntyneen hoidossa ja hoivassa. Väitöskirjatutkimuksen (Mesiäislehto-Soukka 2005) mukaan isäksi kasvaminen ja isän mallina toimiminen ovat vastuun ja rakkauden jakamista, jonka jatkuminen takaa tasapainoisen kehittymisen lapselle ja nuorelle ja mallin isyydestä seuraavalle sukupolven tulevalle isälle. Isällä on velvollisuuksia, mutta onko avo- tai avioeroisillä oikeuksia?

2.3.3 Avioero ja isän toissijainen vanhemmuus

Avo- tai avioeroon päätyneet isät on julistuksissa, kuntien lapsipoliittisissa ohjelmissa ja viranomaisille suunnatuissa asiakirjoissa (Hallitusohjelma 2003; Lastensuojelulaki 417/2007; Sosiaali- ja terveysministeriö 2004), tasavertainen vanhempi. Hänelle kuuluvat samat oikeudet kuin kenelle hyvänsä isälle. Voimassa oleva (Avioliittolaki 411/1987) erosäännöstö korostaa puolisoitten vapaaehtoisuutta, tasavertaisuutta ja yksilöllisyyttä. Esteitä ei ole asetettu avo- tai avioliiton solmimiselle eikä purkamiselle, ei myöskään aktiivisesti lasten hoivaan osallistuvalla isyydellä. Avo- tai avioliiton ajautuessa eroon, miehen vanhemmuuteen tulee ristiriitaisuuden sävyjä, ja vanhemmuudesta tulee joskus jopa toissijaista. Tasa-arvoisesta vanhemmuudesta on jo sovittu ja sitä markkinoidaan lapsen odotuksesta alkaen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004).

Miehellä on tarve lapseen. Tämä lienee merkki mieheyden kriisin lievittymisestä ja vanhemmuuden sukupuolijaon piiloisesta uusintamisesta, pohtii Rantalaiho (2003). Isällä on oikeus lapseen ja vanhemmuuteen, joka tarkoittaa psykologien (Kalland 2002; Lamb 1996) näkemyksen mukaan kiintymyssuhdetta, joka koskee myös lastaan hoivaavaa isää. Oleellista on, että kiintymyssuhde jatkuu avo- tai avioerosta huolimatta. Ristiriidan sävy on siinä, että sukupuolten tasa-arvo ja lapsen tarpeet ja oikeudet löytyvät esimerkiksi poliittisten päätösten taustateksteistä, mutta miehen tarve lapseen tai vanhemmuus miehen oikeutena ei esiinny poliittisissa neuvottelupöydissä. Eikö kiintymyssuhteen tule olla molemminpuolista ollakseen vahvaa ja eikö sitä pitäisi tukea?

Rantalaihon (2003) mukaan tasa-arvopolitiikka on muuttunut perhepolitiikaksi. On ryhdytty tarkastelemaan sekä yhteiskunnan ja perheen välisiä rajoja ja rooleja että perheen sisäistä vastuunjakoa. Puhutaan isyysspolitiikasta, jossa tarkastellaan miehen vanhemmuutta ja tehdään siitä merkityksellistä yhteiskunnallisena kysymyksenä. Pohjoismaissa isyysspolitiikka on yhteydessä naisen ja hyvinvointivaltion erityiseen suhteeseen. Alun alkaen 1970 -luvulla isien haastaminen hoivaan ja huoltoon elättäjän aseman lisäksi oli yhteydessä naisen aseman vahvistamiseen työmarkkinoilla. Todellisuudessa esimerkiksi isyyssvapaa ei ole haastanut isää vastuulliseen isyyteen lapsen hoidossa, koska äiti on samanaikaisesti kotona silloin kun isä on isyyssvapaalla. Edelleen useimmissa perheissä isä on äidin avustaja.

1990 -luvulla isyys nähtiin miehen ja lapsen välisenä toiminnallisena ja emotionaalisenä suhteena ja sitä korostettiin myös yhteiskunnallisena kysymyksenä. Naisen ja hyvinvointivaltion välillä on erityinen suhde. Julkiset, edulliset hoivapalvelut vähentävät isään kohdistuvia

hoivavastuuvaatimuksia. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi yksinhuoltajaäitien perheissä. Isät ovat tarpeettomia. Rantalaihon (2003) mukaan julkinen keskustelu isyyspolitiikasta on ollut maltillista, eivätkä tutkijatkaan ole tarttuneet tähän riittävän hanakasti.

Ristiriitaisuudet isyysvaatimusten ja isien oikeuksien välillä kertovat isyyspolitiikan tilasta. Osassa pohjoismaita isät ohjataan suoraan vanhempainvapaan käyttöön, kun taas esimerkiksi Suomessa korostetaan perheiden valinnanvapautta. Etäisiä ei ole voinut saada samoja oikeuksia kuin lapsen ja hänen äitinsä kanssa asuva mies on saanut (ks. Rantalaiho 2003, 209.) Hyvinvointivaltio näyttää rakentavan eri perhetilanteissa eläville miehille erilaisia isyyksiä. Isyys on tilanteista kiinni. Tietyt miehet ovat isiä, kun taas tietyt toiset miehet suljetaan vanhemmuuden ulkopuolelle. Pienten lasten isät ovat edelleen suurin ylitöitä tekevä joukko, ja harva isä asuu lapsensa kanssa joko liikkuvan työn tai parisuhteen katkeamisen vuoksi. Isyyttä ei pidetä luonnollisena ilmiönä. Esimerkiksi vanhempainvapaista keskustellaan enemmän kuin miehistä lastensa yksinhuoltajina. Tämä on kriisipuhetta miehestä vanhempana, puheen seurauksena isyys ohenee ja vanhemmuus naisistuu (vrt. yksinhuoltajuusluvut). Huttunen (1999) nostaa esiin myös aikuistumattoman isyyden, jossa mies ei ota vastuuta, ei siirrä isän mallia, koska se on niin heikkona olemassa. Myös se, että miehen kaikkia tehoja ei ole käytetty lapsen parhaaksi, on heikentänyt isyyttä. Rantalaihon (2003) mukaan tänä päivänä luvuin ja tilastoin esitetty kuvailu vanhemmuudesta ja isyydestä ei riitä. Miesten ja lasten suhde pitää nähdä moniulotteisena perspektiivinä. Näin myös avo- ja avioeroisien tilanne nähtäisiin selkeämmin.

Isyys on naisten armoilla. Miehillä ja naisilla on erilaiset syyt olla kotona; mies on isänä isyysvapaalla, kun taas nainen saa olla poissa työelämästä. Voidaan väittää, että mieheys ja tasa-arvopolitiikan tavoitteissa hahmottuva isyys ja keinot sen toteuttamiselle eivät ole sopusoinnussa vallitsevan mieheys -käsityksen kanssa. Miesten ja naisten tulee jakaa sekä ansiotyö että vanhemmuus. (Rantalaiho 2003).

Sosiologien mukaan isän osuus lapsen tai lasten sosialisatioprosessissa on tärkeä ja vaativa. Vanhemmuus sisältää kasvatukseen osallistumismahdollisuuden, lapsesta nauttimisen ja myös miehenä kasvun mahdollisuuden (Erikson 1980; Snarey 1993.) Erotilanteessa kaikki edellä mainitut asiat saavat kolhuja. Sund (2007, 62) esittää, että Suomessa erotilanteessa toimitaan edelleen kuin 50 vuotta sitten. Hän kysyykin, että miksi parisuhteen kariutuminen on tasa-arvoisen vanhemmuuden kuoleman laakso?

Sariolan (2007, 50) mukaan tässä ajassa on biologista isää ja isän oikeuksia vaarantavia seikkoja. Suhtautuminen biologiseen isyyteen vaikuttaa kovin ristiriitaiselta. Hän viittaa hedelmöityshoitolain käsittelyn yhteydessä käytyyn keskusteluun, jossa biologisen isyyden merkitys lapselle haluttiin mitätöidä. Myös miehiin kohdistetut väkivalta- ja inestisytyökset avioerokäsittelyn yhteydessä ovat moninkertaistuneet samanaikaisesti kun isän eron jälkeistä suhdetta lapsiin on vahvistettu laeilla. Sosiaalinen isä ei puolestaan saa arvostelua kohdalleen koska hän ei uhmaa millään tavalla naisen valtaa lapsiin – eihän hänellä ole heihin mitään valtaa, tiivistää Sariola.

Ritala-Koskisen (2001, 23) mukaan puolet lapsista, joiden vanhemmat ovat eronneet avioliitosta, ovat yhteishuoltajuudessa ja äidin yksinhuoltajuudessa on 35 prosenttia lapsista. Lapsen iän todetaan vanhempien eroamishetkellä vaikuttavan huoltosopimukseen selvästi; vauvaikäiset jäävät äidin huoltajuuteen, kolmivuotiaiden lasten vanhemmat solmivat yhteishuoltosopimuksen, samoin yli kymmenenvuotiaiden lasten vanhemmat.

Mitä vanhempi lapsi on, sitä todennäköisemmin hänellä on yksi huoltaja kahden sijaan. Ilmiötä selitetään muuttuneilla sopimuskäytännöillä tai yhteishuoltajuudesta luopumisella lapsen kasvaessa. Vuoden 1997 lopussa Suomessa oli 180 000 lasta, joiden isä asui muualla kuin lapsen kanssa, vastaava luku äitien kohdalla oli 33 000 lasta. Lapsensa tunnustaneita, muualla asuvia elatusvelvollisia isiä oli 121 000 ja vastaavasti äitejä 25 000 (Kartovaara & Sauli 2000, 69-79.) Vuonna 2005 (Tilastokeskus 2007b) etäisiä oli 133 000. Niitä etäisiä, joiden lapsi asui äidin kanssa, oli 125 000. Etä-äitejä, joiden lapsi asui isän luona oli 19 000. Stakesin (2004, 2) tilastojen mukaan vuonna 2003 sosiaalilautakunnat vahvistivat lasten huollosta 33 747 sopimusta, joista 92 prosenttia oli yhteishuoltosopimuksia. Yksinhuolto äidille sovittiin kahdeksassa prosentissa ja isälle yhdessä prosentissa tapauksista.

Lehtonen (2007, 56-57) kysyy, voiko isä olla lapsen hyvä huoltaja. Hän kuvailee sitä, miten kirjallisuus korostaa äitiyttä lapsuuden suojatekijänä, kun taas isyyttä pidetään lapselle riskinä. Naisammattilaisten joukkoa pidetään voittopuolisesti äitien huoltajuutta korostavana ryhmänä. Nainen on hyvä äitinä, paljon isää tärkeämpi eikä tasa-arvokeskusteluun naisen ja miehen välillä kuulu asioita, joita perinteisesti on vallinnut naisen ja äidin ylivalta.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, joka on toiminut vuodesta 1972 lähtien ja sen miesjaosto, joka perustettiin 1988, on ollut yksi merkittävä aktiivisen isyyden puolestapuhuja. Sosiaali- ja terveysministeriön (Aalto 2004, 3) julkaisussa Miesnäkökulmia tasa-arvoon, miesjaoston

keskeisimmiksi keskusteluteemoiksi on nimetty mies ja perhe, erityisesti isyys, miestutkimus, miehet naisvaltaisissa ammateissa sekä miehet ja väkivalta. Valtiovalta (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999) asetti myös toimikunnan pohtimaan isän asemaa. Asia on tärkeä, mutta sitä on tutkittu vähän tai tutkimustuloksia ei ole tuotu riittävän aktiivisesti julki.

Eräranta (2006) puolestaan tarkastelee artikkelissaan isyyden yhteiskunnallista ongelmaa suomalaisissa 1990-2000-lukujen isyyttä käsittelevissä perheasiantuntijajulkaisuissa. Tärkeimpinä kysymyksinä asiantuntijakirjoituksissa ilmeni isän asema avio- ja avoeroissa sekä miehen rooli työn ja perheen yhteen sovittajana. Tärkeitä tarkasteltavia alueita ovat isän osallistuminen lapsensa hoivaan isänä yleensä ja erityisesti avo- tai avioerotilanteissa, lapsen tapaamis- ja huoltajuusasioissa. Näissä tilanteissa tasa-arvokysymykset nousevat usein esille. Kyse on siitä, miten miehet tulevat kohdelluiksi ja millaiseksi heidän vanhemmuutensa eron jälkeen muodostuu.

Vuoden 2007 lopussa ilmestyi teos ”Mies vailla tasa-arvoa” (toim. Kotro & Sepponen 2007.) Teoksen kaikki 29 kirjoittajaa ovat miehiä. Sund (2007, 64) kirjoittaa: ”Eroperheen huoltajuusratkaisu on kannanotto myös sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Isyys on tässä tilanteessa usein vajaata kansalaisuutta. Sekä teoria että käytäntö tukevat naisia. Näin ollen huoltajuuden arviointi lapsen edun näkökulmasta yliarvioi äitejä ja aliarvioi isiä”.

Vanhemmuus eronneiden miesten kokemana on Suomessa tutkimaton alue miehen elämässä. Aihealue koskettaa koko perhettä, mutta erityisesti miestä ja lasta tai lapsia. Se on ajankohtainen ja tärkeä tutkimusaihe sekä sosiaalipolitiikan että perhepolitiikan kannalta. Aihe on merkityksellinen perhepolitiikan, tasa-arvoajattelun ja isyyspolitiikan näkökulmasta siksi, että isyyden on todettu ohenevan ja vanhemmuuden naisistuvan. Naisten hallinnoiminen kotona, sosiaali- hoiva- ja opetustyössä sekä lastenvalvojan tehtävissä tekee aiheesta tärkeän.

3 TUTKIMUKSEN KULKU JA METODOLOGIA

3.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää eronneiden miesten vanhemmuutta avo- tai avioeron aikana ja sen jälkeen. Tutkimustehtävänä on vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin haastatteluaineiston perusteella.

Miten eronneet isät ovat kokeneet vanhemmuuden omassa elämässään?

- * Miten isät kokevat suhteensa lapsiin eron aikana ja eron jälkeen?
- * Miten isät kokevat ex-puolison toiminnan vanhemmuuden onnistumiseksi?
- * Miten viranomaistoiminnalla tuetaan eroisien vanhemmuutta?

3.2 Tutkimukseen osallistuvat, aineisto ja sen kerääminen

Tutkimukseen osallistui kahdeksan eronnutta miestä. Eskolan & Suorannan (2005, 18) mukaan laadullisessa tutkimuksessa voidaan keskittyä pieneen määrään tapauksia ja pyrkiä analysoimaan niitä mahdollisimman hyvin. Puhutaan harkinnanvaraisesta näytteestä. Tutkimukseen osallistumisen kriteereiksi määriteltiin se, että mies oli kokenut avo- tai avioeron ja hänellä oli biologisia lapsia naisen kanssa, josta hän oli eronnut. Puolet miehistä saatiin Helsingistä, Miesten Kriisikeskuksen kautta toimitetulla kutsukirjeellä (Liite 1 ja 2) ja puolet ns. lumipallo-otantaa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88) käyttämällä Etelä-Pohjanmaalta. Molemmissa tapauksissa osallistuminen oli vapaaehtoista. Haastateltava hyväksyi osallistumisensa henkilökohtaisella suostumuksella ja vahvisti sen allekirjoituksellaan (Liite 3).

Lumipallo-otannassa on kyse siitä, että tutkija hankkii tutkimukseen osallistujat avainhenkilön tai henkilöiden avulla. Heillä on alustava tieto tutkimukseen sopivasta, kriteerit täyttävästä henkilöstä ja he kysyvät osallistumishalukkuuden ja yhteystiedot tutkittavalta ja välittävät ne tutkijalle. Miesten Kriisikeskuksen työntekijät puolestaan esittelivät tutkimuksen, välittivät haastatteluun halukkaiden yhteystiedot tutkijalle ja mahdollistivat haastattelun tekemisen kriisikeskuksen tiloissa. Eteläpohjalaiset miehet haastateltiin tutkijan työpaikalla.

Tutkija itse otti yhteyden tutkittaviin saamiensa yhteystietojen perusteella. Tutkimusaineisto kerättiin keväällä 2006 ja syksyllä 2007 haastatteleamalla miehet vapaasti, avointa keskustelua

käyttäen (Giorgi 1985; 1994; Eskola & Suoranta 2005, 85). Tutkija itse haastatteli tutkittavat, nauhoitti ne ja litteroi tekstit sananasta sanaan. Yksi miehistä lähetti tutkijalle kirjeen, jossa hän kertoi kokemuksensa vanhemmuudestaan avioeronsa jälkeen. Kirjettä käsiteltiin samalla tavalla kuin muuta haastatteluaineistoa. Miehet kertoivat mielellään kokemuksensa. Tutkijan ei tarvinnut juuri puuttua kerrontaan, puhetta oli mahdollisuus rajoittaa, jos sen sisältö siirtyi tutkimusaiheesta sivuun. Osa tutkittavista kertoi asiansa erittäin sujuvasti. Siitä saattoi päätellä, että miehet olivat pohtineet avo- tai avioeroaan jo moneen kertaan ennen haastattelua. Miehillä oli tarve puhua erostaan ja vanhemmuudestaan, joka koettiin kipeänä asiana huolimatta siitä, miten pitkä aika erosta oli kulunut. Tutkimusaineistoa kertyi yhteensä 50 konekirjoitusliuskaa, kirjoitettuna ykkösen rivivälillä.

3.3 Tutkimuksen lähestymistapa

Tutkimus on kvalitatiivinen. Tämä lähestymistapa valittiin koska haluttiin uutta kokemusperäistä tietoa (Eskola & Suoranta 2005, Perttula 2000) avioeron kokeneiden miesten vanhemmuudesta. Monipuolista aineistoa tarkasteltiin ainutlaatuisena ja se käsiteltiin pitäen tiukasti mielessä tutkimustehtävä. Kvalitatiivisen tutkimuksen valinnan taustalta voidaan erottaa myös halu tuottaa laadullista tietoa määrälliseen sijaan. Eronneiden miesten haastattelujen perusteella saatu tieto edustaa kokemusperäistä tietoa ja korostaa ymmärtävää, emansipatoorista, kriittistä tiedon intressiä. Laadullisessa tutkimuksessa on merkitystä myös sillä, miten tutkija ymmärtää tutkittavaa. Ihmistutkimuksessa tämä korostuu ja todentuu aineiston keruutavan valinnassa. Tässä tutkimuksessa oli tärkeää antaa miesten itsensä puhua heille tärkeästä asiasta. Hirsjärven ym. (2002, 155) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedon keruun välineenä. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii lisäämään ilmiön tai toiminnan merkityksen ymmärrystä.

3.4 Tutkimusaineiston analyysi

Kvalitatiivista lähestymistapaa käyttäessään tutkija pyrkii löytämään aineistosta joitakin tutkittavien esittämiä yleisiä yhtäläisyyksiä tai eroja (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 21). Se, millaisen analyysitavan tutkija valitsee riippuu tutkimustehtävästä ja siitä, millaista tietoa tutkija on sitoutunut tuottamaan. Tässä tutkimuksessa käytettiin analyysimenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Avoimet keskustelut, haastattelut nauhoitettiin, niitä kuunneltiin ja ne litteroitiin. Haastatteluaineiston analysoinnissa käytettiin induktiivista päättelyn logiikkaa (Kyngäs &

Vanhanen 1999), jossa aineisto hajotettiin ensin osiin, käsitteellistettiin ja koodattiin uudelleen loogiseksi kokonaisuudeksi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110).

Eronneita miehiä haastatteleamalla koottu tutkimusaineisto kuvasi tutkittavaa ilmiötä. Analyysin tarkoituksena oli muovata tutkittavasta ilmiöstä selkeä sanallinen kuvaus, järjestää ja tiivistää tutkimusaineisto selkeään muotoon kadottamatta sen sisältöä. Tässä auttoi analyysivaiheiden jakaminen eri vaiheisiin, niin että myös tutkimuksen luotettavuus säilyi. Haastattelut luettiin ja sisältöön perehdyttiin. Samalla perehdyttiin myös tutkimuksen aihepiiriin kuuluvaa teoriaa ja tutkimuksia, artikkeleita ja lehtikirjoituksia. Koska aihe on ajankohtainen ja haastava, myös median seuraaminen osoittautui tärkeäksi tutkimuksen kannalta.

Varsinainen tutkimusanalyysi aloitettiin ilmiöiden tunnistamisella. Tässä se tarkoitti huolellista aineistoon tutustumista, aineiston lukemista useaan kertaan sekä ennen teoriaosuuden kirjoittamista, kirjoittamisen aikana että sen jälkeen. Pelkistettyjen ilmausten etsiminen, merkitseminen ja niiden kirjaaminen toteutettiin seuraavaksi. Tämän jälkeen pelkistetyistä ilmauksista etsittiin samankaltaisuuksia ja eroja. Pelkistetyt ilmaukset yhdistettiin ja niille muodostettiin alaluokat. Tämän jälkeen yhdistettiin alaluokat ja muodostettiin niistä yläluokat. Yläluokkia yhdistämällä muodostettiin kokoava käsite eronneen miehen kokemuksista lapsiinsa eron aikana ja sen jälkeen, ex-puolison toiminnasta vanhemmuuden onnistumiseksi ja viranomaistoiminnasta ja tuesta.

Aineistolähtöisessä analyysissä on tärkeää se, että ennen analyysin aloittamista määritetään analyysiyksikkö. Se voi olla jopa yksi sana, mutta tässä tutkimuksessa se oli laajempi ajatus kokonaisuus, joka karsiutui vähitellen kun varmuus aineiston sisällöstä vahvistui. Toinen tärkeä asia oli abstrahoinnin eli käsitteellistämisen vaiheistaminen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112-114), jossa tärkeää oli se, ettei tärkeää tietoa hävitetä mielestä. Tämä mahdollisti myös myöhemmin parhaiden suorien lainausten käytön esimerkkinä raportointivaiheessa. Tämän tutkimuksen tulokset esitetään ensin puhtaina tuloksina liittäen niihin suorat lainaukset. Myöhemmin luvussa 5 niitä tarkastellaan pohtien ja liittäen niihin aikaisempaa tutkimustietoa.

3.5 Tutkimuseettiset kysymykset

Yleensä tutkimuseettisiä kysymyksiä tarkastellaan tutkimukseen osallistuvien henkilöiden, itse tutkimuksen tekemisen, tulosten julkaisemisen ja niiden soveltamisen näkökulmasta. Myös tutkijan ja tutkimuskohteen taustaorganisaation näkökulmaa korostetaan. Tutkimuseettiset kriteerit

perustuvat yleisiin eettisiin ohjeistuksin (Allardt 1991). Ne konkretisoituvat lainsäädännössä, kuten henkilötietolaissa (523/1999). Tässä tutkimuksessa korostuvat kaikki muut eettiset ohjeet, mutta miesten vapaaehtoinen, vanhemmuutta eron aikana ja eron jälkeen käsittelevä puhe, ei ollut mitenkään lakien säätelemää. Kerrankin mies saa vapaasti puhua ja vielä siinä toivossa, että sillä olisi jokin merkitys. Tutkijan eettiseen harkintaan jää se, että aineistoa käytetään niin, ettei kenenkään yksityisyyttä loukata tai vaietuksi tarkoitettua tietoa tuoda julki. Jokainen tutkimukseen osallistunut mies vahvisti vapaaehtoisen haastatteluun osallistumisensa, haastattelun nauhoittamisen ja aineiston käyttömahdollisuuden tutkimustani varten allekirjoituksellaan.

Avo- ja avioeron tutkiminen on sinällään arkaluontoinen ja hyvin henkilökohtainen aihe huomioiden tutkimukseen osallistuneet miehet ja heidän perheensä. Miehet osallistuvat tutkimukseen vapaaehtoisesti ja heidän anonymiteettinsä säilyy. Vain yksi mies korosti tätä puhuessaan dramaattisesta elämäntilanteestaan, josta ero sai alkunsa. Mies kysyi: ”Eihän tämä ole huomenna TV:ssä?”. On tärkeää, että tutkijaan voidaan luottaa. Miesten puheissa tämä näkyi. En epäile heidän kertomaansa, en myöskään usko kaikkien asioiden olevan yksipuolisesti niin kuin mies on sen kertonut kokeneensa. Sain osan tutkimukseen osallistuneista miehistä Miesten Kriisikeskuksesta, osa miehistä tuli avainhenkilöiden kautta. Sain myös tutkimusluvan kriisikeskuksen johdolta. Toimitan tämän tutkimuksen tulokset kyseisen yksikön henkilökunnan käyttöön.

Tutkimuseettisesti hankalinta on ollut pohtia eettisiä kysymyksiä viranomaistoiminnan kannalta. Viranomaistoiminta, lähinnä sosiaalitoimi ja oikeuslaitos, on välttämätön taho avo- ja avioerojen toteutumisen ja eroon liittyvien jatkoselvittelyjen kannalta. Se on myös hyvin tärkeä miesten kokemusten kannalta. Osa miesten kokemuksista ja kommentteista on arkaluonteisia, jopa viranomaistoimintaa loukkaavia. Mäkelän (1987) mukaan tutkittaessa ihmistä tietoisena ja toimivana subjektina eettiset ongelmat ja niiden yhteydessä tehtävät ratkaisut ja valinnat ovat merkittäviä.

3.6 Tutkimuksen luotettavuus

Eskola & Suoranta (2005, 210) pelkistää laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kysymykseksi tutkimusprosessin luotettavuudesta. Kvalitatiivisen tutkimuksen pääasiallinen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. Tästä syystä tutkimuksen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Käsillä olevan tutkimuksen tutkimuskysymykset rajattiin koskemaan eroisien

kokemaa vanhemmuutta. Miehillä oli paljon kerrottavaa pettymyksestään suhteessa ex-puolisoonsa. Valinta oli tietoinen, haluttiin keskittyä eroisien vanhemmuuteen.

Tutkimukseen osallistuneiden miesten tuottama haastatteluaineisto edusti hyvin vaihtelevia pituuksia ajanjaksoista, jotka olivat kuluneet avo- tai avioeroista, yhdestä vuodesta 11 vuoteen. Miesten kokemukset erosta ”omassa elämässään” eivät kattaneet koko elämän aikaa, vaan jaksoa ennen eroa ja sen jälkeen. Edellä mainituista syistä eronneiden miesten kokemukset vanhemmuudesta olivat jo lähtökohdiltaan hyvin erilaiset. Tämä saattoi vaikuttaa tuloksiin siten, että yksittäisten henkilöiden välillä oli kovin suuria eroja siinä, miten kokemuksia oli käsitelty eron jälkeen ja miten seestynyt tai kriisiytynyt miehen elämäntilanne oli.

Kvalitatiivinen tutkimus sopii aiheeseen, jota on tutkittu vain vähän. Menetelmänä siinä ilmenee myös joitakin heikkouksia. Aineistosta voidaan saada monenlaisia tuloksia riippuen tutkijan valinnoista. Se, mitä tutkija haluaa nostaa esille, on aina valinta, vaikka pyritäänkin ilmiön kokonaisuuden selkeään hahmottamiseen ja kuvaamiseen. Tässä aineistossa, esitettyjen tulosten lisäksi, korostui miesten pettymys. Se ilmeni heidän kertomuksissaan ex-puolisoista, joka osio tästä tutkimuksesta jätettiin tietoisesti pois aineiston laajuuden perusteella.

Uskottavuus on luotettavuuden arvioinnissa perusasia. Koska kyse tutkimustulosten esittämisessä on aina kyse tutkijan laatimasta rekonstruktioista, tutkijan on tarkistettava vastaavatko hänen käsitteellistyksensä ja tulkintansa tutkittavien käsityksiä. Perustavaa laatua oleva asia on, löytyykö tutkimusaineiston ja tulosten väliltä vastaavuus. Vaikka kvalitatiivisen tutkimuksen tuloksia ei yleistetäkään, tulosten tulee olla siirrettävissä tietyin ehdoin toiseenkin yhteyteen. Eskolan & Suorannan (2005, 212) mukaan vahvistuvuus tarkoittaa sitä, että tutkijan tekemät tulkinnat saavat tukea vastaavia ilmiötä tutkineista tutkimuksista.

Eskola & Suoranta (2005, 212) kirjoittaa rekonstruoidusta logiikasta, jolla tarkoitetaan ja arvioidaan sitä, kuinka pätevästi tutkimusteksteissä kuvataan tutkittua kohdetta. Vaikka tutkija tekisi tutkimuksensa hyvinkin tarkasti, hän ei aina onnistu tulosten rekonstruoinnissa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan myös sisäisestä ja ulkoisesta validiteetista. Sisäisellä validiteetilla eli pätevyydellä tarkoitetaan tutkimuksen teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointua. Se osoittaa tutkijan tieteellisen otteen ja tieteenalansa hallinnan voimakkuutta. Ulkoisella validiteetilla puolestaan arvioidaan tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineistonvälisen suhteen pätevyyttä ja on näin enemmän yhteydessä tutkijaan kuin tutkittavien käyttäytymiseen.

Reliabiliteettiä kvalitatiivisessa tutkimuksessa liittyy aineiston tulkintaan. Grönforsin (1982, 175-176) mukaan aineiston tulkinnan voidaan sanoa olevan reliabeli silloin kun se ei sisällä ristiriitaisuuksia.

Tämän kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa, voidaan todeta, että tutkija keräsi tutkimusaineiston itse ja työsti sen jokaisen vaiheen. Tärkein asia oli, kuinka hyvin tutkija onnistui teoreettisissa ja käsitteellisissä määrittelyissä. Luotettavuutta lisäävä merkityksellinen asia itse tutkimusprosessin onnistumisen lisäksi oli aineistojen yhteiskunnallinen merkittävyys ja riittävyys, analyysin kattavuus, arvioitavuus ja toistettavuus (Mäkelä 1990). Näitä voidaan lisätä varautumalla puolustamaan aineiston merkittävyyttä. Eroisien kohdalla tässä ei liene vaikeuksia. Aineiston riittävyttä voidaan arvioida tässä tutkimuksessa osallistuvien määrällä ja heidän kertomansa tekstin laadulla.

Haastateltavien valikoitumista ja valikoitumisen vaikutusta tuloksiin on syytä pohtia. Tämän tutkimuksen isät olivat selvästi surullisia, osalla oli henkilökohtainen menetys ja kriisi vielä meneillään tai se oli pitkittynyt, eikä heistä jokainen ollut löytänyt itselleen parasta haluamaansa keskustelufoorumia. On oletettavaa, että osa miehistä halusi vielä vuosien päästä kertoa, millaista heidän elämänsä oli ennen eroa ja sen jälkeen ja miten ex-puolisot ja viranomaiset heitä tukivat. Osalla suruprosessi oli vielä täysin kesken. Vaikka tulkinnat tehtiin niin systemaattisesti kuin se oli mahdollista, on olemassa vaara, että aineistoon valikoituu henkilöitä, joiden kokemukset suuntautuvat tiedossa olevasta totuudesta kovinkin etäälle. Siksi on tärkeää korostaa myös tämän tutkimuksen tulosten yeistettävyyden rajoittuneisuutta vain tässä tutkimuksessa mukana olleisiin isiin.

4 VAJAVAINEN VANHEMMUUS – OHITETTU ISYYS

Tässä tutkimuksessa edetään aineistolähtöisesti. Sillä perusteella raportoidaan ensin tutkimukseen osallistuneiden isien taustatiedot ja sen jälkeen aidot kommentit vanhemmuuskokemuksista avo- tai avioeron aikana ja jälkeen, miesten kokemukset ex-puolison toiminnasta vanhemmuuden onnistumiseksi ja kokemukset viranomaistoiminnasta avo- tai avioeron kokeneiden miesten vanhemmuuden tukemiseksi.

4.1 Tutkimukseen osallistuvien isien taustatiedot

Tutkimukseen osallistui kahdeksan isää, jotka kaikki olivat lastensa biologisia isiä. He olivat 30-52 -vuotiaita, heidän keski-ikänsä oli 41,5 vuotta. Yksi miehistä oli haastatteluhetkellä työttömänä ja yksi sairaseläkkeellä. Yksi haastatelluista oli yksityisyrittäjä ja liikemies, kolme suuren firman palveluksessa olevaa kaupan tai IT -alan ammattilasta ja kaksi ison yrityksen työntekijää. Kaikkien työssä käyvien miesten taloudellinen tilanne oli joko hyvä tai erittäin hyvä. Niillä miehistä, joilla oli henkilökohtaista omaisuutta, oli voimassa oleva avioehto. Yksi miehistä kärsi taloudellisista vaikeuksista ja sai iäkkäältä äidiltään merkittävää tukea.

Miehistä viisi erosi avioliitosta ja kolme avoliitosta. Se, oliko liitto, josta erottiin, avo- tai avioliitto ei tämän, kokemuksia selvittävän tutkimuksen kannalta ollut merkityksellistä. Vain yhdessä avoliitossa huoltajuus oli jäänyt virallisesti kokonaan hoitamatta, mutta prosessi käynnistyi sen jälkeen kun erilleen asettumisen käytännön asiat oli ohitettu. Miesten kertomana neljän avioliitto oli ”tuhoon tuomittu jo syntyessään”, yhden liitossa oli esiintynyt jo pitkään yhteensopimattomuutta ja pitkäaikaisia erimielisyyksiä. Kolmen miehen ero tuli miehelle täytenä yllätyksenä.

Haastatteluhetkellä erosta oli kulunut yhdellä miehellä 1 vuosi, yhdellä 2 vuotta, yhdellä 3 ja kolmella 5 vuotta. Pisin aika erosta oli 11 vuotta yhdellä miehistä ja lyhin aika oli alle yksi vuosi, joka merkitsi meneillään olevaa harkinta-aikaa. Tässä tutkimuksessa ero kosketti yhteensä 12 lasta. Kaikilla tutkimuksen miehistä oli vähintään yksi poikalapsi, yhdellä 2. Tyttäriä oli vain kolmella miehellä, yhdellä 2 ja yhdellä 1 tytär pojan lisäksi. Lasten keski-ikä oli tutkimushetkellä 9,3 vuotta, vaihdellen viidestä vuodesta 15 vuoteen. Lasten keski-ikä erohetkellä oli 6,5 vuotta, vaihdellen 1 vuodesta 9 kuukaudesta aina 16 vuoteen.

4.2 Vajavainen vanhemmuus

4.2.1 Eroisien kokemukset vanhemmuudesta eron aikana

Tämän tutkimuksen tuloksena syntyi kuva eronneen miehen vanhemmuudesta miesten itsensä kertomana. Kuva vanhemmuudesta on kuin polku, joka erilaisten asioiden ja tapahtumien seurattessa toisiaan johti eri tasoiseen vajavaiseen vanhemmuuteen.

Polku vajavaiseen vanhemmuuteen - ensimmäinen askel

Mies kelpaa lapsen hoitajaksi äidin ehdoilla

Tutkimuksen isät puhuivat suhteestaan lapseensa tai lapsiinsa avioeron aikana melko vähän. Lapsiin isillä oli hyvät suhteet. Lähinnä he kertoivat sen, miten he kelpasivat lastensa hoitajiksi ennen eroa tai harkinta-aikana äidin ehdoilla. Miehet kertoivat myös, miten he olivat hoitaneet lapsiaan ja kuinka tärkeä lapsi tai lapset olivat ja ovat heille.

”Mutta kuitenkin, minä jouduin 90 %:sti aina laittamaan pojan nukkumaan, käyttämään pesuilla jne., ne hommat olisi jääneet tekemättä ellen minä olisi niitä tehnyt. Lapsi olisi valvonut puolille öin. Kotia hän hoiti huonosti, siivousta ja käytännön töitä hän ei tehnyt juurikaan”. (Isä 2)

”Ensin sain käydä siellä aina kun lasten äidillä oli tarvetta lasten hoitoon, mutta myöhemmin sekin loppui ja tilanne herättää sekavia tunteita, suuremmaksi osaksi surua ja murhetta, mutta myös vihaa, jota yritän pitää kontrollissa. Toinen mies vei vaimoni, kotini ja lapseni.” (Isä 5)

Isän häivyttäminen lapsen elämästä alkaa

Isät kertoivat surullisina tilanteista, joissa heille valkeni lapsen häivyttämisen alkaminen isän elämästä. Tämä aiheutti välillä pelkoa lapsen menettämisestä. Tämä oli myös varsinaisen lapsesta taistelemisen alku monelle miehelle. Häivyttämiseen käytettiin monia keinoja, kuten lapsen valokuvien hävittämistä, tapaamisten vaikeuttamista, kuten kauaksi isästä muuttaminen ja monenlainen manipulointi. Isiä pidettiin myös ulkopuolisina omiin asioihinsa, kuten isänä olemiseen.

”Talo oli tyhjätytö totaalisesti, televisiot ja kaikki, pojan kuvat viimeistä kuvaa myöten seiniltä, laatikoista, joka puolelta, kaikki oli myllätty...pöydälle oli jätetty lappu, jossa oli asianajajan tiedot, johon voi ottaa yhteyttä...lähestymiskielto...mitkään syytteet eivät toteutuneet, lähestymiskieltohakemukset peruttiin...hän oli saanut lähestymiskiellotkin aikaisemminkin läpi”. (Isä 2)

”Lapsi ja lapsen äiti muuttivat toiselle paikkakunnalle. Sen jälkeen matkaa tulikin 1000 km kuukaudessa”. (Isä 7) ”Ajan 1200 km joka kuukausi”. (Isä 2)

”Äiti muutti yht’äkkiä 500 metrin päästä 130 km päähän...Matka ei yksin ole ongelma; tässä on sitten paljon ongelmia...” (Isä 6)

”Äiti piti poikaa pisimmillään 90 päivää erossa isästään.” (Isä 1)

Lapsestani en luovu – taistelun hänestä

Useimmat isistä taistelivat lapsesta tai lapsista. Taistelun ensimmäinen vaihe alkoi jo ennen avo- tai avioeroa ja jatkui avioeron aikana. Taistelu oli aluksi ”henkisellä tasolla”, mutta myöhemmin se siirtyi käräjäoikeuteen, mutta myös poikkeustapauksessa rikosoikeuteen. Yleensä taistelun laantuminen oli tietynlainen ratkaiseva vaihe myös huoltajuuden suhteen. Huoltajuus selvisi, tuli ratkaisu, oli se sitten isän kannalta vajavaista isyyttä lisäävä tai vähentävä, mutta ratkaisu kuitenkin.

”Epäoikeudenmukaisuus...jättää tietysti jälkensä. Lapsi sanoi kerran: Meidän täytyy kärsiä, mutta sinä kärsit kaikkein eniten. Isiä syrjitään tietoisesti aliarvioiden, pidetään ulkopuolisena. Tapaamisista, yhteishuoltajuudesta olen joutunut taistelemaan vuosia oikeudessa, koko kaupungin koneisto on ollut kaupungin työntekijän puolella”. (Isä 1)

4.2.2 Eroisien kokemukset vanhemmuudesta eron jälkeen

Polku vajavaiseen vanhemmuuteen - toinen askel

Yhteishuoltajuus – yksinhuoltajuus

Pari mietti avioeroa kaksi vuotta. Raskaan eroprosessin jälkeen puhjenneen depression vuoksi mies, jolla oli yhteishuoltajuus ex-puolison kanssa lapsista, oli elänyt nyt viisi vuotta kolmen lapsensa kanssa koti-isänä, sai lastenvalvojalta kutsun liittyen lasten huoltajuuteen. Ex-vaimo ei ollut alun

perin halunnut lapsia - nyt 5 vuoden kuluttua hän halusi lapset. Isä kertoi ilmoittaneensa selkeästi kantansa lastenvalvojalle.

”...olemme täysin eri mieltä asioista...minä en luovu missään tapauksessa lapsista. Tästä tuli raskas oikeusprosessi, joka kesti kaksi vuotta ja jota varten harvinaisen perusteelliset tutkimukset tehtiin, lääkärinlausunnot ja kaikki. Sain kaikki syytökset...Oikeudenkäynti ...muuttui ...katkeraksi. Hän oli synnyttämässä kohta 7. lastaan 4. miehelleen ja oikeudessa minua vastaan. Prosessi oli raskas, koska tiesin, että on promillen mahdollisuus menettää lapset, lapset puhuivat minusta lämpimästi.”
(Isä 6)

Taistelemisella oli hintansa, niin rahallisesti kuin henkisesti. Mies kertoi taistelunsa.

”... mitään asiaa, josta minua syytettiin ei ole voitu näyttää toteen. Yhteishuoltajuutta ei ole, vaikka kolmilla käräjillä on käyty...meillä on huonot suhteet...tämä meni niin pitkälle, että kyläläiset olivat keränneet minun tietämättäni adressin, että poika on palautettava tänne takaisin. Siinä on monta sataa nimeä...tällä on hintansa...olen menettänyt noin 20 000 euroa. Kaiken olen maksanut itse, pelkät asianajaja- ja käräjäintikulut ja...ajamiset ja kaikki muut siihen päälle...En saa mistään mitään takaisinvastapuolen kulut maksaa yhteiskunta!” (Isä 2)

Polku vajavaiseen vanhemmuuteen - kolmas askel

Isän luona asuminen - tapaamisoikeus - epävarmuus

Mies kertoi oikeusprosessin, joka käytiin lapsen tapaamiseen ja huoltajuuteen liittyen. Ex-puoliso ei ollut tyytyväinen elatusmaksun määrään ja halusi käydä tästä oikeutta. Samanaikaisesti tehtiin rikosilmoitus liittyen naiseen. Nyt oikeutta käytiin sekä siviilioikeudessa että rikosoikeudessa. Olosuhdeselvityksen tekeminen kesti 2 vuotta, jonka ajan miehellä oli väliaikainen tapaamisoikeus.

”Olosuhdeselvityksen mukaan ei voinut antaa suositusta siitä, kumman vanhemman luona lapsen pitäisi olla...miehen on tsemppattava tuplasti. On mielenkiintoinen kuvio, että puoliso tuomitaan pahoinpitelystä...niin saa huoltajuuden! Olosuhdeselvityksessä oli 9 naista ja yksi mies antamassa lausuntoa siitä miten asiat pitäisi järjestää.” (Isä 7)

Isät kokivat, että isyys oli ”tuurista kiinni”, niin epävarmoja he olivat omien lastensa vanhempana toimimisesta eron jälkeen. Viikonloppu isyyteen oli sopeuduttava, jos aikoi jatkaa vanhemmuuttaan isänä.

”...on sopeuduttava viikonloppu isyyteen...mielellään tapaisi vielä enemmänkin, mutta on ollut kohtuullisen hyvä ja tiivis suhde on saatu syntymään. Väkisinkin siinä tulee sellainen laatu aika tunnelma siihen tapaamiseen...Niin, nyt on ylimääräisiäkin tapaamisia, muuten mennään sen paperin mukaan, se on ollut hyvin tärkeä, että on laadittu sellainen paperi...siihen on pitänyt tukeutua usein... (Isä 7)

Kyseessä olivat myös parisuhteen päättymiseen liittyvät asiat ja ihmissuhdetaidot, parin persoonallisuustekijät ja muista seikoista johtuvat yksityiskohdat, myös vuorovaikutustaidot.

”Eronneen isän tila on se, että on aivan tuurista kiinni, miten saat olla vanhempi, olet oikeudettomassa tilassa...rahaa saat syytää niin paljon kuin haluat. Ristiriidat jatkuvat, vaikka ongelmia ei ole ollut.” (Isä 3)

Yhteishuoltajuuden ja asumisoikeuden saaminen oli isälle tärkeä asia. Tässä tutkimuksessa selvisi, että isän vahva päätös erota, lapsen iän laskelmointi etukäteen, 12 -vuoden ikä ja tiivis yhteys lapseen koko lapsuuden ajan, oli tae siitä, että isä saattoi jäädä edelleen lapsensa vanhempana vahvaksi henkilöksi. Ratkaisussa oli tärkeällä sijalla lapsen kuuleminen ja hänen oma mielipiteensä.

”...päätin liikennevaloissa, että tähän tulee muutos, meni 5 vuotta. Päätin, että lähdän kun poika on 12 –vuotias, että minulla on mahdollisuus seurata pojan elämää ja varttumista, kun tiesin mitä halusin, että pojasta en luovu...Meillä oli yhteishuoltajuus. Sitten hän halusikin pojan itselleen, meni sosiaalityöntekijän puheille ja sanoi, että lapsen paikka on kotona...poika ilmaisi, että ei tässä ole mitään hätää, että kyllä isä hoitaa minut ja hoitaa vielä äidinkin...joka asu omakotitalossamme ilman vuokraa ja oli ilman elatusmaksuja...koska muutin kerrostaloon, exä ruokki koiran, jolle ostin kaikki ruuat ja huolehdin ne hänelle...kun jakoa tehtiin, hän vaati 30 000 mummun markkaa koiran hoidosta. Ei ratkaisua tullut muutoin”. (Isä 8)

Mies oli epävarma vanhemmuutensa toteutumisesta sekä eron aikana että sen jälkeen. Hänen oli toimittava ex-puolisonsa, lastenvalvojan ja oikeuslaitoksen armoilla. Vanhemmuus oli miesten kokemuksena äidin säätelemää oikeutta olla vanhempi.

”Isyyteni kärsi siinä tilanteessa, mun kaksi poikaani kärsivät siinä tilanteessa kaikkein eniten...se näkyi sillä tavalla, että se rupesi olemaan huutoa ja melskaamista äidin suhteen isän suuntaan...ei voinut antaa enää lapsille hellyyttä ja rakkautta...”. (Isä 4)

”Joka toinen viikonloppu..., koen, että se on miestä alistava vaihtoehto. Koen keinotekoisena sen, että pitää kysyä lupa viedäkseen lapsensa hampurilaisille tai viedäkseen häntä johonkin tiettyyn paikkaan määrääjäksi. Se ei oo se käsitys mikä mulla on vanhemmuudesta tai se ei oo sitä mikä mun suhde on lapsiin”. (Isä 5)

Polku vajavaiseen vanhemmuuteen - neljäs askel

Isän elämä näyttäytyy maanpäällisenä helvettinä – vanhemmuus on menetetty

Mies kertoi elämästään katkerana. Pitkä seurustelu, lyhyt avioliitto, lapsi, ero ja lapsen elämän järjesteleminen. Mies koki tullessa hyväksi käytetyksi. Se oli tapahtunut taloudellisesti ja muutoinkin. Isä oli häivytetty lapsen elämästä vähitellen. Miestä oli uhkailtu ja kiristetty. Vanhemmat sopivat yhteishuollosta. Ex-puolisolle kävi kaikki aina perjantaista maanantaihin. Vuoroviikkosysteemi, jota isä ehdotti, ei käynyt lainkaan. Lapsi asui vuosia enemmän isällä kuin äidillä.

”Poika täytti 12 vuotta. Hain tenavan lauantaiaamuna jääkiekkoon ihan kuten oli sovittu...tämä oli sitten viimeinen kerta kun olen tavannut lapseni tai olen jutellut hänelle. No tähän on kuin maanpäällinen helvetti...menetin huoltajuuden ja sitten vielä maksan lapsesta melkoisesti, tärkeitä hintoja. Aloin pyytää poikaa luokseni, laitoin pari tekstiviestiä, vastauksia en saanut...poikaa ei näy missään. Isä ei ole nähnyt poikaansa 3 vuoteen...vaikka asuu samalla paikkakunnalla.” (Isä 3)

Ristiriita yhteiskunnan toiveiden ja isän vanhemmuuden toteutumisen välillä häiritsee

Tutkimuksen isät olivat huolissaan suomalaisen yhteiskunnan tämänhetkisestä tilasta suhteessa isyyteen ja sen epätasa-arvoiseen toteutumiseen. Isät kertoivat huolensa selkeästi.

”Puheet siitä, että isien pitäisi osallistua enemmän lasten kanssa olemiseen onkin ollut sosiaalivirkailijoiden ja perheneuvoloiden kätteetonta ja virheellistä viestiä yhteiskunnalle.” (Isä 1)

Eroprosessien jättämät jäljet huolestuttavat

Isät pohtivat myös sitä, millaisia jälkiä raskas eroprosessi ja lapsesta riitelemine saavat aikaan lapsessa tai vanhemmissa ja lasten ja vanhempien välisissä suhteissa. He kertoivat kiusallisista tilanteista, joita he kohtasivat lapsensa kanssa.

”Lapsi kokee edelleen ”epistä” kun ei saa olla isän kanssa enempää. Lapsi kysyi aina, että miksi ei saa, miksi, miksi? Koskaan lapsi ei halunnut mennä äidin luo, ei mennä äidin luo ja potki raivoissaan rattaita. Se oli kurjaa aikaa. Sosiaalivirkailijat lupasivat psykiatrasta hoitoa, jos tulee tarve.” (Isä 1)

”Minä olen hakenut lapsille apua koko ajan nää 3-4 viimeistä vuotta..Ainoa, joka sai apua, eikä kovin paljon, on vanhin tytär, nyt 11 vuotta. Hän sai tukikäyntejä. Pienimpiä ei ole kuultu. Mää olen soittanut sosiaalitoimeen, lasten psykiatrille ja sairaalaan.. se on ollut hyvin vaikeeta.” (Isä 6)

”Se mikä on pahinta, on se että se tilanne äidin paikkakunnalla ei ole vakiintunut vieläkään vaikka he ovat kaksi vuotta nyt asuneet siellä. Se on pahinta, että joka kerta minun pitää väkisin palauttaa lapsi äidilleen. Se on kummallista, että vaikka pojalla on jatkuva ikävän tunne ja joudun palauttamaan pojan väkisin niin...niitä asioita vääristellään ja kaunistellaan ja peitellään ja kierrellään, ettei se asia vaan paljastuisi sieltä.” (Isä 2)

Isä sai yhteishuoltajuuden ja muutti asumaan poikansa kanssa, pojan ollessa 12-vuotias. Isälle vahvistui vanhempana oleminen nopeasti. Myös isän rooli selkiytyi, koska hän sai olla kokonaan vanhemman vastuussa. Onnellisuus isänä vahvistui. Avioeron haitatkin selkiytyivät, samoin kuin ammattiauttajan hyödyt. Hän kertoi vanhemmuudestaan seuraavasti:

”Me asuttiin tällä kadulla 3 vuotta. Olin onnellinen siellä. Kun pojalla oli menoja viikonloppuna, minä jäin kotiin päivystämään missä kunnossa poika tulee ja katsomaan ettei poika ole yksin. Minä en tuonut yhtään naista kotiini...yhteinen koti

ei ole sitä varten. Minulle ero oli helpotus...olin kotona, koska hän (poika) sai jonkinlaisia paniikkikohtauksia öisin...poika oli herkkä lapsi ja reagoi kaikkeen, joutui käymään ammattiauttajallakin...lukioaikana. (Isä 8)

4.3 Ohitettu isyys

Tämän tutkimuksen miehet kokivat isyytensä olleen uhattuna, ohentuneen ja ohitetun monesta syystä. Epäoikeudenmukaisuudet, joita miehet kohtasivat avo- tai avioeroprosesseissa olivat niistä raskaimpia kokemuksia. Miehiä ei pidetty isinä ja vanhempina, tunne ulkopuolisuudesta, elatusmaksujen maksajana toimimisesta, lapsen vahtina olemisesta ja vallan alle taipumisesta syntyi monien tekijöiden summana. Miehet olivat osin pettyneitä myös viranomaistoimintaan.

4.3.1 Eroisen kokemukset ex-puolison toiminnasta vanhemmuuden onnistumiseksi

Perheyhteystä ulkopuolisena pitäminen

Ex-puolison toiminnassa voimakkaimmin koettu asia oli miehen pitäminen perheyhteystä ulkopuolisena. Tämä tuli esille miesten kertomuksissa suhteessa ex-puolisoon.

”Siihen kuului sellaisia asioita kuin vanhan kodin lukkojen vaihto, jolla tehtiin selväksi, että minulla ei ole sinne mitään asiaa...koen sen kyllä erittäin epäoikeudenmukaisena...miehet eivät ole tasa-arvoisessa asemassa...olisin voinut tapella elatusmaksujen suuruudesta ja vaikuttaa siihen...tärkeätä ois ollu se, että mää olisin saanut jäädä lasten kanssa, koska mää en ollut se, joka halusi eroa. Perheyhteystä en halua käydä oikeutta, koska se kuuluu myös hänelle, nyt vain toisella on perheyhteys ja sen koen epätasa-arvoisena.” (Isä 5)

”Isälle jää ulkopuolinen rooli, elatusmaksujen maksajana ja tarvittaessa lapsenvahtina. Sosiaaliviranomaiset ja äiti tekee päätökset.” (Isä 1)

Yhteistyön epäonnistuminen ex-puolison kanssa - este isän ja lapsen yhteydenpidolle

Miehet kertoivat yhteydenpidon lapsiinsa olevan väline pilata yhteistyö. Isä ilmaisi lapsensa isän ikävän samassa yhteydessä ja kuvaa sitä seuraavasti:

”Ostin pojalle oman puhelimen, laskut tulee minulle. Tätä asiaa ei saada kuntoon. Poika on täysin äitinsä armoilla, se soittaa silloin kun sille annetaan lupa soittaa, ja kun minä soitan, puhelin on aina kiinni, ja se ei saa käyttää sitä. Asiantuntijoiden mukaan sen ruokkii vain ikävää, jos poika saa minulle soittaa. Minä en sitä ymmärrä, ikävä ei kasva kovasti, jos saisi puhua isälle.” (Isä 2)

Isä kertoi isäpuolen sabotoineen kännykän käytön tyttäreltä, joka halusi soittaa isälleen ollessaan äidin luona viikonloppuna.

”...eihän vaan pidä muuttaa äidille. On varmasti kiintynyt äitiinsä, mutta ei ymmärrä miksi, kaikkea mitä äiti tekee. Esimerkiksi kun hän menee äidin luokse ja hänellä on kännykkä mukana, isäpuoli sanoo, että kännykkä pois heti ja äiti suostuu siihen vaikka muulloin ei ole suostunut.” (Isä 6)

Isyys ja isän osallisuus on äidin säätelemää oikeutta olla isä

Miehet kertoivat yksittäisistä kokemuksistaan suhteessa lapsen tapaamisiin. Ex-puolisolla oli vahva rooli tapaamisten järjestämisessä lapsen / lasten asuessa äidin kanssa. Usein yhdessä olemista rajoitettiin siten, että vain minimi päätetyistä ratkaisuista toteutui. Isä saattoi saada lisää aikaa olla lapsensa kanssa, mikäli se sopi hyvin myös äidin työ- tai muihin suunnitelmiin. Myös niitä tilanteita oli, jolloin äiti piti ehdottomasti tapaamisista kiinni, vaikka yhteistyö uusperheessä ei toiminut.

”...pääsen tapaamaan lapsia silloin kun se vaimolle sopii ja nyt se ei ole viime aikoina sopinut ollenkaan...lapsia olen saanut tavata lapsia ensin hyvin ja sen jälkeen huonosti... Aluksi...yritin saada kaiken mahdollisen selville ja pyrin saamaan sitä asiaa selville, ja miettimään lasten hyvinvointia, mutta sitten totesin sen täysin mahdottomaksi johtuen siitä, että mitä enemmän mä yritin sitä tehdä, sen vaikeammaksi vaimo teki lasten tapaamisen kun kaikki muutkin...ensin sain käydä siellä aina kun lasten äidillä oli tarvetta lasten hoitoon, mutta myöhemmin sekin loppui.” (Isä 5)

Mies kertoi lämpimästi tilanteesta, jossa hänellä oli ollut mahdollisuus olla lapsensa kanssa enemmän, mitä virallisesti oli sovittu. Taustalla oli myös se, että miehen tunteet naista kohtaan eivät ole täysin sammuneet erosta huolimatta.

”Otaen huomioon sen, että on jo aikaa kulunut, kun he asuvat tällä paikkakunnalla, niin että ylimääräisten tapaamisten määrä on lisääntynyt ja minä olen heidän residenssissään niinku tällai, että myöskin kun ex puolisoilla on iltatöitä, minä olen ollut heidän asunnossaan, laitan hänet nukkumaan ja kun ex tulee töistä niin sitten mä lähdän monee. Kun ottaa huomioon lähtötilanteen ja ne vaikeat alkuvuodet, niin tää on ollut ihan myönteinen kehitys.” (Isä 7)

Isä kertoi elämäntilanteestaan, lastensa käynneistä äidin luona ja uusperheen vaikeuksista. Mies on tyytyväinen, kun saa asua lasten kanssa. Äidin luona käynnit eivät aina ole parhaiten onnistuneita, mutta isä tukee kuitenkin lasten ja äidin yhteistyötä.

”Olin hänen kolmas miehensä, hänellä on kolmen miehen kanssa lapsia. meillä oli parhaimmillaan 5 lasta kotona. Nyt nainen odottaa 7. lastaan 4. miehensä kanssa. Jäin eläkkeelle alle nelikymppisenä. Nyt tuntuu hyvältä, parhaalta mahdolliselta, mä voin olla heidän kanssaan ja mä teen käytännössä kaiken. Virallisesti se on yhteishuoltajuus, joka tarkoittaa sitä, että joka toinen viikonloppu lapset lähtevät äidin luokse. Äiti muutti yht’ äkkiä 500 metrin päästä 130 kilometrin päähän. ..tutut, joilla on yhteishuoltajuus, pyrkivät asumaan lähempänä, olis käytännössä helpompaa. Matka ei yksin ole ongelma; tässä on sitten paljon ongelmia, koska äidin uus mies ei pidä mun, meidän yhteisistä lapsista ja heitä kohdellaan huonosti, joka kerta mustamaalataan siellä joka kerta, äiti myös, ja hän ei lopeta sitä, ei ole tajunnut sitä, en tiedä mikä katkeruus sillä on. Hän ei lopeta sitä, niiku tajua sitä, että lapset kärsivät eniten.” (Isä 6)

4.3.2 Erosien kokemukset viranomaistoiminnan tuesta vanhemmuuden toteutumiseksi

Perheyhteydestä ulkopuolisena pitäminen - miestä ei pidetä isänä

Mies kertoi kokemuksensa siitä, kuinka häntä ei pidetty isänä. Hän loukkaantui syvästi, mutta koki, että hänen antamansa perustelut isyyden merkityksestä auttoivat kuitenkin käräjäoikeudessa.

”Minulle sanottiin, että se ei lakkaa olemasta sinun lapsesi vaikka se lapsi on muualla ja kasvaa erillään. Ne sanat ei minua lohduttanu, minä haluan olla lapsen kasvatuksessa mukana siinä kun lapsi vanhenee... kyllä miehiä ei pidetä isänä yhtään

minään. Kerroin miten tärkeä isä on ja erityisesti pojalle...siten on otettu, että nämä lähestymiskieltohakemukset eivät menneet läpi ja sain tapaamisoikeuden.” (Isä 2)

”Jossain vaiheessa ehdotin vuoroviikkosysteemiä, joka heti tyrmättiin ja käytiin sosiaalitoimistossakin useita kertoja sopimassa ja toisinaan se kävi ja sitten taas tuli hetki, jolloin se ei ollenkaan käynyt ja sillä tavalla... Pojan äiti oli seikkaillut jo aika lailla, 9 kertaa muuttanut ja kumppaneita oli varmaan ollut toistakymmentä kierroksessa, asuinkumppaneita useita, yhden miehen kanssa ehti tehdä kaksi tenavaakin ja siinä meni 5 vuotta tässä rumpassa. Elämä oli siis sellaista, että kukaan täysjärkinen vanhempi, kunniallinen ihminen ei sellaista elämää olisi viitsinyt kattella, mutta kun se äitimyytti tässä valtakunnassa on sellainen kuin se on, niin mitäs siinä voit tehdä...Minun kantani oli, että pojan pitäisi voida elää säännöllistä elämää, jossa huolehditaan koulunkäynnistä, terveydestä, nukkumaan menosta, ruuasta.” (Isä 3)

Isä ohitetaan viranomaistoiminnassa

Isille annetaan harvoin yksinhuoltajuus, isät ovat usein yhteishuoltajia tai vain lapsen elatusmaksujen maksajia, joilla on lapsen tapaamisoikeus.

”Se, se oli isoin asia, se läsnä olevan isän roolista luopuminen ja sitten se, että olosuhteet olivat epäreilut ja koneisto ei ollut selkeästi mun puolella...sosiaalitoimisto oli etäinen, mutta hoitivat asiansa, sellainen kuva jäi. On rasittavaa kun kaikki sosiaalityöntekijät ovat naisia, olosuhdeselvityksessä 4 sosiaalityöntekijää, parit molemmilta paikkakunnilta, 3 naispsykologia ja sitten yksi muu nainen ja ex-puoliso, siis 9 naista ja yksi mies...yksinkertaisesti haluaisin antaa enemmän aikaani ja jota ei saa aikaan millään muulla tavalla kuin muuttamalla tätä tapaamisjärjestelmää.” (Isä 7)

Äiti oli usein sosiaalivirkailijan kanssa tekemässä päätöksiä. Isä kertoi kokemuksensa ajan riittämättömyydestä ja tapaamisaikojen sopimisesta.

”Yhteinen aikamme ei riitä. 4 viikon aikana äidillä on vain 2 täyttä vuorokautta jolloin hän ei näe lastaan. Isällä taas on 4 viikon aikana 22 täyttä vuorokautta täysin erossa lapsestaan. Nykyinen lainsäädäntö, sosiaalivirkailijat ym. virkaatekevät antavat äidille miltei rajattoman vallan tehdä mitä haluaa – Isälle jää ulkopuolinen rooli,

elatusmaksajana ja tarvittaessa lapsenvahtina. Sosiaaliviranomaiset ja äiti tekee päätökset.” (Isä 1)

Isän oikeuksien ja tuen ja turvan puuttuminen

Kauttaaltaan miehet kertoivat kohtaamistaan epäoikeudenmukaisuuksista. Usein esille nostettiin äitimyytti ja äidin tukeminen äitimyyttiin perustuen tilanteessa kuin tilanteessa.

”Lasta tapaavana osapuolena, isänä, olen saanut osakseni pelkkää epäoikeudenmukaisuutta. Isiä syrjitään tietoisesti aliarvioiden, pidetään ulkopuolisina. Tapaava isä on lähes täysin ilman oikeusturvaa. Äiti voi kostaa erotilanteensa ja erimielisyytensä, henkilökohtaiset ongelmansa lapsen kautta isälle sosiaaliväen tuella, joka on anteeksiantamatonta myös lasta kohtaan”. (Isä 1)

Miesten kertomusten mukaan äitejä suojeltiin. Esimerkiksi äidin väkivaltaista käyttäytymistä ei noteerattu samalla tavalla kuin isän. Myöskään miehen mielestä raskasta valehtelemista ei huomioitu päätöksenteossa. Nainen voi saada lapsen huoltajuuden, vaikka vanhemmat olivat tasa-veroisia vanhemmiksi ja nainen oli väkivaltarikoksesta tuomittu. Isä kertoi esimerkin.

”Lapsi oli kaksi -vuotias kun hain omalla vuorollani pojan tarhasta ja menimme saunaan...palatessamme sieltä, äiti hyökkäsi kimppuun, repi lasta raajoista – lasta sattui...vei kalsareissa olevan pojan ulos mukanaan, ilman mitään selitystä. Soitin poliisille, joka sanoi äidin erehtyneen viikonlopusta! Asiaa ei koskaan selvitetty, sosiaaliviranomaiset sanoivat, että annetaan olla koska on huoltajuusasiat oikeuden käsittelyssä.” (Isä 1)

Isä kertoi yhteydenotosta psykologiin lapsensa vaikeuksista. Hämmennystä aiheutti psykologin kommentit. Myös sosiaalivirkailijan reagointi sai isän hämilleen.

”Eräälle psykologille kun soitin, niin hän sanoi, että eikö sulle mitään muuta tullut mieleen kuin viedä poika psykologille. Minä kysyin, että mitä sinä tekisit jos sinun lapsesi voisi huonosti? Mutta tähän kysymykseen en saanut vastausta. Mihinkään asiaan ei oteta järjellistä kantaa mitä tehdään täältä. Me on tehty lastensuojeluilmoitus – lääkäri on tehnyt lastensuojeluilmoituksen kun äiti oli pieksänyt pojan ja pojalla oli

mustelmia. Siihenkin vaan sossu totesi, että on siinä muutama mustelma. Siinä kaikki.” (Isä 2)

Mies kuvaili naiselle tarjottavia turvarakenteita. Samalla lapsen oikeus tavata isä kuvattiin naisen sanelemaksi oikeudeksi.

”Miehellä ei ole turvarakenteita, naisella on 6-7 akka sossussa sössöttämässä. Eihän ne puhu edes suomea ollenkaan. Ne vedättää, ne kusettaa, ellei nainen ymmärrä kaikkea pyytää, kyllä sossusta löytyy auttajia tähän hommaan. Ja tämän jälkeen miehen isyys ja vanhemmuus on siitä kiinni paljonko se akka antaa miehen olla isä. Rahaa saa antaa niin paljon kuin sielu sietää, ja hermo kestää. Vanhemmuus on täysin siitä kiinni kuinka paljon se nainen sallii miehen olla isä. Lasten oikeus on tavata isää, mutta äiti säätelee tätä. – Järjestetään kyllä kaikenlaista, kuten mieskavereita pojalle jne., mutta mitä tahansa se nainen keksii tehdä, aina sosiaalitoimi on mukana.” (Isä 3)

Miehille oli muodostunut omia tukiverkostoja virallisten puuttuessa. Yksinhuoltajaisä kertoi oman kokemuksensa.

”...ei me saatu mistään muualta apua! Yksinhuoltajaäideillä on usein ns. suojaverkko, mutta yksinhuoltajamiehellä ei tällaista suojaverkkoa ole. Äitini pitää yllä puhelinkontaktia, ei tule paikanpäälle. Mulla ei kyllä ollut oikeastaan mitään. Perhetyöntekijät olivat ihania ja arvokkaita – mutta eivät paljoa olleet konkreettisesti mukana. Lasten kavereiden perheistä, monet, äidit ovat yksinhuoltajia- olen käynyt AA:ssa 9 vuotta, siellä se yksi mies, isä huomasi mun puheesta, että olen yksinhuoltajaisä ja sanoi että hänkin on ollut yksinhuoltajaisä. Se on ainoa, jonka tunnen.” (Isä 6)

Maaseudun ja kaupungin välinen taistelu lapsesta

Sosiaalitoimet olivat erilaisin voimavaroin varustetut. Ajattelutapa ja henkilöstö erosivat monissa kohdin. Isä kertoi oman kokemuksensa lapsesta käydystä taistelusta maaseudun ja kaupungin välillä.

...”tässähän oli sitten maaseutu / kaupunki kamppailu, siinä kyllä maaseutu hopialle jäi. Äidin puolen sosiaalitoimi painoi niin rajusti päälle, että täällä ei ollut mitään

valtaa sanoa – käräjäoikeutta myöten oman kunnan sosiaalitoimen todistelut olivat aivan sivuun laitettavia, ne hylättiin, vain toisen osapuolen sosiaalitoimen sanomat otettiin huomioon, sellaisen sosiaalitoimen, joka ei todellisuudessa tiennyt asioista yhtään mitään. Ei päivääkään olleet siellä asuneet, mutta heti toimittiin täysillä – käräjäoikeudelle annettiin kaikenmaailman lausunnot – ei minulla ollut mitään mahdollisuuksia...yhteishuoltajuutta en ole saanut vaikka olen kolmilla käräjillä käynyt. Hovioikeutta myöten olen käynyt ja siellä ne totesivat, että he eivät kykene yhteishuoltajuutta viemään eteenpäin. Ja syy on, että meillä on avovaimon mukaan huonot suhteet. Minulla ei ole huonot suhteet edelleenkään, niin ettenkö minä pystyisi siihen. (Isä 2)

Isättömyyden ja isän mallin puuttuminen

Isät eivät tunnustaneet olevansa isän mallin puuttumisen aiheuttajia. Ristiriita miesten ja naisten ajattelun välillä ja teorian, julistusten ja käytännön elämän välillä oli tämän tutkimuksen mukaan ilmeinen.

”Puheet siitä, että isien pitäisi osallistua enemmän lasten kanssa olemiseen onkin ollut sosiaalivirkailijoiden ja perheneuvoloiden katteetonta ja virheellistä viestiä yhteiskunnalle. Isä syrjitään tietoisesti aliarvioiden, pidetään ulkopuolisena. Tapaava isä on lähes täysin ilman oikeusturvaa. Lasta kotona pitävä äiti saa kaiken tuen. Äidin etu on lapsen etu-filosofian pohjalta.” (Isä 1)

5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1. Toissijaisesta vanhemmuudesta vajavaiseen vanhemmuuteen

Perhe ja perheen tehtävät ovat pysyneet peruseriaateiltaan samoina vuosisatoja. Ihmiselle, miehelle, naiselle ja lapselle tärkeimpiä asioita ovat onnellisuus, itsensä toteuttaminen, itsensä arvokkaaksi tunteminen ja rakastetuksi tuleminen. Lapselle tärkeitä asioita ovat turvallisuus, hoiva ja huolenpito, kiintymyssuhde (Kalland 2002), joiden turvaaminen on molempien vanhempien velvollisuus ja heille annettu tehtävä (Lastensuojelulaki 417/2007). Nämä asiat toteutuvat parhaiten perhe-elämässä, tosin sillä ehdolla, että perhe-elämä onnistuu. Isyys ja isien osallistuminen perhe-elämään monipuolisesti, on hyvällä alulla. Avo- ja avioerojen kohdatessa, isyydestä tulee toissijaista, koska isä ei jaa arkea säännönmukaisesti biologisen lapsensa kanssa. Tässä tutkimuksessa toissijainen vanhemmuus näyttäytyi isille vajavaisena isyytenä.

Nätkin (2003) viittaa ydinperheajatteluun, jota edelleen pidetään perheen perusmuotona ja jossa heteroseksuaalinen parisuhde, biologinen vanhemmuus, äidin hoiva ja lapsuuden ymmärtäminen erillisenä korostuvat. Postmoderni perheen murros tarkoittaa sitä, että siinä esiintyy uudenlaisia perhemuotoja, joita usein edeltävät avo- tai avioerot ja individualisoituminen. Parisuhteen ja vanhemmuuden nähdään erottuvan toisistaan ja parisuhteeseen on tullut mukaan ns. ”puhtaan suhteen” käsite (Giddens 1992; Kuronen 2003; Forsberg 2003), joka toteutuessaan hajottaa turvalliseksi koettua ydinperheajattelua. Ritala-Koskisen (2003) mukaan erityisesti parisuhdetta tulee vaalia, jos halutaan pitää kiinni perheestä juuri siksi, että tilanteissa, joissa luottamuspuola puolisoitten välillä syntyy, saattavat vanhemmuus ja lasten hyvinvointi olla vaarassa.

Perheellisyyden yhteydessä isät toivat esille parisuhteen ja sen käsittelyyn liittyvät puutteet (Mesiäislehto-Soukka 2005) esimerkiksi neuvolan asiantuntijan kanssa.

Tämän tutkimuksen tuloksina avo- ja avioeromiesten vanhemmuus eron aikana ja sen jälkeen osoittautuivat kokemuksiksi vajavaisesta vanhemmuudesta. Tulosten mukaan *Mies kelpaa lapsen hoitajaksi äidin ehdoilla* oli viesti äitimyytin olemassaolosta, siitä, että äidin merkitys lapselle oli otettu täydestä, mutta jossain vaiheessa isän olemassaolo, oli unohdettu. Tämä oli ensimmäinen askel tutkimuksessa mukana olleille eroisille isän häivyttämiseksi perheen elämästä siksi, että uudet asiat kuten uusi kumppani tai työ, voivat saada ex-puolison perheessä tilaa. Kurosen (2003) mukaan

eronneen perheen vanhemmuus on sukupuolittunut vahvasti. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat Kurosen (2003) esittämiä tuloksia.

Rantalaiho (2003) kuvaa isyyden olevan osin naisten armoilla. Hänen näkemyksensä mukaan on kysymys koko yhteiskunnassa vallitsevasta tilanteesta, jossa äitiys- ja isyyslomien idea on tietynlaista perhepolitiikkaa. Siinä ei ole kyse vanhempien tasa-arvosta, vaan muista seikoista. Isyyttä ei edelleenkään pidetä luonnollisena ilmiönä vaan siitä muodostetaan sellainen sommitelma kuin kulloinkin on tarpeen. Miesaktivistit (Kotro & Sepponen 2007) kirjoittavat puheenvuorossaan isyydestä jyrkin sanoin. Sund (2007, 65), yksi heistä esittää, että eroperheen huoltajuusratkaisu on kannanotto sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Hän pitää isyyttä tässä tilanteessa usein vajaana kansalaisuutena ja esittää, että huoltajuuden arviointi lapsen edun näkökulmasta yliarvioi äitejä ja aliarvioi isiä.

Arvioita äitien ylivoimasta verrattuna isiin huoltajuusratkaisuissa on kuultu muulloinkin. Näille väitteille ei löydy tutkittua tietoa perusteluiksi. Tampereen sosiaaliviraston Perheosaston työntekijät laativat selvityksen vuonna 2006 sosiaaliviraston tekemistä ratkaisuehdotuksista huoltajuusratkaisuissa ja kirjoittivat siitä myös Aamulehdessä (Aamulehti 14.10.2007, Asiat). Selvityksen mukaan vuonna 2006 sosiaaliviraston ratkaisuehdotus oli isän hakemuksen mukainen 13 tapauksessa ja äidin hakemuksen mukainen 8 tilanteessa. Lisäksi 13 tapauksessa viraston suositus oli osin molempien hakemuksen mukainen. Tekemäni tutkimuksen tuloksissa voidaan havaita, että miehet olivat kokeneet sosiaalitoimistossa vääryyttä ja halusivat kertoa sen. Miehet reagoivat näin suruun ja pettymykseen.

Avo- tai avioeron kohdatessa mies oli kriisissä. Vidgrenin (1993; vrt. Nyqvist 2004, 33) mukaan eropäätöksen kuultuaan osa ihmisistä ajautuu kriisiin, pyrkii kieltämään asian, taistelemaan oikeuksiensa puolesta, luovuttaa pakon edessä ja lopulta hyväksyy eron. Usein voimakas suru, menetys, yksinäisyys ja kaipaus korostuvat. Sosiologien (Parsons & Bales 1955) mukaan avioliitto on tarkoitettu järjestämään yhteiskunnan toimivuutta, aikuisten persoonallisuuden vakauttamista ja lasten sosialisatioprosessin toteutumista. Mies koki itsensä tärkeäksi itsensä perheessä isänä. Tämän tutkimuksen miehet kokivat, että heitä oltiin siirtämässä sivuun; *isän häivyttäminen lapsen elämästä oli alkanut*. He olivat selvästi kokeneet vääryyttä omissa naissuhteissaan ja selittivät tapahtumia suojellakseen itseään. Hokkasen (2005, 147) mukaan avioero ei ole yleisyydestään huolimatta toivottu asia. Se ei ole ”normaali” tilanne perheessä. Se myös koetaan yksilöllisesti.

Lapsestani en luovu, taistelen hänestä, on useimmiten molempien vanhempien tapa reagoida tilanteessa, jossa uhkana on lapsesta luopuminen. Jos yhteisymmärrystä ei synny, taistelu jatkuu ja vallan käyttö lapsen huoltajuuden ympärillä saa mitä erilaisimpia muotoja (De Bruijn ym. 1994). Huttusen (2000, 2001) mukaan nyky-yhteiskunnan ja perheen toiminnan edellytyksenä on, että vanhemmuus on jaettu tasapuolisesti vanhempien kesken, vaikka osa kasvatuksesta onkin siirtynyt yhteiskunnalle. Vanhemmuus on asia, josta nykypäivänä isillä on oikeus taistella, koska heitä haastetaan yhteistyöhön. Erityisesti avioeron kohdatessa mies ajattelee, että häntä tarvitaan. Isän vastustaminen ja sivuun siirtäminen oli miehen järjen vastaista, aiheutti henkilökohtaista katkeruutta ja heijastui monin tavoin ympäristöön, kenties myös lapseen tai lapsiin. Hokkasen (2005, 170) väitöskirjatutkimuksen mukaan monet isät havahtuivat isyyteen vasta eron jälkeen, jolloin yhteinen aika lasten kanssa on kaventunut minimiin.

Luopumisen tuska oli joillekin tutkimuksen miehistä erittäin rankka kokemus. Eroisät ilmaisivat auttajikseen tässä tilanteessa lääkärin, kriisikeskuksen työntekijän ja AA-kerhon jäsenet. Mies jäi useimmiten yksin. Miehet tarvitsevat ammattiauttajia. Se, että avo- tai avioeroja tapahtuu paljon, ei sulje pois auttamisentarvetta, vaan lisää sitä. Taistelemisen lapsesta perheen hajotessa on se vaihe, johon tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Se on kriittinen piste miehelle. Miten mies toimii tässä tilanteessa, on keskeistä. Siihen pitäisi varautua etukäteen ja tunnistaa tekijöitä, joihin on syytä käyttää ammattiauttajaa. Näihin tilanteisiin tarvittaisiin miestyöntekijöitä ja paljon keskustelua. Nyt näytti siltä, että sosiaalityöntekijä on äidin liittolainen, eikä isän auttaja, vaikka teksteissä oli myös ammattiauttajan piirteitä ja sieltä löytyi myönteisiä kommentteja sosiaalityöntekijöistä.

Yhteishuoltajuus – yksinhuoltajuus ovat käsitteitä, jotka tulevat eroaville miehille tutuiksi. Vanhemmuus ja suhteet lapsiin on rakennettava uudelleen avioeron jälkeen. Vanhemmuudelle asetetut funktiot (Lastensuojelun keskusliitto 2008) eivät muutu vaikka vanhemmuus onkin uudelleen tarkastelun kohteena. Tämän tutkimuksen miehet toivoivat poikkeuksetta yhteishuoltajuutta ja vaalivat mahdollisuutta pitää yhteyttä lapseensa tai lapsiinsa. Osa isistä tiesi, että yksinhuoltajuus ei ole heille mahdollinen ratkaisu ja tyytyivät yrittämään lapsensa yhteishuoltajuutta. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta säätelevät isyyslaki (700/1975), holhouslain (442/1999) säädös (23a§) ja laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (HTL 361/1983), elatusturvalaki (671/1998) ja lastensuojelulaki (417/2007). Ritala-Koskisen (2001, 23) mukaan puolet lapsista, joiden vanhemmat ovat eronneet avioliitosta, ovat yhteishuoltajuudessa. Äidin yksinhuoltajuudessa on 35 prosenttia lapsista.

Hokkasen (2005, 145, 170) tutkimuksen mukaan eron jälkeen isyys ei näyttäyty kunniallisen arvostetulta isien omissa silmissä. Hän nostaa esiin toisin tekemisen häpeän ja lähi-isyiden häpeällisyyden. Isät valittavat sitä, että eivät saa lapsia äitiä suosittaessa, vaikka samalla kokevat häpeää erilaisuutensa vuoksi isänä. Hän korostaa sitä, että jos lähi-isyiden häpeä tiedostetaan jo etukäteen, moni isä haluaa lapset, mutta ei lähi-isyttä. Näiden asioiden välillä vallitsee ristiriita. Kyseisen tutkimuksen (Et., 2005, 170) mukaan isyyden tulee toteutua normaaleina pidetyissä muodoissa, eli että lapset asuvat äidin luona ja tapaavat isäänsä. Kyllösen (1988, 28-35) mukaan isien tärkein motiivi yhteishuoltajuudessa oli siteiden säilyttäminen lapseen. Kahden kodin malli (Hokkanen 2005, 146) puolestaan tarjoaisi sekä äidille että isälle tavallista arkea lasten kanssa, mutta myös reilusti omaa aikaa.

Käsillä olevan tutkimuksen tulokset eivät tue täysin aiemmin saatuja tuloksia. Isät eivät ilmaisseet mitenkään häpeällisiä tunteita siitä, että olisivat lastensa huoltajia ja vaikka yksinhuoltajia, päinvastoin. Kahden kodin malli oli useimpien isien toive, mutta se ei toteutunut riitojen vuoksi. Naisen viisautta olisi se, että isä saisi tavata lapsiaan vapaammin, mutta sovituin ehdoin ellei siihen liity mitään vaaroja, kuten esimerkiksi väkivaltaa.

Tämän tutkimuksen miehet kokivat vanhemmuuden olevan äidin ehdoilla toteutuvaa. Todellisuudessa laki yhteishuollosta (HTL 361/1983, vrt. Kurki-Suonio 1999) korostaa ja turvaa miehen oikeudet ja asettaa naisille velvollisuuden sallia lasten tapaamiset. Tosin tämäkään laki ei säätele mitenkään tapaamista jättämisiä. On syytä nostaa esiin myös se, että tuloksia ei voida yleistää muutoin kuin tämän tutkimuksen osalta.

Tämän tutkimuksen miehet kertoivat sekä henkisistä että taloudellisista kärsimyksistä, joita he kohtasivat polulla vajavaiseen vanhemmuuteen pyrkiessään turvaamaan lapsensa yhteishuoltajuuden. Ikävä, huoli ja murehtiminen tuottivat henkistä kärsimystä. Menetetty taloudelliset uhraukset ilmenivät oikeudenkäyntikuluina ja miesten mielestä ylisuurina lapsenelatusmaksuina suhteessa siihen, kuinka paljon ja kuinka joustavasti miehet saivat olla lastensa kanssa. Miehet kokivat tullessaan väärin kohdelluiksi maksaessaan korkeaa elatusmaksua, mutta jäävänsä sivuun perheyhteydestä, johon lapset kuuluivat. Lapsen edun mukainen ratkaisu sisältää monia viranomaistoimintoja, joissa naiset ovat työntekijöinä mukana. Miehet epäilevät naisvirkailejoiden ymmärtävän paremmin lapsen äitejä kuin isiä. Myös Kurki-Suonio (1999, 146-

147) tarkastelee lapsen huollon määräytymistä naisten näkökulmasta. Hän toteaa, että on aina muistettava se, kenen etua ajetaan kun lapsen nimissä puhutaan.

Osa isistä koki myös asumisen nurjat puolet lapsen kanssa eläessään. Pahimpia näistä olivat epävarmuuden kokeminen ja yllättävät, odottamattomat ratkaisut niin tapaamisten yhteydessä kuin lapsen 12-vuotissyntymäpäivänkin jälkeen. Myös äidin muuttunut mieli yllätti, äidin halutessa lapset viiden isän kanssa vietetyn asumisvuoden jälkeen. Äidillä oli tähän oikeus, varsinkin jos lapsi ilmaisi jotain tähän viittaavaa 12 vuotta täytettyään (HTL 361/1983).

Isien suhde lapseen tai lapsiin ratkaisee sen, miten lapsi käyttäytyy täytettyään 12 vuotta. Tämä ikävaihe on myös lapselle itselleen hyvin merkityksellinen. Asioista pitäisi keskustella enemmän myös lapsen itsensä kanssa. Kaikki suunnittelematon ja harkitsematon on pahasta. Individualismin korostuessa perhe-elämässä voidaan joutua kokemaan monenlaista, jopa vääryyttä, ellei yhteisymmärrystä vaikeissa tilanteissa ole saavutettu.

Isän arkea oli epävarmuus, joka häiritsi. Eteen tuli tilanne, jossa *isä huomaa menettäneensä vanhemmuutensa kokonaan*. Vuosien työ lapsen elämän edistämiseksi loppui. Isä ei tavannut lastaan kolmeen vuoteen, vaikka asuu samassa kaupungissa. Miesaktivisti Sund (2007) esittää samansuuntaisen esimerkkitapauksen ja arvioi sitä ennenkuulumattomiksi ollakseen 2000-luvun Suomesta. Ritala-Koskisen (2001) mukaan lapsen iällä on huoltajuuden määräytymisessä vaikutusta. Mitä vanhempi lapsi on, sitä todennäköisemmin hänellä on yksi huoltaja kahden sijaan. Käsillä olevan tutkimuksen tulosten mukaan selitys ratkaisuun ei ollut muuttunut sopimuskäytäntö tai yhteishuoltajuudesta luopuminen lapsen kasvaessa, vaan ratkaisu pitkään ja vaikeaan avioeroon, jonka nainen voitti.

Vanhemmuuden menettäminen oli miehelle tuskainen kokemus. Mitä pidempi aika kului, sitä hankalammaksi tilanteiden ratkaiseminen molempia tyydyttävällä tavalla näytti muuttuvan. Miehelle jäi toteutumaton toive, jonka kanssa hän joutuu elämään. Koska miehille jäi toive siitä, että lapset ottavat heihin yhteyttä myöhemmin, on asiallista kannustaa isyytensä menettäneiden lapsia ottamaan yhteyttä biologiseen isäänsä myöhemmin. Tämän tutkimuksen mukaan suhteen kehittymiselle vanhemmuuden näkökulmasta on edelleen mahdollisuudet olemassa.

Vanhemmuuden menettämiseen liittyen, Sinkkonen (1998, 250) puolestaan ilmaisee asian siten, että lapset eivät halua nähdä isäänsä. Vastentahtoisuus selittyy sillä, että lapsella ei ole sisäistä lupaa

ikävöidä isää tai isä on mustamaalattu. Lapsi voi myös pelätä kummankin vanhemman katoavan hankalassa tilanteessa ja suojautuu karttamalla isää. Isät ovat luonnostaan enemmän yhteistyössä poikien kuin tyttöjen kanssa (Hokkasen 2005, 121). Kaikilla tämän tutkimuksen miehillä oli poikia. Huoli poikien pärjäämisestä tuli tämän tutkimuksen miesten kanssa käydyissä keskusteluissa esille. Äidit saattoivat pelätä poikien selviytymistä murrosiässä. Hokkasen (2005, 146) mukaan kotiuskottavuus, johon kuului jämptiys, rajojen asettaminen ja pitäminen, olikin enemmän isätapainen kyky suhteessa poikiin.

Miesten perhekäsitys ja heidän toimintansa lastensa kanssa oli ristiriidassa ex-puolison näkemysten kanssa. Luvan kysyminen omien lastensa tapaamiseksi koettiin alentavana asiana. Se ei vastannut nykymiehen perhekäsitystä lainkaan. Miesaktivistit (Sund 2007) arvioivat vanhemmuuden jakautumista. Heidän mukaansa se jakautuu suhteessa 9:1, mikäli sitä mitataan lähivanhemmuudella. Parisuhteen aikana suhde jakautuu 6:4 tai ainakin 7:3 – ja aina naiset voittavat! Kurosen (2003) mukaan vanhemmuus on eronneen perheen tärkein perheyhteyttä ylläpitävä tekijä. Sitä pitää vaalia. Paajasen (2003, 88-89) mukaan eronneet miehet olivat kaikkein tyytymättömiä vanhemmuuteensa. Tämä osoittaa ristiriitaa miehen toiveiden ja niiden täyttymysten välillä. Ilmeistä on, että eroon liittyvien asioiden perusteellisessa käsittelyssä on puutteita.

Ristiriita yhteiskunnan esittämien toiveiden ja isän vanhemmuuden toteutumisen, paremminkin toteutumattomuuden välillä häiritsee eronneiden isien mieltä ja aiheuttaa hämmennystä. Isien elämäkertatutkimuksissa (Roos 1987; Korhonen 1999; Aalto 2004) isyyden muutos on tullut esille. Sosiaali- ja terveysministeriön (2004) ohjeissa on yhä enenevässä määrin kannustettu isiä osallistumaan raskauden, synnytyksen ja pikkulapsivaiheen aikana lasten hoivaan ja huolenpitoon. Perhe- ja terveystieteelliset tutkimukset (Kaila-Behm 1997; Soukka 1997; Paavilainen R. 2003; Mesiäislehto-Soukka 2005) ovat paljastaneet miesten halukkuuden osallistua lapsensa odotukseen, synnytykseen ja vauvan varhaiseen elämään monin eri tavoin. Samanaikaisesti on korostettu isäksi tulemisen ja isänä olemisen merkitystä miehelle itselleen henkilökohtaisena ja psykologisena ilmiönä. Isän mallin antaminen nuoremmille miehille, omille pojille, korostuu. Samanaikaisesti tutkimukset (Aalto 2004; Torkkeli 2001) osoittavat, että tänä päivänä oma koettu isyys ei anna nuorelle miehelle riittävää mallia toimia isänä. Tämän tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia. Tutkimukseen osallistuneiden miesten oma isyys saattoi olla mallina heidän omille pojilleen vain osittain.

Ristiriita yhteiskunnan esittämien toiveiden ja isän vanhemmuuden toteutumisen tai toteutumattomuuden välillä on myös yhteiskunnallisesti haasteellinen asiakokonaisuus. Tutkimukseen osallistuneet isät kertoivat poikkeuksetta tarinansa suhteestaan omaan isäänsä huolimatta siitä, kysyttiinkö sitä vai ei. Tämä oli merkki yhteydestä omaan isään ja isän antamaan malliin. Haastavaksi asian tekee se, että miehen tarvetta lapseen ei ole Rantalaihon (2003) mukaan tuotu vielä lainkaan poliittiseen neuvottelupöytään, vaikka siihen on sekä yhteiskunnallisia, miehisyyteen liittyviä psykologisia että lapsen hyvinvointiin liittyviä perusteita runsaasti. Muutoinkin tämä on teema, joka täytyy nostaa yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön. Mies on perinteisesti kuulunut poliittisiin vaikuttajiin vahvemmin kuin nainen. Näinhän ei enää virallisesti ole. Mahdollisesti miehet itse eivät halua keskustella näin naisellisesta aiheesta. On tunnettua, että miehet eivät ole kovin kiinnostuneita tutkimaan heitä koskettavia arkoja asioita. Pamfletteja ilmestyy ja niissä miehen ääni kuuluu, mutta tutkittu tieto puuttuu. Yhteiskunnalliset epäkohdat, kuten miestä koskeva sosiaaliturva perheenisäyksen yhteydessä tulee korjata isyyttä kannustavaksi. Miehen itsensä tulee aktivoitua. On syytä myös tutkimuksellisin keinoin selvittää perusteellisesti miehen tarve lapseen ja vanhemmuuden merkitys miehelle. Lapsen hyvinvointiin liittyvät perusteet ovat tiedossa ja niissä esiintyvät puutteet on tuotu tutkimuksiin julki.

Psykologien ja lasten psykiatrien (Mäntymaa & Tamminen 1999; Mäntymaa 2006; Tamminen 2006; Kalland 2002; Sinkkonen 2003, 2007) esittämät näkemykset kiintymyssuhteesta ja sen katkeamisesta, perheiden ja lasten pahoinvoinnin lisääntymisestä (Stakes 2007) askarruttavat tähän tutkimukseen osallistuneiden miesten mieltä. Isien puuttuminen lasten elämästä (Guterman & Lee 2005) ja rikollisten taipumusten lisääntyminen (Sinkkonen 1998, 11-12) ovat olleet paljon keskusteluissa esillä. Erityisesti lasten lisääntyneet mielenterveydenhäiriöt aiheuttivat tämän tutkimuksen miehille syyllisyydentunteita. Kaikilla tutkimukseen osallistuvilla oli vähintään yksi poikalapsi. Miehet ilmaisivat myös uuden sosiaalisen isän ilmestymisen lapsensa elämään, mutta suhtautuivat tähän asiaan yllättävän neutraalisti. Tutkimukseen osallistuneet miehet luottivat enemmän ex-puolison uuteen miesystävään kuin ex-puolisoon tai sosiaalityöntekijään.

Isät pohtivat *raskaan eroprosessin vaikutuksia omaan ja lastensa mielenterveyteen*. Tutkimustuloksia eroprosessin ja mielenterveyden välillä ei ole olemassa. Kuitenkin välillisesti voidaan päätellä, että miesten kriisien hoitoon on liittynyt lähes aina parisuhteeseen liittyvät ongelmat ja avo- tai avioero (Nyqvist 2004). Tuoreen tutkimuksen mukaan (Chydenius-instituutti 2008) Keski-Pohjanmaan sosiaalitoimen kokonaisselvityksessä tuli ilmi, että heidän alueellaan lapset eivät voineet hyvin. Saman tutkimuksen mukaan myös miesvirkailijoiden määrää

sosiaalitoimistoissa tulisi lisätä. Tässä tutkimuksessa isät kertoivat, että isän ikävää hoidettiin ehdottamalla psykologien ja psykiatrien hoitoa lapsille. Miesten mielestä lapsen olisi pitänyt saada olla isän kanssa enemmän ja pitää puhelinyhteydet isään kunnossa. Osin näyttäisi siltä, että psykologin ja isän kieli, viestintä ja tulkinnat viesteistä eivät kohtaa. Tutkijalle tuli tunne siitä, että aikaa näiden asioiden käsittelyyn isän ehdoilla tulisi olla enemmän. Isät toivoivat myös lapsensa kuulemista silloin kun sellaiseen oli tarvetta. Kuulemisen toivottiin olevan puolueetonta, joka tarkoittaa, että se tapahtuu ilman kummankaan vanhemman läsnäoloa. Lapsen ollessa 12 -vuotias, hänen sanansa otettiin täydestä ja myös isyys pääsi toteutumaan moitteettomasti.

Mielenterveyden järkkäminen on suomalaisten kansantauti. Tämän tutkimuksen isät olivat huolissaan omasta ja lastensa mielenterveydestä. Suomessa oli vuoden 2006 lopussa 589 448 lapsiperhettä, 42 prosenttia perheistä, joista 13 250 perheessä koettiin avioero (Kartovaara 2007). Tässä tutkimuksessa joku perheenjäsenistä oli ollut tavalla tai toisella yhteydessä ammattiauttajaan. Miesten auttajista on Suomessa puutetta. Paajasen (2003, 90) mukaan 29 % eronneista miehistä ei löytänyt sopivaa ammattiauttajaa. AA-kerho on joidenkin miesten auttamistaho myös raitistumisen jälkeen. Mesiäislehto-Soukan (2005) tutkimuksessa selvisi, että AA-kerhoon hakeutuvat erityisesti ne miehet, jotka eivät luota naissosiaalityöntekijään.

Tämän lisäksi isät olivat hakeneet apua lapsilleen onnistumatta siinä. Syinä olivat keskeneräiset huoltajuuskiistat, ex-puolison vastustus tai viranomaisten poikkeava mielipide. Forsbergin (2003) mukaan sosiologinen keskustelu perheestä ja lähisuhteista ei ole suuntautunut vielä lainkaan lapsiin. Hän viittaa tunteiden keskeisyyteen ja parisuhteiden vaihdettavuuteen lasten perhekokemuksena. Osa psykologeista ja lasten psykiatreista (Sinkkonen 1998; 2003, 2007) korostavat lapsen mielipiteen ja oman biologisen isän merkitystä. Selkeitä tutkimustuloksia tästä arasta ja syyllistävästä aihealueesta on hyvin vähän olemassa.

5.2 Ohentuneesta isyydestä ohitettuun isyyteen

Tämän tutkimuksen isät olivat ajautuneet isyytensä ääri rajoille, edustaen joko menetetyn tai vahvistuneen isyyden muotoja. Miesten elämäntilanne sijoittui osin myös menetetyn ja vahvistuneen isyyden välimaastoon. Tutkijat (Huttunen 2000, 2001; Rönkä & Rönkä 1994) kuvaavat isyyden ohenemisen ja vahvistumisen problematiikkaa. Oheneva isyys ääriesimerkkinä tarkoittaa, että mies katoaa kantamasta vastuustaan. Vahvistunut isyys taas tarkoittaa miehen lujaa sitoutumista isyyteensä. Oheneva isyys liitetään vahvasti avo- tai avioeroihin, joiden seurauksena

isä ei asu enää samassa osoitteessa lastensa kanssa. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että isät haluavat olla isiä eivätkä he itse halua ohentaa isyyttään. He haluavat olla myös malleja niin pojilleen kuin tytyilleenkin. Tutkimuksen isät tukevat ex-puolisoidensa äitiyttä, mutta eivät saa vastakaikua ja näin ollen vain harvat heistä saavat tuen isyydelleen.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan isyys ohittuu monesta eri suunnasta vastoin isien omaa tahtoa. *Perheyhteydestä ulkopuolisena pitäminen* sekä ex-puolison että viranomaistoimijoiden toimesta oli tämän tutkimuksen miehille kova kokemus. Yhteiselämä, kumppanuus ja perheen jaettu historia koettiin menetettynä. Rantalaihon (2003) mukaan luvuin ja tilastoin esitetty kuvailu vanhemmuudesta ja isyydestä ei enää riitä. Erityisesti miesten ja lasten suhde pitää nähdä moniulotteisempina. Näin myös avo- ja avioeroisien tilanne nähtäisiin selkeämmin ja heitä ymmärrettäisiin paremmin. Perheyhteys on tärkein koossa pitävä voima avioerooperheille. Eron jälkeen se toteutuu useimmiten lasten välityksellä.

Ero järkytti tässä tutkimuksessa mukana olleiden miesten henkilökohtaista ja sosiaalista elämää. Työ ja urheilu olivat tässä tilanteessa parhaita keinoja purkaa surua. Aallon (2004) mukaan työ on miehelle tärkeä. Miehet puhuvat työstään myös silloin kun ovat sieltä vapaalla. Talouteen ero vaikutti lähinnä oikeuskäsittelykuluina ja ex-puolison järjestäminä tilanteina, joissa tavoitteena oli elatusmaksujen korottaminen. Tiittasen (2002) mukaan yksinhuoltajaäitien taloudellinen tilanne ja sen vaikutus lastensa hyvinvointiin ja tulevaisuuteen on huolestuttava. Tämäkään tieto ei vahvistanut erotilanteessa kaikkien miesten osallisuutta isyyteen. Mieluummin riideltiin rahasta kuin sallittiin isän osallisuus. Myös Hokkasen (2005, 92) tutkimuksessa ilmeni, että äitien suhde lasten isään välittyi useimmiten lasten kautta, isätapaisuuteen kuului puolestaan osallistuminen elatukseen. Isien toiminta lapsiin oli enemmän rahan kautta vaikuttamista kuin äitien toiminta.

Yhteistyön epäonnistuminen ex-puolison kanssa koettiin esteeksi isän ja lapsen yhteydenpidolle. Epäonnistuminen yhteistyössä ex-puolison kanssa tuhosi toiveet yhteishuoltajuudesta. Jos yhteisymmärrystä ex-puolison kanssa lasten tapaamisista ei synny, asia menee käräjäoikeuden ratkaistavaksi (HTL 361/1983). Sundin (2007) mukaan äidin pitäessä eronneen pariskunnan välit viileinä ja riitaisina, äidin asemaa voidaan vahvistaa ja yhteishuoltajuus ja laajat tapaamisoikeudet välttää. ”Isyys on sattumasta kiinni” on lapsen edun mukaisten epämääräisiksi jääneiden määrittelyjen tulkintojen summa. Sundin (2007) mukaan lapsen edun nimissä on tuotettu valtavasti lapsen edun vastaisia päätöksiä.

Isän oikeuksien ja tuen ja turvan puuttuminen koettiin lähinnä epäoikeudenmukaisuutena isää ja heidän isyyttään kohtaan. Isät ohitettiin päätöksenteosta ja sopimukset lasta koskevista asioista eivät aina toimineet, vaikka heillä oli voimassa oleva laajennettu tiedonsaantioikeus lastensa asioihin. Miehet olivat pettyneitä saamaansa kohteluun ja tuen puuttumiseen vaikealla hetkellä. Joillakin miehillä oli kokemuksia väkivaltasyytöksistä, joita ei koskaan voitu todistaa todellisiksi. *Isät ohitettiin viranomaistoiminnassa*. Toisaalta kokemuksia oli myös naisen väkivallasta, joka sivuutettiin miesten mielestä eri kriteerein kuin miehen väkivalta olisi ohitettu. Kuitunen (2007, 116) kritisoi sitä, että perheväkivalta ja sen seulonta kohdennetaan vain naisten arvioitavaksi. Naisilta kysytään miesten perheväkivallasta, mutta miehet sivuutetaan kokonaan, he ovat tietämättään koko kyselyn ulkopuolella. Kuitunen (2007, 114) kuvaa sosiaalityön näennäistä tasa-arvoa ja esittää, että miesasiakkaat eivät koe tulevansa kuulluiksi tai ymmärretyiksi naisvaltaisella sosiaalialalla. Tämä korostuu perheen asioidessa lastensuojelussa perheoikeudellisten asioiden yksikössä.

Maaseudun ja kaupungin välinen taistelu lapsesta oli ilmiö, joka esiintyi ex-puolison muuttaessa maalta kaupunkiin lapsen kanssa, isän aloittaessa taistelun lapsesta maaseudulla. Tässä kamppailussa taistelivat kaupungin ja maaseudun sosiaalitoimistojen asemaa puolustaneet virkailijat. Osin kysymys oli tiedollisesta ja taidollisesta osaamisesta. Lähiyhteisötuki, yleinen ymmärrys ja ihmisten tunnettavuus tulivat esille. Ristiriidat näyttivät olevan sitä voimakkaampia mitä vahvemmin ihmiset ajoivat omia etujaan. Hankalimmissa tapauksissa näytti siltä, että tilanteet kumuloituvat ja kaikki mahdolliset epäkohdat nousivat esille. Silloin kun lapsen huoltovastuu oli uskottava jommallekummalle vanhemmista, yleensä yhteistyökyvyttömyyden vuoksi, ja kummankin vanhemman lapselle tarjoamat olosuhteet näyttivät moitteettomilta, ratkaisukriteereiksi nousivat vanhempien persoonallisuuden arviointi. Savolaisen (1984, 91) mukaan persoonallisuusprofiilin tekeminen on yhtä ongelmallista kuin sen huomioon ottaminen päätöstä tehtäessä. Oman analyysini perusteella tässä tutkimuksessa kyse oli nimenomaan maaseudun ja kaupungin sosiaaliviranomaisten välisestä valtataistelusta kaiken muun taistelun lisäksi. Nähtäväksi jää miten se päättyy.

Tässä tutkimuksessa mukana olleet isät kuvasivat ristiriidan miesten ja naisten ajattelun välillä, isyydestä esitetyn teorian ja käytännön elämän välillä. Miehet väittivät, että isättömyyttä aiheutetaan yhteiskunnallisena toimenpiteenä tietoisesti. Rantalaiho (2003) käyttää käsitettä oheneva isyys. Sen alakulttuureina nähdään isyys aikuistumattomana, jolloin mies ei ota riittävästi vastuuta lapsista ja perheestä. Myös isän mallin puuttuminen ja se, että miesten isyyden

toteutumisessa ei kaikkia tehoja ole otettu täysimääräisenä käyttöön perhe-elämässä, on osa ohenevaa isyyttä. Perhe-elämän naisistuminen on vakava yhteiskunnallinen ongelma. Se on enemmän kuin tasa-arvoasia. Tutkimustulos kertoo sen, että avioerojen yhteydessä tehtävä työ vaatii runsaasti kehittämistä ja monitahoista moniammatillista yhteistyötä. Tämän tutkimuksen tuloksissa on merkitystä sillä, kuinka pitkä aika erosta on kulunut ja saavutetaanko luottamus ex-puolisoiden välillä myöhemmin. Kun luottamus on saavutettu, voidaan löytää myös lasten kannalta paras yhteistyömuoto. Tärkeintä on tiedostaa eron aikana ja eron jälkeen se tosiasia, että lasten kannalta paras vaihtoehto on yhteistyökykyisyyden ja keskusteluyhteyden aikaan saaminen ja ylläpitäminen.

5.3 Johtopäätökset

Vajavainen vanhemmuus – ohitettu isyys on viesti tässä tutkimuksessa mukana olleiden kahdeksan miehen kokemuksista eronneen miehen elämäntilanteessa. Tulosten perusteella esitetään seuraavat johtopäätökset:

1. Perhekasvatusta tulee lisätä peruskouluihin, lukioihin ja toisen asteen ammatillisiin oppilaitoksiin ja siihen tulee liittää avo-, avioerotietoutta.
2. Vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaitoja tulee lisätä ja niissä tulee huomioida perheiden monimuotoisuus viimeistään jokaisen perheenlisäyksen yhteydessä.
3. Parisuhteesta tulee keskustella ja riskikartoitukset tulee tehdä molemmille sukupuolille.
4. Miehillä suunnattuja, matalan kynnyksen palveluja tulee lisätä; miestyöntekijöitä tulee kouluttaa ja naistryöntekijöiden tulee hakea erikoiskoulutusta.
5. Perhekeskuksia tulee kehittää yhdessä sosiaalitoimen asiantuntijoiden kanssa.
6. Isän osallisuus lapseensa tulee taata kaikissa tilanteissa ja hyödyntää tämän hetken tutkimustieto.

6 JATKOTUTKIMUSHAASTEET

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella jatkotutkimushaasteeksi vahvistuu eronneiden miesten vanhemmuuskokemusten selvittäminen kolmen vuoden kuluttua avo- tai avioeron jälkeen. Kun kaikilla miehillä on erosta kulunut yhtä pitkä aika, avioeron aiheuttama kriisi on laantunut ja tilanne on selkiytynyt, voidaan keskittyä vielä paremmin selvittämään vanhemmuuden merkitystä miehelle, sen mukanaan tuomia iloja ja haasteita. Myös eron vaikutukset lapsiin eri ikäkausina on tärkeä tutkimusaihe, samoin kuin mielenterveyden ongelmien ja avioerojen yhteydet toisiinsa.

Viranomaistoiminnan; sosiaalitoimen ja oikeuslaitoksen toimintaa ja laadunarviointia tulee jatkaa ja kehittää entisestään siten, että valmiudet miesasiakkaiden kohtaamiseen kehittyvät.

LÄHTEET

- Aalto, I. (2004) Sosiaali- ja terveysministeriö. Kerrottu isyys. Kahden sukupolven miesten isyyskertomuksia. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. TANE-julkaisuja 2004:6. Helsinki.
- Aamulehti, 14.10.2007. Asiat. Tampereen sosiaaliviraston Perheosaston työntekijöiden tekemä selvitys käräjäoikeudelle. (Vastaus yleisönosastokirjoitukseen). Julkaisematon.
- Ahrons, C. R. (2006) Family ties after Divorce: Long-Term Implications for Children. *Family Process*, Vol. 46, No. 1, 53-65.
- Allardt, E. (1991) Esipuhe. Teoksessa Löppönen, P., Mäkelä, P.H. & Paunio K (toim.) *Tiede ja etiikka*. 11-13. WSOY. Juva.
- Avioliittolaki 234/1929.
- Avioliittolaki 411/1987.
- Cacciatore, R. (2008) Väestöliitto. Juhlaesitelmä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kauhavan paikallisosaston 85-vuotisjuhlassa. Kauhava 25.2.2008. (Julkaisematon).
- Chydenius-Instituutti (2008) Keski-Pohjanmaan sosiaalitoimen kokonaisselvitys. Kokkola.
- de Bruijn, T., Homm, M. & Talasterä, S. (1994) Suomalaisen miehen selviytyminen avioerotilanteessa. Teoksessa. Taskinen S. (toim.) ”En ole katkera, mutta kuitenkin...” Avioerosta selviytyminen ja perheasian sovittelu, 49-100. *Stakes. Raportteja 166*, Jyväskylä.
- Elatusturvalaki 671/1998.
- Erikson, E. H. (1980) On the generational cycle. *International Journal of Psychoanalysis* 61, 213-223.
- Eräranta, K. (2006) Isyys, perhe ja yhteiskunnallinen hallinta: Hoivaa vai tasa-arvoa? *Sosiologia* 4/2006, 293-305.
- Eskola, J. & Suoranta J. (2005) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.
- Flinck, A. (2006) Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. *Acta Universitatis Tamperensis* 1169. Tampereen yliopisto.
- Forsberg, H. (2003) Hajottavat ja koossapitävät tunteet. Teoksessa Forsberg R. & Nätkin R. (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamos. Helsinki. 86 – 102.
- Giddens, A. (1992) *The Transformation of Intimacy: sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Policy Press.
- Giorgi, A. (1985) Sketch of a Psychological Phenomenological Method. In: Giorgi A (Ed.) *Phenomenology and Psychological Research*. Duquesne University Press. Pittsburg. PA, 8-22.
- Giorgi, A. (1994) A Phenomenological Perspective on Certain Qualitative Research Methods. *Journal of Phenomenological Psychology* 25 (2): 199-220.
- Guterman N.B. & Lee, Y. (2005) The Role of Fathers in Risk for Physical Child Abuse and Neglect: Possible Pathways and Unanswered Questions. *Child maltreatment*, 10(2), 136-149, CA:sage.
- Grönfors, M. (1982) *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*. WSOY. Juva

- Grönfors, M. (1999) Miehen arin alue. Maskuliinisuus, seksuaalisuus ja väkivalta. Teoksessa: (toim.) Jokinen A. Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja, 223-236. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala.
- Hallitusohjelma 2003. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2006. <http://www.valtioneuvosto.fi/hallitusohjelma/ohjelma.fi.jsp> 29.2.2008.
- Haavio-Mannila E. & Kontula O. (2001) Seksin trendit meillä ja naapureissa. WSOY. Helsinki.
- Haavio-Mannila, E. & Rothkirch A. (2007) Sexuality Strategies Patters and Social Stratification among young men in St. Petersburg and Finland. Esitelmä. Julkaisematon.
- Harava-projekti. (2004) Selvitys lapsen ja nuoren elämään kuuluvista riskeistä. <http://www.erityisopetus.fi/koulu/riskitilanne.html> 29.2.2008
- Heinonen, J. (1990) Pienviljelijäprojektista sosiaalivaltioon. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 302. Tampereen yliopisto.
- Hirsjärvi, S. & Huttunen J. (1991) Johdatus kasvatustieteeseen. WSOY:Juva.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2002) Tutki ja kirjoita. Tammi.Helsinki.
- Hoikkala, T. (1994) Mies, kasvatusta ja auktoriteettimaisuus. Teoksessa J. P. Roos & Peltonen, E. (toim.): Miehen elämää 86-105. SKS: Helsinki.
- Hokkanen, T (2005) Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 267. Jyväskylän yliopisto.
- Holhouslaki 442/1999.
- Holm, B.A. & Hyhkö-Lehtonen, R & Jaatinen, J. (1982) Den psykiska krisen hos fränskilda män. Pro garadu avhandling i psykologi. Institutionen för filosofi, psykologi och metodivetenskapen. Åbo universitetet.
- Huttunen, J. (1990) Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylän yliopisto.
- Huttunen, J. (1994) Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa Virkki J. (toim.): ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. 46-66. WSOY: Juva.
- Huttunen, J (1999) muuttunut ja muuttuva isyys: Teoksessa: (toim.) Jokinen A. Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja, 169-193. Vammalan kirjapaino. Vammala.
- Huttunen, J. (2000) Isästäkö äidin kaltainen vanhempi? Teoksessa Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina. 36-66. Toim. Leena Laurinen. Jyväskylä 2000.
- Huttunen, J. (2001) Isänä olemisen uudet suunnat, hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. PS-kustannus. Juva.
- Hyssälä, L. (1992) Health behaviour of a young family's father. Research Reports 18/1992. Vapkpublishing. Helsinki.
- Isyyslaki 700/1975.
- Jallinoja, R. (1985) Johdatus perhesosiologiaan. Porvoo. WSOY.
- Jallinoja, R. (2000) Perheen aika. Otava. Helsinki.
- Jokinen, A. (1999) (toim.). Mies ja muutos – kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere University Press.

- Jokinen, A. (2003) Yhdestä puusta, maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa. Tampere University Press.
- Julkunen, R. (2006) Universalismista köyhyyspolitiikkaan? Teoksessa Helne, T. & Laatu, M. (toim.) Vääryyskirja. Kelan tutkimusosasto. Helsinki.
- Kaila-Behm, A. (1997) Miehestä esikoisen isäksi. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 49. Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Kalland, M. (2002) Kiintymyssuhdeteoria ja vanhemmuuden mallit. Luento Pelastakaa Lapset r.y:n tilaisuudessa marraskuussa 2002. (Julkaisematon.)
- Kalliovalkama, E. (2003) Isä keisarileikkaussynnytyksessä. Hoitotiede Vol.15, no 1/-03:2-13.
- Karisto, A., Takala, P. & Haapola, I. (1988) Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka: Suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta. Juva. WSOY.
- Kartovaara, L. & Sauli, H. (2000) Suomalainen lapsi. Helsinki. Tilastokeskus.
- Kartovaara, L. (2007) Hyvinvointikatsaus 1/2007. 41-46. Tilastokeskus.
- Keurulainen, M. (1998) Elämää perheinä 1990-luvun Suomessa. Kulttuuritaustaltaan erilaisten perheiden rakentuminen ja elämänhallinta taloudeltaan taantuneessa, mutta avautuvassa ja kansainvälistyvässä Suomessa. Tampereen yliopisto 598:Vammala.
- Kiianmaa, K. & Lyyra V. (2007) Huomenna on paremmin. Selviytymisopas, kun vanhemmat eroavat. Kehityksen avaimet Oy.
- Kokkonen, J. (1995) Luolamiehen muodonmuutos. Kirjapaja. Jyväskylä.
- Kokkonen, J. (2004) Luolamiehen muodonmuutos osa 2, analyysi suomalaisesta yhteiskunnasta. Helsinki.
- Kolehmainen, J. & Aalto I. (2004) Osallistuva isä – muuttunut mies? Teoksessa: (toim.) Aalto I. & Kolehmainen J. Isäkirja, 89-130. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.
- Kontula, O. (1995a) Miehen roolit. Teoksessa (toim.) Kontula O, Parviainen & Santti. Miehen terveys. Maskuliinisuuden onni ja kirous. 171-184. Tammer-Paino. Tampere.
- Kontula, O. (1995b) Miehen seksuaalisuus. Teoksessa (toim.) Kontula O, Parviainen ja Santti. Miehen terveys. Maskuliinisuuden onni ja kirous. 113-130. Tammer-Paino. Tampere.
- Korhonen, M. (1999) Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuudenkokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja Nro 39. Joensuu 1999.
- Kotro, A. & Sepponen H.T. (2007). (toim.) Mies vailla tasa-arvoa. Tammi. Helsinki.
- Kuitunen, T. (2007) Sosiaalityön näennäinen tasa-arvo. Teoksessa Kotro, A. & Sepponen H.T. (toim.) Mies vailla tasa-arvoa, 113-119. Tammi. Helsinki.
- Kurki-Suonio, K. (1999) Äidin hoivasta yhteishuoltoon – lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Oikeusvertaileva tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 222. Helsinki.
- Kuronen, M. (2003) Eronnut perhe? Teoksessa: Forsberg R. & Nätkin R. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. 103-120. Gaudeamos. Helsinki.
- Kyllönen, R. (1988) ”Mitä se sitten on se yhteishuolto?” Laadullinen tutkimus tamperelaisista huoltajista. Tampereen yliopiston sosiologian pro gradu –työ.
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. (1999) Sisällön analyysi. Hoitotiede 11(1), 3-12.

- Lahikainen, A-R. (1978) Perheen kehitys teollistumisen aikana: sosiaalipsykologinen tarkastelu. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia No 1. Helsinki.
- Lakialoite 175/2002 vp. LA 175/2002 vp – Leea Hiltunen / kd.
http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/la_175_2002_p.shtml 29.2.2008.
- Laki lapseksi ottamisesta 153/1985.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. HTL 361/1983.
- Laki lasten päivähoidosta 36/1973.
- Lamb ME. & Laumann Billings LA (1996) Fathers of Children with Special Needs. In Lamb ME (Ed.): The role of the father in child development. New York: John Wiley & Sons, 179-188.
- Lampinen, O., Savola, M. & Välke-Salmi, R. (1982) Koulutus käännekohdassa. Gummerus. Jyväskylä.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lastensuojelun keskusliitto. Vanhemmuus. http://www.lskl.fi/showPage.php?page_id=51 29.2.2008
- Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen L. (2003) Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa: Janhonen, S. & Nikkonen, M. (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. 21-80. WSOY. Helsinki.
- Lehtonen, H. (1990) Yhteisö. Vastapaino. Jyväskylä.
- Lehtonen, M. (2007) Voiko isä olla lapsen hyvä huoltaja? Teoksessa Kotro, A. & Sepponen H.T. (toim.) Mies vailla tasa-arvoa, 52-61. Tammi. Helsinki.
- Liukkonen, A. & Vehviläinen – Julkunen K. (1997) Isän kokemuksia synnytyksestä ja hoitotyön menetelmistä. Hoitotiede Vol. 9, no 3/-97:118-126.
- Litmala, M. (toim.), (2002) Lapsen asema erossa. WSOY Lakitieto. Helsinki.
- McDowell, J. & Wakefield, N. (1991) Isän merkitys. Uusi Tie. Helsinki.
- Melender, H-L. (2002) Feelings of fear and security associated with pregnancy and childbirth. Experiences Reported Before and after Childbirth. Turun yliopiston julkaisusarja sarja D osa 501. Painosalama Oy, Turku.
- Mesiäislehto-Soukka, H (2005) Perheenlisäys isien kokemana – fenomenologien tutkimus. Acta Universitatis Ouluensis Medica ser D 829. Oulu University Press.
- Mäkelä, K. (1987) Yhteiskuntatieteellisen tiedonhankinnan eettiset normit ja tietosuojat. Teoksessa: K. Mäkelä (toim.) Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka. 180-195. Tammi. Helsinki.
- Mäkelä, K. (1990) Kvalitatiivisen aineiston arviointiperusteet. Teoksessa: K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. 42-61. Gaudeamos. Helsinki.
- Mäntymaa, M. (2006) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus – siihen vaikuttavat tekijät ja sen ennustettavuus. Acta Universitatis Tampereensis; 1144, Tampereen yliopisto, Tampere.
- Mäntymaa, M. & Tamminen, T. (1999) Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. Duodecim 1999, 115:2447-53.
- Nieminen, U. (1983) Perhekeskeinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki.
- Nyqvist, L. (2004) Kun mies hakee apu. Miesten kriisikeskuksen arviointi. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 2/2004. Turun yliopisto Sosiaalipolitiikan laitos.

- Nätkin, R. (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg R. & Nätkin R. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. 16 – 38. Gaudeamos. Helsinki.
- Paajanen, P. (2003) Parisuhde koetuksella. Käsitteitä parisuhteesta ja sen purkautumisesta. Perhebarometri 2003. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos E 17/2003.
- Paavilainen, E. (1998) Lasten kaltoin kohtelu perheessä. Acta Universitatis Tamperensis. Vol. 604. Tampereen yliopisto.
- Paavilainen, R. (2003) Turvallisuutta ja varmuutta lapsen odotukseen. Äitien ja isien kokemuksia raskaudesta ja äitiyshuollosta. Acta Universitatis Tamperensis. Tampereen yliopisto.
- Paavilainen, E. & Flinck, A. (2008) Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen – hoitotyön suositus. Tampereen yliopisto. Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri.
- Parsons, T. & Bales, R.F. (1955) Family, Socialization and Interaction Orocess. Glencoe, Illinois: The Free Press.
- Perintökaari 40/1965.
- Perttula, J (2000) Kokemuksesta tiedoksi: fenomenologisen metodin uudelleen muotoilua. Kasvatus 5/2000, 428-442.
- Rantalaiho M. (2003) Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa Forsberg R. & Nätkin R. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. 202 - 227. Gaudeamos. Helsinki.
- Rauhala, U. (1981) Mikä on järkevän perhepolitiikan esteenä? Teoksessa Jaakkola, R., Karisto, A. & Roos J. P. (toim.) Sosiaalipolitiikka, historiallinen kehitys ja yhteiskunnan muutos. 454-267. Weilin&Göös.
- Ritala-Koskinen, A (2001) Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Jyväskylä.
- Ritala-Koskinen, A (2003) (Uus)perhe lapsen silmin. Teoksessa Forsberg R. & Nätkin R. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. 121-139. Gaudeamos. Helsinki.
- Roos, J.P. (1987) Suomalainen elämä. Helsinki: SKS.
- Roos, J.P. (1994) Kuinka hullusti elämä on meitä heitellyt – suomalaisen miehen elämän kurjuuden pohdiskelua. Teoksessa Roos, J.P. & Peltonen, E. (toim.): Miehen elämää. 12-28. Helsinki: SKS.
- Rotkirch, A. (2000) Pirstoutunut vanhemmuus. 187-200. Teoksessa Hoikkala T. & Roos J. P. (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhatvuotisen vaihteesta. Tampere.
- Rönkä, A. & Rönkä, T. (1994) Isän viisaus. Tasapainoon ja eheyteen isänä, äitinä, puolisona ja kasvattajana. Kustannusosakeyhtiö Ajatus, Saarijärvi.
- Sariola, H. (2007) Tavoitteena isättömyys – biologinen isyys hyökkäysten kohteena. Teoksessa Kotro, A. & Sepponen H.T. (toim.) Mies vailla tasa-arvoa, 40-51. Tammi. Helsinki.
- Savolainen, M. (1984) Lapsen huolto- ja tapaamisoikeus. Helsinki.
- Seppänen, J. (2000) Ensimmäinen sana on isä. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.
- Siltala, J. (1994a) Miehen kunnia. Suomalaisen miehen taistelu häpeää vastaan. Otava. Keuruu.
- Siltala, J. (1994b) Mies ja häpeä. Teoksessa Roos J P Peltonen E (toim.): Miehen elämää. 140-152. SKS. Helsinki.

- Silven, M. (2005) Jaettu vanhemmuus – lapsen etu eronkin jälkeen. *Psykologia* 40. vsk. 04/2005, 423-426.
- Sinkkonen, J. (1990) *Pienistä pojista kunnan miehiä*. Helsinki. WSOY.
- Sinkkonen, J. (1998) *Yhdessä isän kanssa*. WSOY. Juva.
- Sinkkonen, J. (1999) *Lapsen psyykinen kehitys*. Teoksessa Sinkkonen J ja Pihlaja P. (toim.) *Ulos umpikujasta, 15-34*. WSOY. Porvoo.
- Sinkkonen, J. (2001) *Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan*. Teoksessa Sinkkonen J. & Kalland M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen, 146-173*. WSOY. Porvoo.
- Sinkkonen, J. (2003) *Lapsen varhainen isäsuhde*. Teoksessa Niemelä P, Siltala P ja Tamminen T (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus, 261-267*. WSOY. Helsinki.
- Sinkkonen, J. (2007) *Sotaretki lapsuutta vastaan*. Teoksessa Kotro, A. & Sepponen H.T. (toim.) *Mies vailla tasa-arvoa, 152-159*. Tammi. Helsinki.
- Snarey, J. (1993) *How fathers care for the next generation. A four-decade study*. Harvard University Press:London.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja, (2000) *SVT 2001:1*. Stakes. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, (2004) *Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Sosiaali- terveysministeriön oppaita 2004: 14*, Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, (1999) *Isätoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1999*. Helsinki.
- Soukka, H. (1997) *Isi on in? Isäksi tuleminen, isien odotukset, kokemukset ja toivomukset perhe- ja synnytysvalmennuksesta*. Hoitotieteen pro gradu –tutkielma. Terveystieteen laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Stakes, (2007) *XII kouluterveyspäivät 28.-29.8.2007*. Jyväskylän yliopisto: Tiivistelmät ja posterit. Stakes. Helsinki.
- Stakes, (2004) *Lapsen elatus ja huolto 2003*. Tilastotiedote 11/2003.
- Suhonen, A. (1935) *Avioliitto ja perhejuhlat*. Teoksessa Suolahti, G., Voionmaa, V., Aaltonen, E., Renvall, P., Kuusanmäki, L., Waris, H. & Jutikkala, E. (toim.) *Suomen kulttuurihistoria III: Sääty-yhteiskunnan aika. 246-272*. Jyväskylä-Helsinki: Gummerus Osakeyhtiö.
- Sund, R. (2007) *Ero, isä ja huoltajuustaistelu*. Teoksessa Kotro, A. & Sepponen H.T. (toim.) *Mies vailla tasa-arvoa, 62-70*. Tammi. Helsinki.
- Suoninen, E. (1986) *Puolisonvalinta esiteollisessa suomalaisessa yhteiskunnassa*. Teoksessa Takala T. (toim.) *Kirjoituksia suomalaisen arkielämän historiasta*. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen sarja B, Työraportteja 19, 14-26.
- Säävälä, H., Nyqvist, L. & Salonen, S. (2006) *Väkivallan olemus*. Teoksessa Säävälä H., Pohjoisvirta R., Keinänen E. & Salonen S. *Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan. 17-29*. Oulun Ensi- ja turvakoti ry.
- Takala, P. (1987) *Perheen muutoksen ulottuvuuksia: Eurooppalaista perhettä koskevia pohdintoja historiallisen tutkimuksen valossa*. Lisensiaattitutkimus. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.
- Takala, P. (1992) *Kohti postmodernia perhettä*. Teoksessa Riihinen, O. (toim.) *Sosiaalipolitiikka 2017: Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. 577-602*. WSOY. Porvoo-Helsinki-Juva.

- Tamminen, T. (2004) Lasten ja nuorisopsykiatria. 3. Uudistettu painos.
- Tiittanen, H. (2002) Yksinhuoltajaäidin elämä umpikujassa? Tuloksia diakonissa- ja asiakashaastatteluista. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2002: 39, 123-134.
- Tigerstedt, C (1994) Kotityö ja isyys uusina projekteina? Teoksessa Roos J. P. ja Peltonen E. (toim.): *Miehen elämää*. 69-85. SKS: Helsinki.
- Tilastokeskus (2007a) *Perheet 2006. Väestö 2007*. Helsinki.
- Tilastokeskus (2007b) *Suomalainen lapsi 2007*. Stakes. Helsinki
- Torkkeli, M (2001)(toim.) *Löytöretki isyyteen. Seminaariraportti. Mannerheimin Lastensuojeluliitto*. Helsinki.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi. Helsinki.
- Tähtinen, J. (1992) Miten kasvattaa pikkulapsia kasvatusmortaliteetin –suuntausten lähtökohtien muutoksia Suomessa 1850-1989 suomenkielisten kasvatus- ja hoito-oppaiden sekä aikakauslehdistön ilmaisemana. Turun yliopisto.
- Valjakkala, E. (2002) II Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus. Teoksessa Limala, M. (toim.) *Lapsen asema erossa*, 34-109. WSOY Lakitieto. Helsinki.
- Vallimies-Patomäki, M. (1998) Synnytys naisen ja miehen kokemana. Tutkimus hoitokäytäntöjen yhteyksistä synnytystapaan ja synnytyskokemukseen. Kuopion yliopiston julkaisuja E. *Yhteiskuntatieteet* 64. Kuopion yliopisto.
- Vidgren, A. (1993) Erokriisi. Teoksessa Taskinen S. (toim.) *Itke vain sydämeihin*. Tausta-aineistoa perheasioiden sovitteluun, 21-34. Stakes. Raportteja 84, Jyväskylä.
- Viljamaa, M-L. (2003) Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tekeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. *Jyväskylä studies in education* 212. Psychology and social research. Jyväskylä.
- Vuori, J. (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampereen yliopistopaino, Tampere.
- Vuori, J. (2004) Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa: (toim.) Aalto I, Kolehmainen J. *Isäkirja*, 29-63. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.

LIITE 1. ARVOISA ASIAKAS, kutsu tutkimukseen

ARVOISA ASIAKAS!

Eroisien kokemukset vanhemmuudesta on vähän tutkittu aihe. Väitöskirjatyöni tutkimustuloksissa ilmeni, että isät jäävät vieläkin osittain sivuun äitiyshuollon palveluista, vaikka heitä odotetaan yhä enemmän osallistuviksi niin raskauden, synnytyksen kuin taaperoikäistenkin (1-3 v.) lastensa neuvolapalveluihin mukaan. Haastattelin tutkimukseni isät kahteen kertaan, lapsen syntymän yhteydessä ja kolme vuotta kyseisen lapsen syntymän jälkeen.

Toisen haastattelun yhteydessä osa isistä oli kokenut avioeron ja kertoi kokemuksistaan minulle avoimesti. Miehillä oli paljon asioita, joista he halusivat kertoa ja joissa oli yhteiskunnan, sosiaali- ja terveystoimen osalta kehittämisen varaa. Miehet jäivät usein ongelmansa kanssa yksin. Väitöskirjatyöni valmistumisen jälkeen muutama, nimenomaan eronnut isä, on ottanut minuun yhteyttä ja pyytänyt tutkimaan sitä, *miten eronneet isät ovat kokeneet vanhemmuuden; suhteensa lapseen / lapsiinsa.*

Pyydän Sinua miettimään haluaisitko ja voisitko osallistua tutkimukseeni. Panoksesi olisi erittäin arvokas tutkimuksen onnistumisen kannalta.

Pidän eronneiden isien kokemusten tutkimista sekä miesten itsensä, lastensa että yhteiskunnan kannalta hyvin tärkeänä. On tärkeää paljastaa tutkimuksellisesti miesten henkilökohtaisia kokemuksia heille monin tavoin vaikeasta ja tunnepitoisesta asiasta. Kerään tutkimusaineiston haastattelemalla isiä, jotka ovat kokeneet avioeron. Haastattelu toteutetaan Miesten kriisikeskuksen tiloissa, osoitteessa ***Lönnrotinkatu 35 D 55***, 00180 Helsinki, puh. (09)-612 9370. Haastattelu kestää 1-2 tuntiin ja se nauhoitetaan tieteellistä analysointia varten. Tarvittaessa haastattelen sinut uudelleen, jos siihen on perusteltua tarvetta.

Työni alustava nimi on: *Vanhemmuus eroisien kokemana* ja sen tuloksia käytetään mm. miehille suunnattujen palvelujen kehittämisessä vapaaehtoisjärjestöjen, sosiaali- ja terveydenhuollon parissa. Henkilöllisyytesi ei tule tutkimuksessa esille, eikä tietojasi anneta ulkopuolisten käyttöön. Osallistumisesi on luonnollisesti vapaaehtoista, siitä voi luopua milloin itse tahtoo.

Toivon, että jos olet kiinnostunut tulemaan mukaan tärkeän, miehiä koskevan tutkimuksen toteutumiseen, täytät oheisen lomakkeen, vahvistat sen allekirjoituksellasi ja palautat sen suljetussa kirjekuoressa työntekijälle, joka tutkimusta on Sinulle ehdottanut. Omat yhteystietoni ovat tämän saatekirjeen mukana, säilytä ne, näin voimme sopia jatkossa haastatteluajankohdasta, paikasta ja muista yksityiskohdista. Kiitoksia paljon etukäteen!

Kunnioittavasti

Helinä Mesiäislehto-Soukka, TtT, KM, lehtori
Seinäjoen ammattikorkeakoulu,
sosiaali- ja terveysalan yksikkö
Koskenalantie 17, 600220 SEINÄJOKI
sähköposti: helina.mesiaislehto-soukka@seamk.fi
GSM-0400-672235

LIITE 2. HYVÄ TUTKIMUKSEEN OSALLISTUJA, sitoutuminen tutkimukseen

HYVÄ TUTKIMUKSEEN OSALLISTUJA

Olet päättänyt osallistua tutkimukseeni, josta sait informaation Miesten kriisikeskuksen tai Miessakit ry:n työntekijältä. Haastattelu tapahtuu Miesten kriisikeskuksen tiloissa ellei toisin sovita. Pyydän, että täytät oheiset kohdat ja vahvistat halukkuutesi ja osallistumisesi henkilökohtaisella allekirjoituksellasi. Voit palauttaa ilmoituksesi suljetussa kirjekuoressa samalle työntekijälle, jolta sen sait. Hän toimittaa sen tutkijalle. Kiitos!

Allekirjoitus: _____

Nimen selvennys: _____

Ikäsi: _____

Ammattisi: _____

Osoite: _____

Puhelin, johon voin / saan soittaa: _____

Toivomus haastatteluajankohdasta: _____

Muuta tärkeää yhteydenottoa varten: _____

KIITOS!

LIITE 3. SUOSTUMUS TUTKIMUSHAASTATTELUUN

SUOSTUMUS TUTKIMUSHAASTATTELUUN

Olet ilmoittautunut tutkimukseeni Vanhemmuus eroisien kokemana, jota varten käymme avoimen keskustelun / haastattelun. Haastattelu kestää 1-2 tuntia ja se nauhoitetaan.

Tällä lomakkeella pyydän suostumustasi haastattelumateriaalin käyttämiseen tutkimukseni aineistona ja vahvistamaan lomakkeen allekirjoituksellasi.

Paikka ja aika: _____

Allekirjoitus: _____